Vysoká škola ekonomická v Praze

Národohospodářská fakulta

Hlavní specializace: Hospodářská politika

TEORIE OPTIMÁLNÍ MĚNOVÉ OBLASTI A MOŽNOSTI JEJÍ APLIKACE NA DÁNSKO

diplomová práce

Autor: Bc. Pavel Sigmund
Vedoucí práce: Ing. Pavel Štěpánek, CSc.
Rok: 2019

Prohlašuji na svou čest, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a s použitím uvedené literatury.

Pavel Sigmund
V Praze dne 13. 12. 2019

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěl poděkovat vedoucímu práce Ing. Pavlu Štěpánkovi, CSc., za ochotu a čas, který věnoval vedení této práce. Zejména děkuji za cenné připomínky a návrhy, které pomohly tuto práci dále obohatit.

Vysoká škola ekonomická v Praze
Katedra hospodářské a sociální politiky

Národohospodářská fakulta
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Zpracovatel : **Bc. Pavel Sigmund**

Studijní program: Ekonomie a hospodářská správa

Obor: Hospodářská politika

Název tématu: **Teorie optimální měnové oblasti a možnosti její aplikace na Dánsko v letech 2008-2018**

Zásady pro vypracování:

1. Cíl práce
   Cílem práce bude na základě aktuálních ekonomických dat z období 2008-2018 porovnat Dánsko se současnými členy eurozóny za použití vybraných kritérií teorie optimální měnové oblasti (OCA). Práce dá odpověď na to, ve kterých kritériích OCA Dánsko vyniká nad zeměmi eurozóny, a naopak které atributy by mělo změnit, aby tak minimalizovalo náklady, které by s sebou případné členství v eurozóně přineslo. Hypotézou diplomové práce bude, že je Dánsko v tuto chvíli připraveno na vstup do eurozóny. Zvolená časová perioda 2008-2018 nabízí zajímavou oblast ke zkoumání, protože se jedná o krizové a pokrizové období.
2. Význam, aktuálnost nebo očekávaný přínos zvoleného tématu
   Dánsko je členem EMS II a dobrovolně se zavázalo, že kurz koruny k euru se bude pohybovat pouze v rozmezí 2,25 %. Dánové získali určité výjimky z Evropské unie poté, co dánští voliči odmítli v referendu ratifikaci Maastrichtské smlouvy. Mezi tyto výjimky mimo jiné patří i možnost uchovat si vlastní měnu. Nicméně dánské vlády zvažovaly již několikrát uspořádat referendum, které by se zabývalo změnou stávajících výjimek včetně přijetí eura za svoji měnu.
3. Charakteristika teoretické části práce
   V práci bude detailně popsaná teorie optimální měnové oblasti. Této teorii položil základy ekonom Robert Mundell v roce 1961. Následně tuto teorii rozšířili ekonomové McKinnon (1963) a Kenan (1969). Dále bude zapotřebí detailně popsat hlavní kritéria OCA (optimal currency area) a následně je aplikovat na prostředí dánské ekonomiky. Mezi tyto kritéria patří: mobilita faktorů (kapitálu a práce), struktura a šíře diverzifikace výroby a vývozu (zkoumání symetrie hospodářských šoků) a kritérium otevřenosti ekonomiky s přihlédnutím na vzájemnou závislost k členským zemím eurozóny.
4. Charakteristika praktické části práce
   V praktické části se budu zabývat vyhodnocením jednotlivých kritérií OCA pro dánskou ekonomiku. Následně se zaměřím na výnosy a náklady optimální měnové oblasti z pohledu Dánska. Obsahem praktické části bude také analýza plnění maastrichtských konvergenčních kritérií. Při zpracování diplomové práce použiji, jak metody obecné (indukce, dedukce, analýza a syntéza), tak metody specifické jako je komparace a abstrakce. Datová základna bude obsahovat údaje, které lze získat na Eurostatu a IMF (mezinárodní měnový fond) a dále z webových stránek www.bis.org, www.businessinfo.cz a www.finance.cz.

Rozsah práce: min. 65 normostran

Seznam odborné literatury:

1. BALDWIN, R., WYPLOSZ, CH. Ekonomie evropské integrace. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2008. 480 s. ISBN 978-80-247-1807-1.
2. DE GEAUWE, P. Economics of Monetary Union. 7. vydání. New York: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-19-929780-1.
3. HORVÁTH, R. Splňuje Česká republika kritéria teorie optimálních měnových zón k přijetí eura: (vybrané aspekty). Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2006. 71 s. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky; 4/2006. ISBN 80-86729-26-5.
4. KENEN, P. B. The Theory of Optimum Currency Areas: An Eclectic View. In: MUNDELL, R., SWOBODA, A. (eds.). Monetary Problems in International Economy. Chicago: University of Chicago Press, 1969. no. 4, s. 657–665.
5. KUČEROVÁ, Z. Teorie optimální měnové oblasti a možnosti její aplikace na země střední a východní Evropy. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2005. 141 s. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky; 3/2005. ISBN 80-86729-18-4.
6. LACINA, L. a kol. Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007. 538 s. ISBN 978-80-7179-560-5.
7. MCKINNON, R. The Theory of Optimum Currency Area. American Economic Review, Sept. 1963, vol. 4, p. 717–729.
8. MUNDELL, R. A. A Theory of Optimum Currency Areas. The American Economic Review. 1.1.1961, vol. 51, no. 4, s. 657–665.
9. MUNDELL, R. A.: Currency Areas, Common Currencies and EMU. In: American Economic Review, vol. 87 (2), 1997
10. MUNDELL, R. A.: Uncommon Arguments for Common Currencies, In: Johnson, H. G.-Swoboda, A. K: The Economics of Common Currencies, Allen and Unwin, 1973.
11. NACHTIGAL, V., TOMŠÍK, V. Konvergence zemí střední a východní Evropy k Evropské unii. Praha: Linde Praha, a. s., 2002. 231 s. ISBN 80-7201-361-0.
12. ZAHRADNÍK, P. Vstup do Evropské unie: přínosy a náklady konvergence. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. 359 s. ISBN 80-7179-472-4.

Datum zadání diplomové práce: duben 2019

Termín odevzdání diplomové práce: prosinec 2019

Bc. Pavel Sigmund
Řešitel

Ing. Pavel Štěpánek, CSc.
Vedoucí práce

doc. Ing. Miroslav Ševčík, CSc.
Vedoucí katedry

prof. Ing. Zdeněk Chytil, CSc.
Děkan NF VŠE

Abstrakt

Cílem práce je na základě aktuálních ekonomických dat z období 2008–2018 (krizové a pokrizové období) porovnat Dánsko se současnými členy eurozóny za použití vybraných kritérií Mundellovy teorie optimální měnové oblasti (OCA) aplikovanými na dánskou ekonomiku. Mezi vybraná kritéria patří: otevřenost ekonomiky, diverzifikace produkce a mobilita výrobních faktorů. Následně byla analýza rozšířena o další kritéria (sladěnost hospodářského cyklu s eurozónou a stupeň reálné konvergence). Poté došlo na vyhodnocení procesu konvergence a aktuální připravenosti Dánska přijmout euro. V empirické části byly využity jak metody obecné, tak metody specifické. Datová základna čerpá z údajů ze Eurostatu, Danmarks statistik, Danmarks nationalbank a OECD. Dánská ekonomika momentálně plní všechna kritéria OCA i nominální maastrichtské konvergence. Navzdory předpokladu se ukázalo, že hospodářský cyklus Dánska není sladěný s hospodářským cyklem eurozóny.

Klíčová slova: Optimální měnová oblast, hospodářská a monetární integrace, EMU, euro
JEL klasifikace: E42, F15, F33, F41

Abstract

The thesis is focused on comparison of Denmark to current members of the Euro zone on the base of relevant economic data from period 2008–2018 (crisis and post crisis era) using selected standards of Optimum currency area theory (OCA), according to the definition of R. Mundell. The criteria chosen were: openness of economy, production diversification and production factors mobility. Subsequently, the analysis was enriched through other benchmarks (coherence of economic cycle with the Euro zone and level of objective convergency). After that the convergence process was evaluated as well as Denmark readiness to accept EUR). The empirical part contains general and specific methods. Database utilizes information from Eurostat, Danmarks statistik, Danmarks nationalbank and OECD. Denmark economy fulfills all OCA criteria as well as nominal Maastricht convergence. Despite the presumption - Denmark economic cycle is not in accordance with the economic cycle of Euro zone.

Keywords: Optimum currency area, economic & monetary integration, EMU, euro
JEL classification: E42, F15, F33, F41

Obsah

Úvod ... 1
1. Cíl a metodika ... 2
1.1 Cíl ... 2
1.2 Metodika ... 2
2. Teorie optimální měnové oblasti (OCA) ... 4
2.1 Tradiční teorie OCA ... 6
2.2 Kritéria OCA dle tradiční teorie ... 9
2.3 Teorie endogenity OCA ... 12
2.4 Přínosy společné měny ... 15
2.5 Náklady společné měny ... 17
2.6 Srovnání přínosů a nákladů – model GG-LL ... 19
2.7 Maastrichtská konvergenční kritéria ... 22
2.8 Konvergenční kritéria vs. reálná konvergence ... 25
2.9 Dánsko a konvergenční kritéria ... 26
3. Dánsko v procesu měnové integrace, Dánsko a EU ... 30
3.1 Dánská ekonomika ... 31
3.2 Cesta do ES (EU) ... 32
3.3 Od Maastrichtu k Edinburghu ... 34
3.4 Od Edinburghu k Amsterdamu, vliv Dánska v EU ... 36
3.5 Referendum o přijetí společné měny ... 37
3.6 Referendum o nové evropské ústavě, Lisabonská smlouva ... 42
3.7 Další pokusy o zrušení dánských výjimek ... 43
3.8 Dánsko po finanční krizi ... 45
3.9 Současnost ... 46
4. Aplikace teorie OCA na Dánsko ... 52
4.1 Otevřenost ekonomiky ... 53
4.2 Mobilita výrobních faktorů ... 54
4.3 Diverzifikace výroby ... 59
4.4 Sladěnost hospodářského cyklu ... 61
4.5 Stupeň reálné konvergence ... 63
4.6 Dánská ekonomika a kritéria OCA + doplňková kritéria ... 67
4.7 Má Dánsko přijmout euro? ... 68
Závěr ... 73
Seznam tabulek a grafů ... 75
Zdroje ... 76

Úvod

V historii nalezneme několik příkladů měnových unií. Měnové unie vznikaly z nejrůznějších důvodů. Některé vznikly jako historické, jiné z důvodu existenčních a další z ekonomických příčin. Počátky měnové unie se v Dánsku datují od 5. května 1873, kdy si Dánsko se Švédskem zafixovaly své měny vůči zlatu a vytvořily tak spolu Skandinávskou měnovou unii. V roce 1875 se k této unii připojilo i Norsko. Byla stanovena sazba 2,48 koruny za gram zlata, jinými slovy 0,403 gramu zlata za korunu. Jedna koruna Skandinávské měnové unie měla stejnou hodnotu jako ½ dánského rigsdaleru, ¼ norského speciedaleru a jako 1 švédský riksdaler. Nová měna se stala zákonným platidlem a byla přijata ve všech třech zemích. Název měny se však v žádné zemi nezměnil. Dánsko, jako i nyní, bylo také součástí Evropského měnového systému a měnové spolupráce před zavedením eura. Během osmdesátých let byla dánská koruna zafixována na koš evropských měn. V dobách po zhroucení brettonwoodského systému, se Dánsko účastnilo také tzv. „evropského měnového hada v tunelu“.

V současnosti měnová integrace v rámci měnové unie EU vygradovala do pokročilé fáze. Jednou společnou měnou (eurem) platí již 19 států z celkově 28 států Evropské unie. Ačkoliv Dánsko splňuje konvergenční kritéria nutná ke vstupu do EMU (Hospodářská a měnová unie), tak se mezi většinu zemí EU stále nezařadilo. Dánové totiž získali při vyjednávání s EU určité výjimky poté, co dánští voliči odmítli v referendu ratifikaci Maastrichtské smlouvy. Mezi tyto výjimky mimo jiné patří i možnost uchovat si vlastní měnu. Dánsko je momentálně pouze členem ERM II (Evropský mechanismus směnných kurzů II) a dobrovolně se zavázalo, že kurz koruny k euru se bude pohybovat pouze v rozmezí 2,25 %.

Vztah Dánska a Evropské unie (dříve Evropského společenství) patří v rámci celého evropského systému ke komplikovanějším. Dánové jsou sice proevropští, ale jejich chuť hlouběji se integrovat do EU má v rámci let tendenci kolísat. V referendu konaném v roce 2000 se dánští občané se vyslovili proti přijetí eura. V následujících letech měla však idea společné evropské měny v zemi střídavě podporu i nepodporu. Dánské vlády několikrát zvažovaly, zda neuskutečnit referendum, které by se zabývalo změnou nynějších výjimek, ale na další referendum o zavedení jednotné evropské měny zatím nedošlo.

Záměrem této práce je zhodnotit připravenost Dánska na vstup do eurozóny, jak optikou povinných konvergenčních kritérii, tak za pomoci kritérií teorie optimálních měnových oblastí (OCA). Tuto teorii rozvinuli ekonomové Mundell, Kenen a McKinnon.

1. Cíl a metodika

1.1 Cíl

Cílem práce je na základě aktuálních ekonomických dat z období 2008–2018 (krizové a pokrizové období) porovnat Dánsko se současnými členy eurozóny za použití vybraných kritérií Mundellovy teorie optimální měnové oblasti (OCA) aplikovanými na dánskou ekonomiku. Hlavní náplní diplomové práce tedy není zhodnotit, zda je třetí fáze Hospodářské a měnové unie (EMU) optimální. Práce dává odpověď na to, ve kterých kritériích OCA Dánsko vyniká nad zeměmi eurozóny, a naopak na která kritéria by se mělo soustředit, aby minimalizovalo náklady, které by s sebou případné členství v eurozóně přineslo. Připravenost dánské ekonomiky na přijetí eura jako měny zkoumám jak z pohledu teorie měnových oblastí (OCA), tak optikou plnění maastrichtských konvergenčních kritérií. Na základě cíle si stanovuji hypotézu diplomové práce ve znění: Dánsko je v tuto chvíli připraveno na vstup do eurozóny.

1.2 Metodika

Při zpracovávání diplomové práce používám jak metody obecné (indukce, dedukce, analýza a syntéza), tak metody specifické (jako je komparace a abstrakce). Datová základna obsahuje údaje, které lze získat na Eurostatu, Danmarks statistik, Danmarks nationalbank, OECD a dále z mnohých webových stránek uvedených v seznamu příloh.

Druhá kapitola se soustřeďuje na popis teorie optimální měnové oblasti (OCA). Nalezneme v ní popis jak tradičních základů teorie, které položili ekonomové Mundell, McKinnon a Kenen, tak i alternativní verze této teorie. Mimo jiné tato kapitola také obsahuje definici jednotlivých hlavních kritérií OCA. Mezi tato kritéria patří: mobilita faktorů (kapitálu a práce), struktura a šíře diverzifikace výroby a vývozu a kritérium otevřenosti ekonomiky s přihlédnutím na vzájemnou závislost k členským zemím eurozóny. Druhá kapitola a její podkapitoly jsou úzce navázány na vznik a vývoj teorie optimální měnové oblasti včetně vnímání vlivů asymetrických a symetrických šoků na ekonomiku. Není opomenuta ani komparace nákladů a přínosů členství v měnové unii, která je doprovázena modelem GG-LL. Závěr této kapitoly završuje definování maastrichtských konvergenčních kritérií a pohled na to, jak si Dánsko s ohledem na tato kritéria vede.

Třetí kapitola nás provádí celou cestou, kterou Dánsko před vstupem do ES a v rámci ES (později EU) až do současnosti prošlo. V jednotlivých podkapitolách jsou zachyceny etapy dánského členství v ES/EU, které jsou vždy linkovány dánským bojem za svoji vlastní identitu na poli Evropské unie. Tato kapitola nás také seznamuje se všemi referendy, která se v Dánsku konala, a zároveň i s dánským pohledem na jednotlivé evropské smlouvy, dohody a pakty. V rámci třetí kapitoly se také vyskytuje pohled na dánskou ekonomiku po finanční krizi. Hlavním tématem této kapitoly je ovšem vztah Dánů k euru jako měně. Z toho důvodu závěr této kapitoly patří převážně této tematice.

Ve čtvrté a poslední kapitole jsou aplikována jednotlivá vybraná kritéria teorie optimálních měnových oblastí (OCA) na dánskou ekonomiku. Analýza plnění maastrichtských konvergenčních kritérií je již zakomponována do kapitoly 1. Na základě výsledků těchto aplikací je vyhodnoceno, zda je pro Dánsko výhodné vstoupit do třetí fáze EMU (Hospodářská a měnová unie) a tím pádem i přijmout euro jako národní měnu.

2. Teorie optimální měnové oblasti (OCA)

Ekonom Robert Mundell na začátku 60. let 20. století napsal článek „A Theory of Optimum Currency Areas“ (1961). Na základě tohoto článku vznikla prvotní teorie optimálních měnových oblastí (OCA). Netrvalo dlouho a tato teorie se dočkala dalšího rozšíření hlavně díky ekonomům Ronaldu McKinnonovi (1963) a Peteru Kenenovi (1969). Náleží tedy mezi mladší měnové ekonomické teorie, kterým „pomohla“ vzniknout krize tzv. brettonwoodského měnového systému na konci 50. let. Základy tradiční teorie OCA stojí na ekonomických předpokladech typických pro známou skupinu ekonomů, keynesiánců. Mezi tyto předpoklady patří především krátkodobá strnulost mezd a cen, která je dále doplněna Phillipsovou křivkou, z níž vychází dlouhodobý substituční vztah mezi nezaměstnaností a inflací. Keynesiánci mimo zmíněných předpokladů dále pracují s cenově elastickou poptávkou po statcích a službách a s vysoce elastickou nabídkou statků a služeb. V neposlední řadě keynesiánci také věří v možnost stimulace výkonu ekonomiky za pomoci hospodářské politiky. Teorie optimálních měnových oblastí se zaměřuje hlavně na vztahy mezi měnami a jednotlivými zeměmi (Kučerová, 2005).

Mundell, nositel Nobelovy ceny za ekonomii v roce 1999, definoval dva podstatné pojmy, kterými jsou měnová oblast a měnová unie. Oba tyto pojmy stojí na stejném předpokladu režimu fixního měnového kurzu. Rozdíl mezi těmito termíny nastává ve chvíli, kdy se zaměříme na počet měn, které jsou na daném území používány. Typickým případem měnové unie je eurozóna, kde je v oběhu pouze jedna stejná měna (euro). Naproti tomu pro měnovou oblast je charakteristické, že má v oběhu dvě a více měn (Mundell, 1961).

V šedesátých letech určili první průkopníci teorie optimálních měnových oblastí v čele s Mundellem, McKinnonem a Kenenem několik fundamentálních kritérií, která bychom měli sledovat. Mezi tato kritéria patří: mobilita trhu práce, diverzifikace výroby, otevřenost ekonomiky, stupeň cenové a mzdové flexibility a také fiskální a politická integrace. V následujících dvaceti letech byla OCA upozaděna soudobými ekonomicky významnými událostmi (např. ropné šoky) a její rozvoj se téměř zastavil. Návrat teorie OCA nastal až s myšlenkou na vznik Evropské měnové unie na konci 80. let (Horváth, 2006).

Mezi jedno ze základních tvrzení tradiční teorie OCA patří, že optimální oblastí pro společnou měnu je taková oblast, kde hospodářské šoky působí na členské země

symetricky. Pokud jsou hospodářské šoky asymetrické a mají dopad pouze na některé země dané oblasti, tak se v tomto případě nemůže jednat o optimální měnovou unii. Aby se mohla měnová oblast považovat za optimální, je nutné, aby přínosy z užívání společné měny byly vyšší než náklady spojené s užíváním jednotné měny (Lacina, 2007).

Alternativní (netradiční) přístup, který se zformoval v 70. letech 20. století, stojí na předpokladu, že není možné, aby každá země splňovala všechny aspekty optimální měnové oblasti. Kritéria důležitá pro tradiční teorii trochu ustupují do pozadí a prim začíná hrát analýza nákladů a přínosů z pohledu země vstupující do měnové unie. Tato alternativní (současná) teorie cílí hlavně na kritérium, které se týká symetrie šoků, a současně nevěří tolik jako tradiční teorie v efektivnost nominálních měnových kurzů při absorpci šoků.

V roce 1973 Mundell, otec tradiční teorie optimálních měnových oblastí, doplnil teorii OCA o další poznatky měnové unie. Dle Mundella monetární unie umožňuje růst mezinárodní diverzifikace finančních aktiv a bohatství tím, jak eliminuje rizika spojená se změnami směnného kurzu. Jinými slovy dopady asymetrických šoků na jednotlivé ekonomiky, které jsou součástí unie, zmírňuje diverzifikovaná produkce. Právě díky tomuto aspektu jsou země ochotnější vzdát se své samostatnosti v měnové politice.

Druhá Mundellova myšlenka z článku „Uncommon Arguments for Common Currencies“ tkví v tom, že asymetrické šoky mají zárodek v častém používání nástrojů monetární politiky a politiky směnného kurzu. Na malé i dočasné šoky země odpovídají nepřiměřenými tahy (Lacina, 2007).

Graf č. 1 - Optimální velikost měnové oblasti

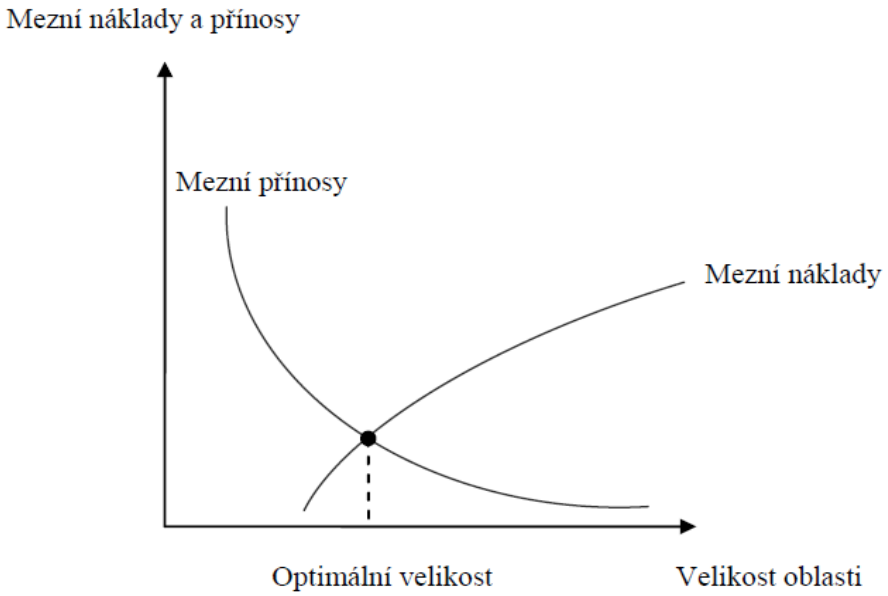

Zdroj: Baldwin, Wyplosz (2008), převzato z Beránková (2011)

Ohledně optimální velikosti optimální měnové oblasti se vedly a vedou debaty. V současnosti převažuje názor, že se zvyšujícím se počtem zemí v měnové oblasti se daná oblast stává více rozmanitější. Taková rozmanitost vede k vyšším nákladům na sdílení společné měny. Optimum se nachází v bodě rovnosti mezi mezními přínosy ze společné měny a mezními náklady ze sdílení společné měny. Tuto situaci zachycuje graf č. 1. Z tohoto grafu jednoznačně plyne, že pokud je měnová oblast příliš malá, měna není dostatečně užitečná, a naopak pokud je měnová oblast příliš velká, přináší to s sebou negativa spojená s vyšší mírou rozmanitosti (hospodářské šoky). Obecně se věří, že velká měnová oblast je vhodnější, protože se s ní zvyšuje užitečnost měny (Baldwin, 2008).

2.1 Tradiční teorie OCA

Mundell svoji teorii postavil zároveň na předpokladu vyšší pravděpodobnosti nastání asymetrického šoku, který bude mít rozdílný dopad na jednotlivé země. Takový šok si můžeme představit jako změnu v agregátní poptávce (např. změna čistého exportu nebo změna výdajů vlády či spotřebitelů) nebo jako změnu v agregátní nabídce (např. změna v objemu výroby). Pokud nastane asymetrický šok v některé z členských ekonomik měnové unie, společná centrální banka může stabilizovat situaci jen velmi omezeně, protože veškeré kroky, které by mohla podniknout, by se plošně promítly na všech členských ekonomikách. Tedy i na těch, které šok nezasáhl (Lacina, 2007).

Graf č. 2 - Poptávkový asymetrický šok AD-AS

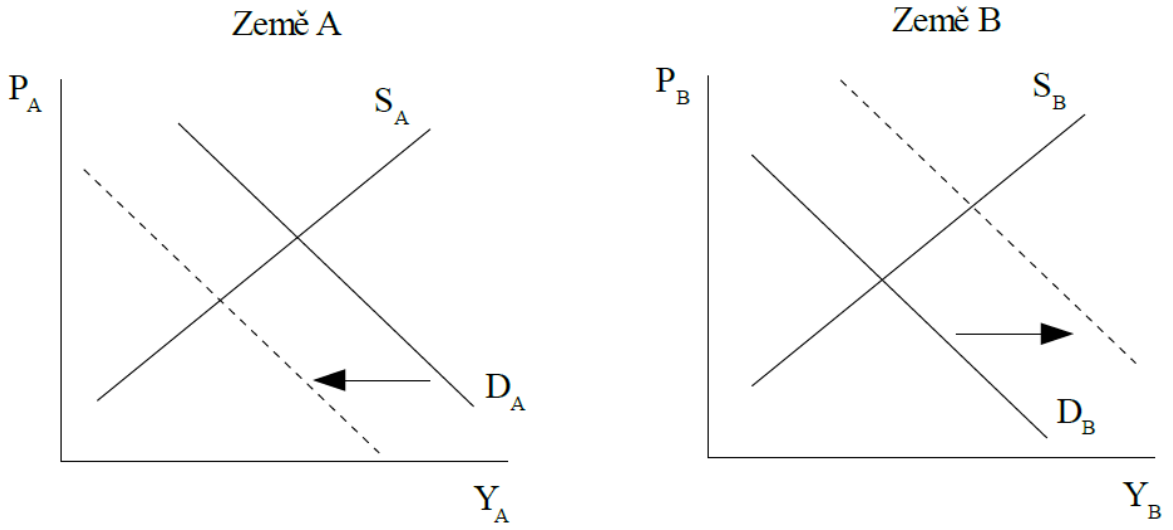

Zdroj: De Grauwe (2007), převzato z Beránková (2011)

V nápomocném příkladu na grafu 2 vidíme model AD-AS dvou otevřených ekonomik (makroekonomické modely jsou pro zastánce tradiční teorie OCA typické), které sdílejí jednu společnou centrální banku a jsou tak součástí měnové unie. Uvnitř těchto zemí je tudíž v oběhu stejná měna. Na tyto dva státy dolehne asymetrický šok, který postihne stranu poptávky – asymetrický poptávkový šok. Obě křivky mají své tradiční sklony (poptávka negativní, nabídka pozitivní).

V zemi A se asymetrický poptávkový šok projeví poklesem agregátní poptávky a v zemi B dojde k růstu agregátní poptávky. Jednou z příčin asymetrického působení může být změna spotřebitelských preferencí z jednoho druhu zboží na druhý. Změna spotřebitelských preferencí znamená pro zemi A snížení výstupu produktu, a naopak v zemi B tato změna vyvolá růst výstupu produktu. Tyto změny budou doprovázeny změnami na trhu práce jak v zemi A, tak v zemi B. V zemi A pravděpodobně dojde k růstu nezaměstnanosti a v zemi B je velmi pravděpodobné snížení nezaměstnanosti. Avšak obě naše hypotetické země budou čelit problémům spojeným s cenovou nestabilitou (Kučerová, 2005). Země si však nemůžou dopomoci k obnovení rovnováhy vlastní měnovou a kurzovou politikou, protože mají jakožto členové měnové unie jednu centrální banku s jednotnou měnovou a kurzovou politikou.

V roli automatických vyrovnávacích mechanismů, které povedou k opětovnému nastolení ekonomické rovnováhy, se představí flexibilita mezd a mobilita pracovní síly. Důležitost těchto mechanismů se projeví v situaci, kdy státy, které jsou členy měnové unie, nemůžou používat vlastní kurzové a monetární politiky.

Mobilita pracovní síly pomůže ekonomikám zpátky do bodu ekonomické rovnováhy. Nezaměstnaní ze země A se přestěhují do země B za vidinou pracovního místa, čímž se sníží náklady spjaté s podporou v nezaměstnanosti v zemi A. V zemi B dochází po přívalu pracovní síly ze země A ke snížení tlaku na růst nominálních mezd.

Díky flexibilitě mezd by mělo dojít k poklesu mzdových požadavků v zemi A (vyšší nezaměstnanost). V zemi B nastává opačná situace, tudíž budou lidé požadovat vyšší mzdy z důvodu vyšší poptávky po pracovní síle. V zemi A se s vidinou podpory domácí poptávky postupně snižují ceny. Snížení cen v zemi A se dotkne také obyvatel v zemi B, kteří budou poptávat zboží ze země A. Země A tak exportuje zboží do země B, čímž se zvyšuje agregátní poptávka země A. V zemi B vidíme opačnou situaci, agregátní poptávka v této zemi klesá na původní „předšokovou“ úroveň (Lacina, 2007).

Situace popsané výše jsou znázorněny na grafu číslo 3. Poté, co ekonomiky inkasují poptávkový šok, bude tento šok postupně díky automatickým vyrovnávajícím mechanismům (mobilita pracovní síly, flexibilita mezd) vyrovnán za předpokladu jejich správného fungování. V případě nefunkčnosti uvedených automatických vyrovnávacích mechanismů bude vstup do měnové unie a členství v ní doprovázeno vysokými náklady v podobě nezaměstnanosti v zemi A a zvýšenými inflačními tlaky v zemi B (Lacina, 2007).

Graf č. 3 - Automatické vyrovnávající mechanismy AD-AS

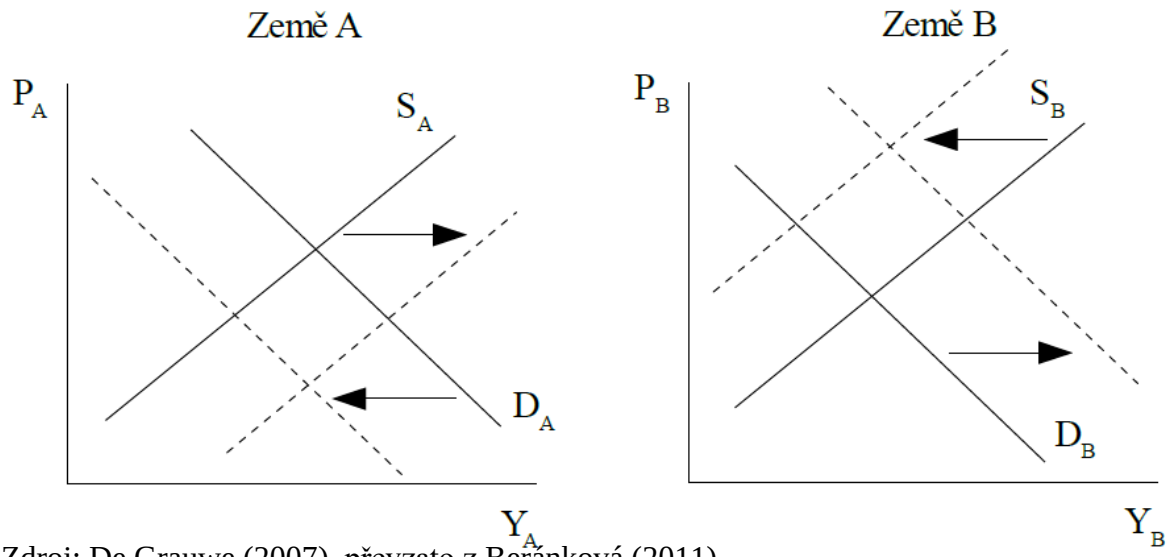

Zdroj: De Grauwe (2007), převzato z Beránková (2011)

Za předpokladu režimu volného plovoucího kurzu by v našem hypotetickém příkladu země A pravděpodobně snížila úrokové sazby, což by se pozitivně odrazilo na množství investic, spotřeby a tím i na celkové výši agregátní poptávky. Země B by naopak

zvýšila své úrokové sazby, aby vyřešila problém cenové nestability. Díky zvýšení úrokové míry v zemi B dochází k přesunům kapitálů, což velmi pravděpodobně povede k depreciaci měny A a současně k apreciaci měny B. Na základě těchto procesů v zemi B agregátní poptávka klesá na rozdíl od agregátní poptávky v zemi A. V případě, že bude do příkladu zahrnut předpoklad fixního devizového kurzu může dojít k vyrovnání asymetrického šoku pouze devalvací nebo revalvací měny (Lacina, 2007).

2.2 Kritéria OCA dle tradiční teorie

K tomu, aby se oblast mohla považovat za optimální měnovou oblast, je nutné, aby splňovala určité podmínky. Mezi tato kritéria patří: mobilita práce, flexibilita mezd a cen, otevřenost a velikost ekonomiky, diverzifikace produkce, podobná struktura tvorby HDP, podobné míry inflace, propojenost finančních trhů, propojenost fiskální, variabilita reálného měnového kurzu a politické faktory.

- **Mobilita pracovní síly**

Úplně první kritérium navrhl R. Mundell již ve svém prvním článku k teorii OCA. Za předpokladu vysokého stupně mobility výrobních faktorů (práce, kapitál) dochází ke snižování nákladů, které jsou spjaty se sdílením společné měny. Tyto ušetřené náklady vyrovnávají „újmu“ ze ztráty samostatnosti v rozhodování ohledně monetárních a kurzových politik. Obvyklým předpokladem je, že se kapitál pokládá za mobilní, přestože je mobilnost výrobního kapitálu také závislá na schopnosti generovat investice jednou zemí a schopnosti absorbovat investice druhou zemí (Lacina, 2007). Větší nedostatek Baldwin vidí v mobilitě pracovní síly. Ta s sebou podle nich nese náklady na adaptaci a přeškolení se na jinou kulturu či jazyk druhé země, z čehož vyplývá, že minimálně v krátkém období je mobilita práce nízká (Baldwin, 2008). Optimální měnová oblast je taková oblast, ve které se mohou lidé snadno pohybovat. Mobilita pracovní síly má také moc snížit náklady působení asymetrického šoku v monetární unii (Mundell, 1961).

- **Flexibilita cen a mezd**

Flexibilita cen a mezd s sebou může přinést omezení používaní flexibilního měnového kurzu jakožto nástroje, kterým se snažíme docílit přizpůsobení na asymetrické šoky. Cenová a mzdová flexibilita totiž za určitých předpokladů mohou utlumovat tlaky, které jsou spjaty s asymetrickým šokem. Obětování tohoto měnového nástroje je však velmi zásadním nákladem členství v unii (Lacina, 2007). Díky cenové a mzdové flexibilitě dochází k zmírnění nezaměstnanosti v zemi A a zároveň k utlumení rostoucí inflace v zemi B za předpokladu vzniku asymetrického šoku. Cenové a mzdové strnulosti by v kombinaci se zafixováním měnového kurzu způsobily oběma ekonomikám velké náklady. V tomto případě by celá situace eskalovala až k poklesu produktu a zvýšení nezaměstnanosti (Kučerová, 2005).

- **Otevřenost a velikost ekonomiky**

Autorem tohoto kritéria je ekonom McKinnon. Ten stupeň otevřenosti určil poměrem obchodovatelného a neobchodovatelného zboží produkovaného v dané zemi. Z toho plyne, že malé státy směřují k větší otevřenosti a častěji jsou náklonné ke členství v měnové unii (Lacina, 2007). Závěr McKinnona k této problematice je takový, že tím, čím otevřenější se ekonomika stává, tím více se zvyšují výhody z jejího vstupu do měnové oblasti a z režimu fixního kurzu. Uzavřeným ekonomikám autor doporučuje spíše udržovat plovoucí kurz (Kučerová, 2005). Optimální měnovou oblastí je taková oblast, kde jsou země otevřeny obchodu a probíhá mezi nimi úzká spolupráce (McKinnon, 1963).

- **Diverzifikace produkce**

Tuto podmínku přidal do tradiční teorie OCA ekonom Kenen. Dle něho mají ekonomiky, které disponují vyšší mírou diverzifikace produkce, také vyšší míru ochrany před případným asymetrickým šokem. Tyto země jsou méně ohroženy než země s málo diverzifikovanou produkcí. Je výhodnější, pokud jsou země, které spolu tvoří měnovou unii, dostatečně diverzifikované a produkují podobné druhy zboží. Když nastane hospodářský šok, který se bude týkat pouze určitého zboží, nedojde k velkému zásahu do ekonomiky, protože země produkuje široké spektrum výrobků (Kučerová, 2005). Optimální měnová oblast je taková oblast, kde mají země široce diverzifikovanou výrobu a strukturu vývozu a zároveň mají navíc i podobnou strukturu HDP. Země, které disponují široce diverzifikovanou výrobou, jsou schopny lépe se vyrovnat s náklady, které přináší „přestup“ na fixní měnový kurz (Kenen, 1969).

- **Struktura tvorby HDP**

V případě, že se struktura tvorby HDP dle sektorů u členských zemí měnové unie moc neliší, snižuje se pravděpodobnost, že by asymetrický šok působil na jednotlivé členy měnové unie rozdílně (Lacina, 2007). Cesta k podobné struktuře tvorby HDP vede přes odstraňování bariér v rámci mezinárodního obchodu (Kučerová, 2005).

- **Podobnost měr inflace**

Tato podmínka je také součástí tzv. maastrichtských konvergenčních kritérií. Když státy unie společné měny vykazují podobnou míru (a nízkou míru) inflace, není nutné, aby používaly kurzový vyrovnávající mechanismus. Podobné míry inflace s sebou zároveň přinášejí i rovnovážný vývoj na běžných účtech platební bilance (Lacina, 2007). Kdyby měla jedna členská země v měnové unii míru úrovně inflace vyšší než všechny ostatní země, nebylo by možné udržet fixní kurz na stanovené paritě bez dopadů na ekonomiky. Hlavní problém by tkvěl v tlaku na apreciaci reálného kurzu v dané zemi (Kučerová, 2005).

- **Integrace finančních trhů**

Tato podmínka je v zásadě doplňkem kritéria mobility kapitálu. Propojenost finančních trhů států, které jsou členy měnové unie, je nezbytně důležitá pro volné přelévání kapitálu. I malé změny v úrokové míře tak mohou dát vzniknout mohutným kapitálovým tokům mezi členskými státy měnové unie, které mohou vyrovnávat odlišně působící asymetrické šoky. Díky tomuto předpokladu dochází ke snížení rozdílů dlouhodobých úrokových sazeb, což podporuje efektivní alokaci zdrojů a zároveň zvyšuje možnost financování následků vnější nerovnováhy. Pokud tedy mezi zeměmi panuje vysoký stupeň integrace finančních trhů (Lacina, 2007).

- **Fiskální integrace**

Působení asymetrického šoku může být také zmírněno pomocí integrace fiskálních transferů. Funkčnost tohoto druhu integrace závisí na stupni politické integrace mezi zeměmi a na ochotě společně sdílet riziko. Pokud by se země v rámci měnové unie dohodly na nadnárodním systému fiskálních transferů, mohly by být země, které zasáhl negativní šok, podpořeny zeměmi, u kterých se šok projevil pozitivně. Jinými slovy se jedná o redistribuci fondů v rámci měnové unie (Lacina, 2007).

- **Variabilita reálného měnového kurzu**

Stěžejní charakteristikou pro posuzování připravenosti země na začlenění do měnové unie je variabilita reálného měnového kurzu. Mezi výhody tohoto kritéria patří, že se změny reálného měnového kurzu dají velmi jednoduše změřit (Lacina, 2007).

- **Politická integrace**

Aby měnová unie mohla vzniknout, je zapotřebí, aby o jejím vzniku či vstoupení do ní rozhodli politici. Ti se tak musí smířit s tím, že hospodářská politika měnové unie bude centrálně řízená a že oni sami ztrácejí určité kompetence (Lacina, 2007).

2.3 Teorie endogenity OCA

K vývoji teorie optimálních měnových oblastí přispěli na konci devadesátých let autoři Frankel a Rose, kteří svojí společnou prací „The Endogenity of the Optimum Currency Area Criteria“ rozšířili výzkum OCA o empirickou analýzu charakteru procesu měnové integrace. Jejich následovníci na sebe nenechali dlouho čekat a významným počinem byla a je práce dvojice autorů Bayoumiho a Eichengreena, kteří zkonstruovali tzv. OCA-index, jenž slouží k hodnocení stanovených kritérií optimality. Díky vybraným proměnným OCA pak můžeme na základě OCA-indexu vyhodnotit, nakolik je pro kandidátskou zemi vhodné vstoupit do měnové unie (Horváth, 2006).

Hypotéza endogenity spočívá v předpokladu, že historická data nikterak nevypovídají o tom, zda je pro danou zemi výhodné vstoupit do měnové unie, či nikoliv, protože kritéria OCA jsou endogenní. Frankel a Rose stojí ve své práci za názorem, že není nutné, aby ekonomiky splňovaly kritéria teorie OCA před vstupem do měnové unie (ex ante). Pro správné fungování je úplně postačující, když je daná ekonomika splní až zpětně po vstupu do měnové unie (ex post). Ex post naplnění kritérií je možné hlavně díky zavedení společné měny. Společná měna vede ke zvýšení obchodu v rámci měnové unie, protože se zcela vytratí riziko, které je spjato s plovoucím měnovým kurzem. Rozšíření obchodu v oblasti pak začne působit pozitivně na důchod těchto zemí a díky společnému obchodu budou důchody ekonomik více korelované. To sníží vliv asymetrických šoků a postupně dojde k synchronizaci hospodářských cyklů zemí, které jsou v měnové unii (Horváth, 2006). Proces endogenity se výraznou měrou podílí na velikosti přínosů spojených s vytvořením měnové oblasti.

Graf č. 4 - Přínosy formování měnové unie

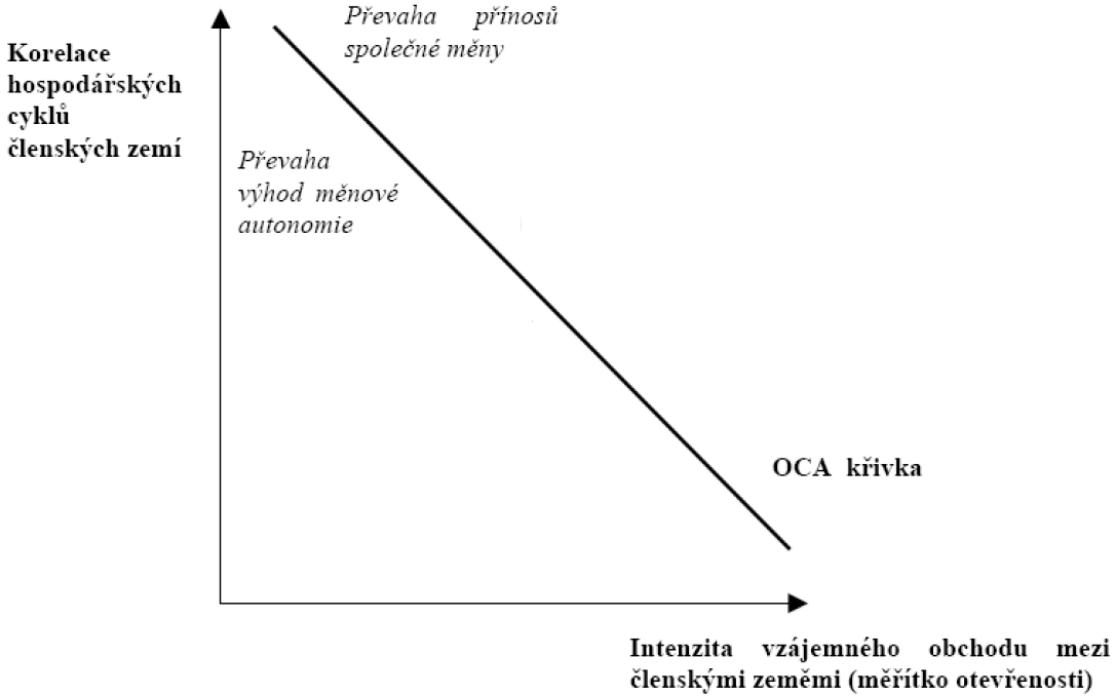

Zdroj: Rozmahel (2006), převzato z Beránková (2011)

Přínos z přijetí společné měny plyne pro jednotlivé země z předpokladu vysokého stupně otevřenosti a vysoké míry korelace v hospodářských cyklech zemí měnové unie. Mezi těmito kritérii panuje pozitivní vztah, který je zobrazen na grafu číslo 4, jenž se na tento vztah snaží nahlížet optikou přínosů plynoucích ze členství v měnové unii. Na horizontální ose se vyskytuje intenzita integrace obchodu mezi zeměmi měnové unie a na vertikální ose nalezneme korelaci hospodářských cyklů zemí měnové unie. Úroveň, při které jsou přínosy vyšší než náklady společné měny, znázorňuje klesající křivka OCA. Oblast, kde je pro zemi výhodnější být měnově samostatná, se nachází nalevo od křivky OCA. Oblast vedle křivky OCA zprava je oblastí, kde je pro danou zemi výhodné přijmout společnou měnu (Rozmahel, 2006).

- **<u>Názor prof. Paula Krugmana vs. názor Evropské komise</u>**

Monetární ekonom Paul Krugman má na endogenitu měnových oblastí zcela odlišný názor. Rozdíl spočívá v náhledu na pravděpodobnost vzniku asymetrického šoku v měnové oblasti v souvislosti s vyšší obchodní integrací. Názorově se tedy blíží tradičním názorům Mundella a jeho modelu asymetrického poptávkového šoku. Krugman má za to, že integrace vzájemného obchodu zemí uvnitř měnové unie působí na regionální

koncentraci průmyslových aktivit. Jinými slovy tento integrační proces způsobuje, že se jednotlivé země specializují, a to vede ke zvyšování pravděpodobnosti vzniku asymetrického šoku. Krugman dává za příklad USA, které zkoumal na základě empirických dat. Na základě těchto dat konstatoval, že trh mezi jednotlivými státy USA je více propojený než trh v rámci EU, a navíc doložil, že v USA existuje daleko větší regionální koncentrace průmyslové výroby. Dle Krugmana tedy vede integrace vzájemného obchodu k divergenci ekonomik členských zemí (Lacina, 2007).

Názorově na opačné straně stojí Evropská komise, která sdílí názor blízký autorům teorie endogenity teorie OCA. Evropská komise je toho názoru, že měnová unie za předpokladu endogenity integračního procesu utváří podmínky pro snižování pravděpodobnosti výskytu asymetrických šoků v měnové oblasti. Dle Evropské komise mezi sebou země měnové unie obchodují totožné produkty, protože jednotlivé průmyslové ekonomiky fungují hlavně na bázi vnitroodvětvových vzájemných obchodů. Z toho důvodu bude případný šok působit symetricky a zasáhne země podobným způsobem. Regionální koncentrace průmyslových aktivit dle Evropské komise měnové unii nehrozí (Lacina, 2007).

Názory obou stran jsou zaznačeny na grafu číslo 5. Na osách zde můžeme vidět obchodní integraci a míru divergence. Evropská komise se ztotožňuje s křivkou s negativním sklonem. Tato křivka znázorňuje tvrzení, že s nárůstem míry obchodní integrace klesá míra divergence a také pravděpodobnost vzniku asymetrických šoků. Krugmanův pohled znázorňuje křivka s pozitivním sklonem. Pokud roste míra obchodní propojenosti v rámci států měnové unie, dochází k růstu míry divergence v oblasti, což zvyšuje pravděpodobnost vzniku asymetrických šoků (Lacina, 2007).

Graf č. 5 - Působení ekonomické integrace

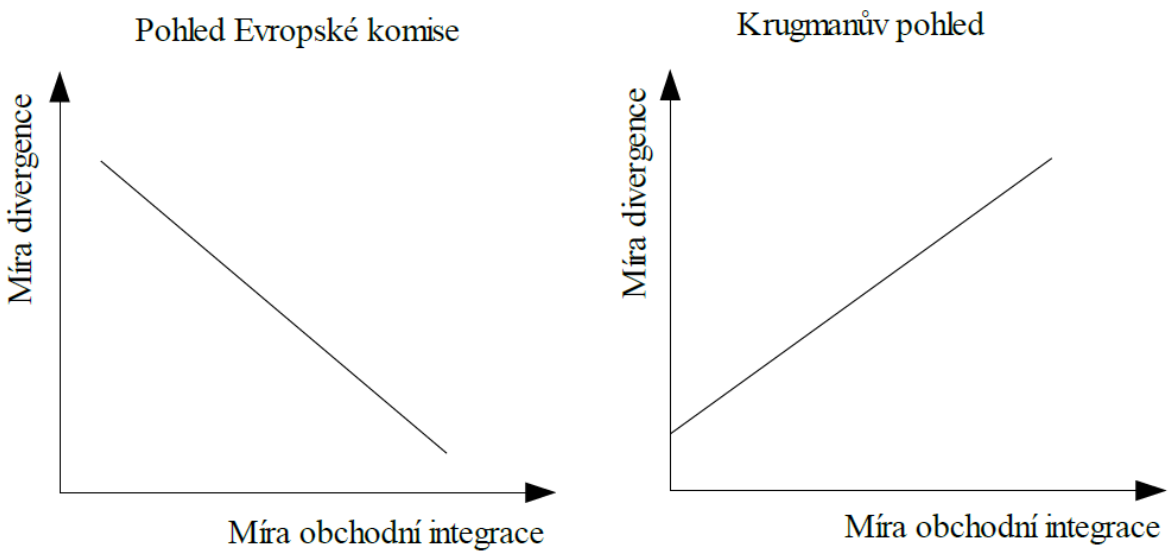

Zdroj: De Grauwe (2005), převzato z Beránková (2011)

V současné době je častěji přijímán názor Evropské komise. Krugmanův názor je postaven na předpokladu specializace výroby v zemích měnové unie a není tak vystaven faktu, že v současné době existuje nadnárodní formování výrobně koncentrovaných regionů. V takové situaci postihne asymetrický šok obě země, které jsou v něm zúčastněné (Lacina, 2007). Zjednodušeně platí, že pokud k sobě budou národní ekonomiky otevřené, budou se mít tendenci sladit i hospodářské cykly se v rámci zemí, což povede k eliminaci rizika asymetrických šoků (De Grauwe, 2005).

2.4 Přínosy společné měny

Když už se některá země rozhodne vstoupit do hospodářské a měnové unie, tak potýká se s náklady a přínosy přechodu z národní měny na měnu společnou. Pro představitele státu, který zvažuje vstup do třetí fáze EMU (hospodářská měnová unie), je důležité, aby byly přínosy ze společné měny vyšší než náklady. Před potenciálním vstupem do třetí fáze EMU probíhá řada analýz, které se pokouší odpovědět na otázku, zda je pro zemi vstup výhodný, či nikoliv. Evropská komise vidí přínosy společné měny ve studii „One Market, One Money“ z roku 1990 následovně:

- **<u>Eliminace volatility měnového kurzu a snížení transakčních nákladů</u>**

Při zavedení společné měny dochází k eliminaci transakčních nákladů, které jsou spjaty se směnou jedné měny za druhou při obchodování. Mezi přínosy společné měny

také patří eliminace kurzového rizika v rámci měnové unie. Eliminace tohoto druhu rizika má za následek snížení nejistoty investorů a podpoření vzájemného obchodu, což může nastartovat ekonomický růst (Lacina, 2007).

- **Cenová stabilita**

Hlavním cílem ECB (Evropská centrální banka) je cenová stabilita. Ta je dosažitelná skrze dlouhodobě nízkou míru inflace. Členové měnové unie sdílejí měnovou politiku a spolupracují na plnění cílů Evropské centrální banky. Zvýšení transparentnosti cen má za následek omezení cenové diskriminace na trhu unie, která sdílí jednu měnu. Nízká inflace umožňuje snížit nominální úrokové sazby (Lacina, 2007).

- **Fiskální politika**

Státy, které jsou součástí Evropské hospodářské a měnové unie, se zavázaly ke snižování rozpočtových schodků. Jejich povinností je dodržovat takovou politiku veřejných financí, která nebude v rozporu s jejich závazkem ke snižování deficitů rozpočtů. S výše zmíněnou eliminací kurzového rizika také souvisí snižování úrokových měr, což přinese snížení nákladů financování vládních výdajů prostřednictvím emise státních dluhopisů. Zvýšení konkurenceschopnosti státních zakázek bude dosaženo díky jednotnému vnitřnímu trhu a společné měně (Lacina, 2007).

- **Omezení nestability měnových kurzů**

Potenciální šoky se stávají méně pravděpodobné po zavedení jednotné měnové politiky ECB v kombinaci s jednotnou měnou. Úrokové diferenciály jednotlivých zemí se vtělí do rozdílného vnímání kredibility jednotlivých zemí v očích potenciálních investorů (Lacina, 2007).

Dále lze ještě uvažovat o následujících potenciálních přínosech, které jsou spojeny s užíváním společné měny. Vyšší toky přímých zahraničních investic mezi členy měnové unie a vyšší obchodní integrace vedou k větší ekonomické integraci. Dalším potenciálním přínosem ze zavedení společné měny je určitá záruka stability, jež je postavena na předpokladu nižšího rizika zhodnocení měny u aktiv, která jsou denominovaná ve společné měně, než u aktiv, která jsou denominovaná v původní měně státu (Lacina, 2007).

Mezinárodní firmy mohou také potenciálně ušetřit náklady, které jsou spjaty s vedením účetnictví ve vícero měnách. S jednou měnou tyto náklady mizí (Kučerová, 2005). Mimo jiné lze přínos vidět také ve výtěžku z ražebného nové společné měny nebo i ve výrazně nižší potřebě devizových rezerv. Obecně platí, že pokud se ekonomiky stávají otevřenějšími, mezi členy dochází k růstu přínosů, které plynou z jednotné měny (Lacina, 2007).

2.5 Náklady společné měny

Na druhou stranu s měnovou integrací souvisí také náklady. Pokud země opustí svoji národní měnu, pak tyto náklady spočívají ve ztrátě schopnosti provádět svoji vlastní monetární politiku. Země tak ztrácí možnost měnit cenu své měny za pomoci devalvace nebo revalvace. Evropská komise vidí náklady společné měny ve studii „One Market, One Money“ z roku 1990 následovně:

- **Ztráta autonomie měnové politiky**

Země přichází o samostatnost v rozhodování ohledně monetární politiky. V celé měnové unii totiž provádí jednotnou měnovou politiku již zavedená centrální banka. Stabilizovat ekonomiku při vzniku asymetrického poptávkového šoku je tak nemožné skrze autonomní měnovou politiku. Stabilizaci hospodářské situace lze pak provádět pouze pomocí flexibility mezd a mobility pracovní síly. Jedná se o „nejbolestivější“ náklad pro danou ekonomiku (Lacina, 2007).

- **Nástroj měnového kurzu**

Země, která se rozhodne vstoupit do měnové unie, se musí smířit se ztrátou významného hospodářského nástroje – měnového kurzu. Po vstupu do měnové unie tak země v situaci vnější nerovnováhy nemůže spoléhat na jeho použití nástroje měnového kurzu. Měnový kurz měl tuto roli před vstupem a pomáhal stabilizovat vnější nerovnováhu. Stejně jako v případě uvedeném výše může i v tomto případě posloužit k odstranění nerovnováhy flexibilita mezd a mobilita výrobních faktorů (Lacina, 2007).

Nové bankovky a mince

Výroba a zavedení/stažení bankovek a mincí do/z oběhu je také nákladem (Lacina, 2007). Se zavedením nových bankovek a mincí je spojena i ztráta výnosů z ražby mincí a tištění peněz předchozí státní měny (Kučerová, 2005).

Náklady negativního šoku

Pokud jedna ze zemí měnové unie nebude dodržovat závazek týkající se státního deficitu, může kumulovaný veřejný dluh způsobit negativní externality, které postihnou všechny členy měnové unie. To by oslabilo sílu měny a důvěru v měnu, kterou společně užívají v měnové unii (Lacina, 2007).

- **Náklady rozdílných preferencí v inflaci, nezaměstnanosti**

Ekonomiky mohou mít různé preference, týkající se inflace a nezaměstnanosti. Pro některé státy to tak znamená, že při určité zafixované úrovni směnného kurzu budou muset snést méně preferovanou výši inflace. Pokud jedna země preferuje nízkou míru nezaměstnanosti, může mít za předpokladu vyšší inflace jako náklad i současně vyšší míru nezaměstnanosti (Lacina, 2007).

- **Instituce na trhu práce**

Každá ze zemí může mít odlišně působící instituce (např. odbory) na trhu práce. Vznikají tak institucionální rozdíly mezi zeměmi, což může vést k nesrovnalostem ve vývoji jak mezd, tak cen. Šoky můžou na jednotlivé státy působit rozdílně i kvůli odlišným právním systémům v jednotlivých zemích. Rozdílný institucionální rámec v členských zemích unie má tedy svůj podíl na nákladech vstupu do měnové unie.

- **Ostatní náklady**

Mezi ostatní náklady zahrnujeme administrativní náklady (převedení smluv a bankovních účtů na novou měnu), legislativní náklady (např. změna účetnictví), provozní náklady (přepočítávání cen, náklady jídelníčku apod.).

2.6 Srovnání přínosů a nákladů – model GG-LL

Přínosy a náklady, které plynou ze zavedení společné měny, lze graficky znázornit modelem GG-LL. Autorem tohoto modelu je ekonom prof. Paul Krugman. Na základě tohoto modelu můžeme odpovědět na otázku, zda je pro zemi výhodné vstoupit do měnové unie, či nikoliv. V modelu GG-LL je zachycen vztah mezi zeměmi, které uvažují o vstupu, a mírou vzájemné ekonomické integrace mezi členy existující měnové unie. V úvahu jsou vzaty také náklady, které jsou spojeny s potenciální ztrátou ekonomické stability po případném vstupu nových potenciálních členů do měnové unie.

- **Křivka GG – výnosy z připojení se k měnové oblasti**

Dle tvůrce grafu Krugmana jsou hlavní ekonomické přínosy zapojení země do měnové unie zjednodušení ekonomických kalkulací a stabilní prostředí. Úspory z odstranění nejistoty a snížení transakčních nákladů, které jsou spojeny se situací při režimu floatingu (plovoucí kurz), jsou rovny výnosu ze vstupu do měnové unie. Tento výnos se vyčísluje velice obtížně, ale obecně se dá předpokládat, že bude tak vysoký, jak bude vysoký podíl vzájemného obchodu nově přistupující země se stávajícími zeměmi měnové unie. Potenciální výnos může být ještě zvýšen za předpokladu vysoké mobility výrobních faktorů mezi přistupujícími a členskými zeměmi. V těchto případech bude vstup do měnové unie pro novou zemi výhodný (Kučerová, 2005).

Graf č. 6 - Křivka GG

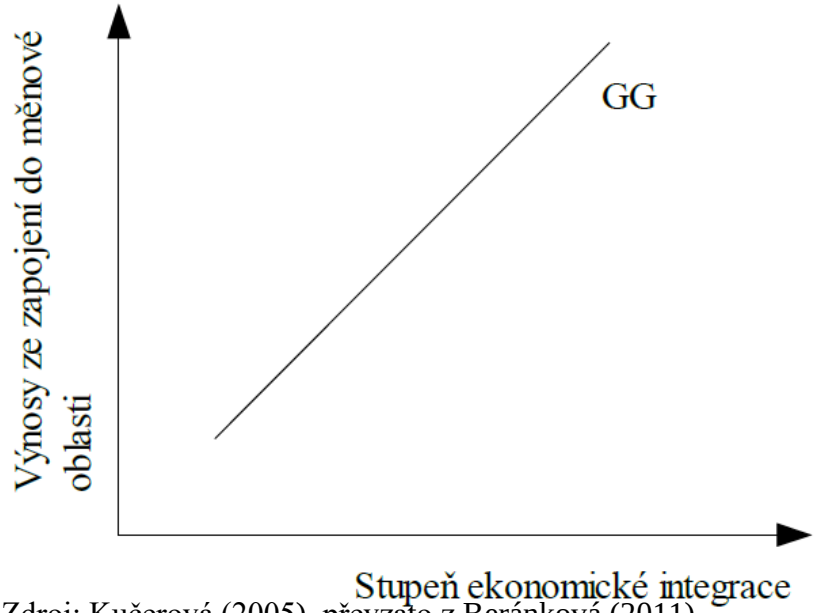

Zdroj: Kučerová (2005), převzato z Beránková (2011)

Na grafu číslo 6 vidíme pozitivně skloněnou křivku GG. Rostoucí křivka charakterizuje vztah mezi výnosy, které plynou ze zapojení státu do měnové unie a ze stupně ekonomické integrace potenciálně nově přistupující země k zemím stávajícím. Z této křivky lze jasně odvodit, že čím vyšší je stupeň ekonomické propojenosti potenciálně přistupující země se zeměmi, které již v měnové unii jsou, tím vyšší bude i výnos při případném vstupu do měnové unie. Předpoklad tohoto vývoje je, že stabilnější a více předvídatelná cenová hladina je v zavedené měnové oblasti oproti potenciálně nově přistupující zemi (Rozmahel, 2006).

- **Křivka LL – náklady připojení k měnové oblasti**

Graf číslo 7 znázorňuje klesající křivku LL. Negativní sklon křivky LL vyjadřuje vztah mezi náklady, které má potenciálně vstupující země při vstupu do měnové unie, a ekonomickou integrací, která je mezi stávajícími členy měnové unie a potenciálně nově vstupující zemí do měnové oblasti. Zřetelně lze vidět, že s rostoucím stupněm ekonomické propojenosti náklady na připojení se k měnové unii klesají. Mezi náklady vstupu do měnové oblasti pro potenciálně nově přistupující země patří například ztráta používání autonomní měnové politiky a měnového kurzu za účelem stabilizace ekonomiky (Rozmahel, 2006). Pozice LL křivky je ovlivněna stupněm synchronizace hospodářského cyklu a výskytem poptávkových a nabídkových šoků v ekonomikách (Lacina, 2007).

Graf č. 7 - Křivka LL

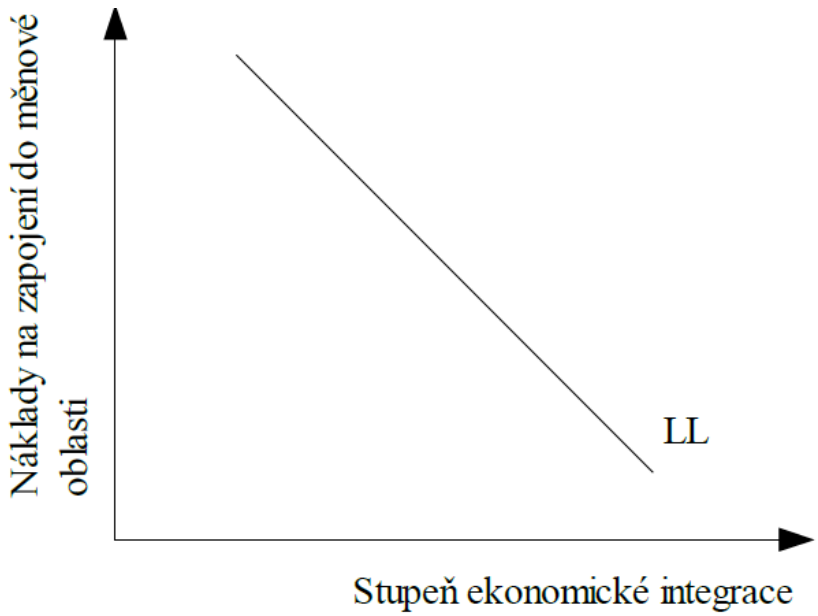

Zdroj: Kučerová (2005), převzato z Beránková (2011)

Model GG-LL

Celkový model vznikne propojením křivek GG a LL, jak můžeme vidět na grafu číslo 8. Na základě tohoto modelu se země, které přemýšlejí o vstupu do měnové unie, mohou rozhodnout, zda přistoupit k jednotné měně či, ne. Z modelu vyplývá, že pro potenciálně přistupující zemi je do měnové unie výhodné vstoupit, pokud je stupeň ekonomické propojenosti s měnovou oblastí vyšší než Θ_1. Tato oblast se na grafu nachází od průsečíku křivek napravo (přínosy vstupu jsou zde vyšší než náklady).

Tento model také podává informaci o strategickém uvažování zemí, které zvažují vstup do měnové unie. Změny ekonomických podmínek můžou velmi výrazně ovlivnit ochotu zemí přičlenit se do měnové unie. Za předpokladu vyšší pravděpodobnosti vzniku asymetrického poptávkového šoku se výrazně zvyšují náklady z přistoupení země k měnové unii. Graficky by toto bylo znázorněno posunem křivky LL nahoru doprava. Takto zvýšené náklady z přistoupení tak musí být vykompenzovány daleko vyšším stupněm ekonomické propojenosti mezi zemí a měnovou unii, aby byl vstup do měnové unie stále výhodný (Kučerová, 2005).

Graf č. 8 - Model GG-LL

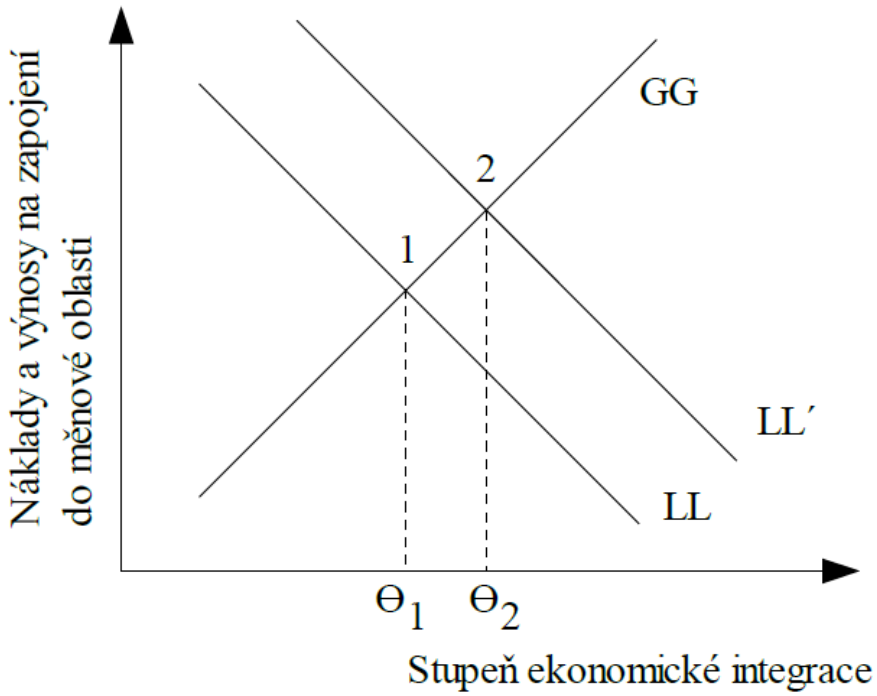

Zdroj: Kučerová (2005), převzato z Beránková (2011)

2.7 Maastrichtská konvergenční kritéria

Na summitu Evropské rady, který se konal v prosinci 1991 v Maastrichtu, bylo jedním z hlavních témat zvyšování vzájemné propojenosti zemí v Evropě. Mimo jiné došlo i na téma týkající se zavedení společné měny. Důležitým prvkem pro přijetí stejné měny je sladěnost jednotlivých členských ekonomik. Míru sladěnosti ekonomik je od té doby možné posoudit na základě makroekonomických nominálních konvergenčních kritérií. Tato kritéria se také nazývají maastrichtská. Plnění těchto kritérií by mělo kromě snadnějšího přechodu na společnou měnu přinést také vedlejší efekt v podobě zajištění stabilního ekonomického prostředí, které má potenciál napomáhat dlouhodobému hospodářskému růstu (Lacina, 2007).

V době přípravy Maastrichtské smlouvy panovaly v jednotlivých státech EU velmi odlišné makroekonomické podmínky. Země, které si dávaly již v té době záležet na vlastní cenové stabilitě (např. Německo), měly pochyby ohledně měnové disciplíny některých zemí. Všechny země proto musely prokázat svoji vlastní měnovou kázeň. V rámci vstupní prověrky do měnové unie se musela každá země podrobit pěti konvergenčním kritériím, aby prokázala svoji měnovou i cenovou disciplínu.

Začátky měnové integrace provázel spor. Tématem sporu bylo, zda konvergenci vyžadovat již před vznikem měnové unie, nebo až po vzniku EMU (Evropská hospodářská a měnová unie). Všechny zúčastněné strany tohoto sporu si daly za cíl přijít s co nejefektivnějším řešením, které by vedlo k co nejlepšímu fungování měnové unie. Jedna strana zastávala názor, že vyšších přínosů než nákladů bude dosaženo jen v případě, když budou ekonomiky jednotlivých národů splňovat daný stupeň konvergence již před vznikem EMU. Společná měna by tak měla být zavedena až po splnění konvergenčních kritérií. Názor protistrany v tomto sporu zněl tak, že konvergence před vznikem EMU není důležitá, protože měnová unie je tou hybnou silou, která všechny ke konvergenci dovede. Tato teorie se však ukázala jako lichá (Zahradník, 2003).

Konvergenci jako takovou lze chápat jako proces, který má za cíl dosahovat makroekonomických výsledků. Ve všech oblastech (zemích a regionech), které jsou podrobeny konvergenčnímu procesu, by měly být přibližně stejné makroekonomické výsledky. Tyto výsledky by měly být v čase udržitelné (Zahradník, 2003).

Definice maastrichtských kritérií

Podmínky pro přijetí do eurozóny upravila Smlouva o fungování EU (tzv. Maastrichtská smlouva). Ekonomická kritéria, která posuzují připravenost uchazečské země na členství v EMU, se nazývají maastrichtská kritéria. Jejich smyslem je posoudit míru ekonomické konvergence k ostatním členům EMU a zabránit tak vzniku nestability v zemi samotné nebo dokonce v celém systému. Maastrichtských konvergenčních kritérií je celkem pět (zavedenieura.cz, 2013).

- **Inflace**

Aby mohla země vstoupit do EMU, musí dodržovat určitou průměrnou míru inflace. Průměrná míra inflace (za předchozích 12 měsíců) může být maximálně ve výši 1,5 % nad aritmetickým průměrem tří zemí EU s nejnižší mírou inflace. Stát v průběhu jednoho roku před provedením šetření, spojeným se vstupem do EMU, nesmí stanovenou míru překročit (Zahradník, 2003).

Jinými slovy stát toto kritérium splňuje, pokud vykazuje udržitelnou cenovou stabilitu a průměrnou míru inflace, v průběhu jednoho roku před provedeným šetřením spojeným se vstupem do EMU, jež nepřekračuje o více než 1,5 p. b. průměrnou míru inflace tří členských států, které v oblasti cenové stability dosáhly nejlepších výsledků (ČNB, 2018).

Průměrná míra inflace se počítá jako přírůstek posledního dostupného dvanáctiměsíčního průměru harmonizovaného indexu spotřebitelských cen (HICP) oproti průměru předchozích 12 měsíců. Referenční hodnota je stanovena jako prostý aritmetický průměr inflace tří zemí EU, jež dosáhly nejnižší míry inflace, který je navýšený o 1,5 p. b. (ČNB, 2018).

- **Dlouhodobé úrokové sazby**

Pokud je průměrná nominální dlouhodobá úroková míra země v průběhu jednoho roku před šetřením, spojeným se vstupem do EMU, ve výši o maximálně dva procentní body, než je průměr úrokových sazeb tří členských zemí EU s nejlepší cenovou stabilitou (nejnižší inflace), má země do EMU otevřené dveře (ČNB, 2018). Pro zemi je důležité tuto situaci udržovat nejméně rok před potenciálním vstupem do EMU (Zahradník, 2003).

Úrokové sazby se zjišťují na základě dlouhodobých státních dluhopisů nebo srovnatelných cenných papírů. Základem statistiky těchto úrokových sazeb jsou měsíční průměrné úrokové sazby z dlouhodobých státních dluhopisů, stanovených v procentech za

rok. Jako reprezentativní jsou klasifikovány dluhopisy, jejichž zbytková splatnost se pohybuje v rozmezí 8 až 12 let. Z tohoto souboru je následně generována taková kombinace dluhopisů, jejíž průměrná zbytková splatnost se nejvíce přibližuje hranici 10 let (ČNB, 2018).

- **Rozpočtový deficit**

Další konvergenční kritérium se týká rozpočtového deficitu. Aby země mohla pomýšlet na přistoupení do EMU, je pro ni důležité udržet svůj rozpočtový deficit pod hodnotou 3 % jejího hrubého domácího produktu (Zahradník, 2003). Dlouhodobě udržitelný stav veřejných financí, který je patrný ze stavu veřejných rozpočtů nevykazujících nadměrný schodek, je pro zemi důležitý. Pokud členský stát EU nesplňuje požadavky dodržování rozpočtové kázně, Evropská komise musí posoudit ve zprávě existenci nadměrného schodku (ČNB, 2018).

Pokud však poměr plánovaného nebo skutečného schodku sektoru vládních institucí k hrubému domácího produktu podstatně a nepřetržitě klesá na úroveň referenční hodnoty nebo překročení referenční hodnoty bylo pouze výjimečné, Evropská komise nevypracovává zprávu, která by posuzovala existenci nadměrného schodku (ČNB, 2018). Jinými slovy kandidátská země do EMU musí splňovat toto kritérium, anebo se alespoň k referenční hodnotě přibližovat (Evropská komise je benevolentní k výjimečnému překročení referenční hodnoty).

- **Veřejný dluh**

Jestli je země schopná udržet svůj veřejný dluh ve výši maximálně 60 % svého hrubého domácího produktu, je pro ni možné kvalifikovat se do EMU (Zahradník, 2003). Pokud však u členského státu EU poměr dluhu sektoru vládních institucí k hrubému domácímu produktu překročí referenční hodnotu, tak i v tomto případě musí Evropská komise vypracovat zprávu, která posuzuje existenci nadměrného veřejného dluhu. Evropská komise tuto zprávu nemusí vypracovat v případě, kdy se poměr dostatečně snižuje a přibližuje se uspokojivým tempem k referenční hodnotě (ČNB, 2018).

Pro obě tato kritéria platí, že v době šetření, spojeným se vstupem, již není s žádnou uchazečskou zemí vedena procedura (zpráva Evropské komise) týkající se nadměrného schodku. Případně je tato procedura právě ukončována. Její obsah i procesní

úkony upravují pravidla Paktu stability a růstu, která vymezují nadměrný schodek v jeho deficitním i dluhovém vymezení (zavedenieura.cz, 2013).

- **Kursová stabilita**

Pátým a posledním konvergenčním kritériem, jehož splněním je umožněno zemi vstoupit do třetí fáze EMU (společná měna), je kritérium týkající se kursové stability. Pro zemi je nutné, aby byla nejméně dva roky před šetřením, spojeným se vstupem do třetí fáze EMU, členem kurzového mechanismu ERM II. V tomto kurzovém mechanismu musí země dodržovat stanovené fluktuační rozpětí. V srpnu 1993 bylo přijato rozhodnutí o rozšíření fluktuačního rozpětí z odchylky pro ERM I +/- 2,25 % od bilaterální centrální parity na +/- 15 % z důvodu měnových turbulencí v roce 1992. Takto definované fluktuační rozpětí platí i dnes v kurzovém mechanismu ERM II, který vznikl v roce 1999 se vznikem eura. Při hodnocení vývoje směnných kurzů je kladen důraz na to, zda byl směnný kurz blízko centrální paritě v rámci ERM II (ČNB, 2018). Země také po dobu dvou let v ERM II nemůže z vlastního podnětu devalvovat dvoustranný střední kurz národní měny vůči euru (Zahradník, 2003).

2.8 Konvergenční kritéria vs. reálná konvergence

Maastrichtská konvergenční kritéria se týkají pouze nominální konvergence, a ačkoliv bez jejich splnění země nemůže vstoupit do EMU, důležitější úlohu v politickém rozhodování o vstupu do Hospodářské a měnové unie hraje reálná konvergence. Nominální konvergence a reálná konvergence jsou dvěma úzce propojenými aspekty konvergenčního procesu. Samy o sobě nejsou vzájemně konfliktní, avšak v závislosti na okolnostech se mohou dostat do kolize, a to v okamžiku, kdy bude nutné plnit tzv. maastrichtská kritéria.

Vstup do EMU je podmíněn určitým stupněm reálné konvergence. Pro reálnou konvergenci neexistuje kvantitativní měřitelné kritérium. Jedná se o kvalitativní prvek úvahy, zda je země v unii schopná obstát s ohledem na ekonomickou sladěnost dané země s eurozónou. Úvahy se vedou zejména o otevřenosti dané ekonomiky, obchodní a vlastnické provázanosti s eurozónou, přílivu zahraničních investic z EU, institucionálním rámci dané země a dalších hůře kvantifikovatelných aspektech ekonomiky. Reálná konvergence je ale také spjata s doháněním ekonomické úrovně na poli produktivity, kvality a technologického pokroku (Nachtigal, 2002). Obvykle měříme reálnou

konvergenci jako růst v HDP v paritě kupní síly na obyvatele. Pro zemi, která velmi zaostává v reálné konvergenci za ostatními členy, je velmi nevýhodné snažit se o dosažení nominálních konvergenčních kritérií. Plnění těchto kritérií je pro ni velmi nákladné a může nastat pro ni naprosto opačná situace, kdy dojde ke zpomalení ekonomické úrovně čili bude docházet k reálné divergenci (Lacina, 2007).

2.9 Dánsko a konvergenční kritéria

Aby mohla země vstoupit do Eurozóny, je zapotřebí, aby dosahovala vysokého stupně udržitelné konvergence. Nominální konvergence je měřena na základě tzv. maastrichtských konvergenčních kritérií. Mezi tato kritéria patří: cenová stabilita (inflace), dlouhodobá udržitelnost veřejných financí (vládní deficit, vládní dluh), stabilita měnového kurzu a stabilní vývoj úrovně dlouhodobých úrokových měr. Pro vstup do eurozóny je nutné všechny tato kritéria dodržovat zároveň. V období 2008 až 2018 plnilo Dánsko konvergenční kritéria následovně.

- **Inflace**

Aby mohla země vstoupit do EMU, musí dodržovat určitou průměrnou míru inflace. Tato průměrná míra inflace je stanovena na míře, která může být maximálně ve výši 1,5 % nad průměrem tří zemí EU s nejnižší mírou inflace. Hodnoty kritéria cenové stability a jeho plnění Dánskem v letech 2008 až 2018 jsou uvedeny v tabulce 1.

Tabulka č. 1 - Harmonizovaný index spotřebitelských cen (růst v %)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Dánsko	2,1	3,0	1,2	2,4	2,6	1,8	0,4	0,2	0,2	0,3	0,9
Průměr 3 zemí EU s nejnižší mírou inflace	1,9	1,8	-0,6	1,4	1,6	0,8	0,2	-0,5	-0,8	-0,3	0,3
Hodnota kritéria	3,4	3,3	0,9	2,9	3,1	2,3	1,7	1,0	0,7	1,2	1,8
Plnění inflačního kritéria											

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Poznámka: průměr posledních 12 měsíců proti průměru předchozích 12 měsíců ke konci období

Z výše uvedené tabulky jasně vyplývá, že toto kritérium bylo Dánskem splněno v každém roce s výjimkou jednoho. V období ekonomické krize, v roce 2010, byla dánská hodnota inflace vyšší než hodnota kritéria o 0,3.

- **Dlouhodobé úrokové sazby**

Průměrné dlouhodobé úrokové sazby země můžou být maximálně o dva procentní body vyšší, než je průměr úrokových sazeb tří členských zemí s nejnižší mírou inflace. Jinými slovy se hodnota tohoto kritéria získá průměrem úrokových měr tří zemí EU s nejnižší mírou inflace v EU a přičtením 2 p. b. k výsledku. V tabulce č. 2 můžeme vidět data pro Dánsko v období 2008 až 2018. Z této tabulky je patrné, že dánská ekonomika toto kritérium splňovala po celé období.

Tabulka č. 2 - Výnosy do splatnosti 10letých státních dluhopisů na sekundárním trhu (růst v %)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Dánsko	4,3	3,5	3,3	3,4	1,7	1,4	1,6	0,3	0,4	0,6	0,6
Průměr 3 zemí EU s nejnižší mírou inflace	4,4	4,3	7,5	4,5	3,6	2,9	3,2	2,3	1,8	2,0	1,3
Hodnota kritéria	6,4	6,3	9,5	6,5	5,6	4,9	5,2	4,3	3,8	4,0	3,3
Plnění úrokového kritéria											

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

- **Veřejné finance**

Další konvergenční kritérium se skládá z kritéria rozpočtového deficitu a veřejného dluhu. Aby země mohla pomýšlet na přistoupení do EMU, je pro ni důležité udržet svůj rozpočtový deficit pod hodnotou 3 % jejího hrubého domácího produktu. Zároveň země musí být schopná udržet svůj veřejný dluh ve výši maximálně 60 % svého hrubého domácího produktu. Data v tabulce číslo 3 poukazují na skutečnost, že dánská ekonomika ve sledovaném období toto kritérium plnila až na jednu výjimku, již byl rok 2012. V tomto roce mělo Dánko deficit sektoru vládních institucí ve výši 3,5 % HDP.

Tabulka č. 3 - Saldo sektoru vládních institucí (v % HDP)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Dánsko	3,2	-2,8	-2,7	-2,1	-3,5	-1,2	1,1	-1,2	0,2	1,7	0,8
Hodnota kritéria	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0
Plnění deficitního kritéria											

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Tabulka č. 4 - Vládní dluh (v % HDP)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Dánsko	33,3	40,2	42,6	46,1	44,9	44,0	44,3	39,8	37,2	35,5	34,2
Hodnota kritéria	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0
Plnění kritéria veřejného dluhu											

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Ze druhé tabulky (č. 4), která se týká tohoto kritéria, zjistíme, že Dánsko bylo schopné po dobu celého sledovaného období udržet svůj veřejný dluh pod hranicí 60 % svého HDP. Celkově na základě těchto dvou tabulek můžeme tvrdit, že Dánsko plnilo toto kritérium s výjimkou roku 2012 v celém sledovaném období od roku 2008 až do roku 2018.

- **Kurzová stabilita**

Kritérium kursové stability je spojeno se členstvím v kurzovém mechanismu ERM II. Pro zemi je nutné, aby byla nejméně dva roky před potenciálním datem vstupu členem kursového mechanismu ERM II. V tomto kurzovém mechanismu musí země dodržovat stanovené fluktuační rozpětí. Dánská koruna se nachází v mechanismu ERM II od 1. ledna 1999 (před tímto datem byla členem kurzového mechanismu ERM I). Dánsko se nezúčastňuje ERM II s cílem přistoupení k euru, ale pouze proto, že ERM II mu poskytuje rámec pro politiku fixního směnného kurzu.

Tato politika pevných směnných kurzů poskytla Dánsku pevné ukotvení pro nízká a stabilní očekávání. Dánsko se dobrovolně zavázalo, že poměr kurzu dánské koruny k euru se bude pohybovat v rozmezí +/- 2,25 %. Toto pásmo je užší než 15% pásmo, které by používala jakákoliv jiná země v mechanismu ERM II.

Dánsko totiž uzavřelo dohodu s Evropskou centrální bankou (ECB) a členskými státy eurozóny o užším fluktuačním pásmu. Toto pásmo v rozmezí +/- 2,25 % od bilaterální centrální parity (euro) je rovno prvnímu stanovenému fluktuačnímu pásmu ještě z dob ERM I, kdy byla dánská měna fixována na německou marku (1982–1999).

Směnný kurz se však pohybuje v rámci definovaného kurzu ještě blíže než stanovené limity, a to konkrétně v rámci +/- 0,5 %. Tento fakt způsobuje to, že nezávislost centrální banky je v praxi omezená. Jejím cílem je pouze udržet dánskou korunu v tomto směnném pásmu. V případě spekulativních útoků na dánskou měnu má povinnost chránit tuto měnu dokonce i samotná Evropská centrální banka.

- **Dílčí závěr**

Dánsko splňuje všechna kritéria, a pokud se rozhodne, může se za jistých okolností připojit k euru. Dánsko by v takovém případě muselo projít celou procedurou k přijetí eura.

Taková procedura by v případě Dánska měla nejspíše následující souslednost. Instituce Evropská komise a Evropská centrální banka by vypracovaly své konvergenční zprávy, v nichž by vyhodnotily to, jak Dánsko plní konvergenční kritéria. Za předpokladu kladných výsledků by muselo dojít ke zrušení dánské výjimky Radou EU. Rada EU ke svému finálnímu rozhodnutí o zrušení výjimky potřebuje souhlas Euroskupiny, Evropské rady a Evropského parlamentu. Závěr tohoto procesu by byl v rukou ministrů Rady ECOFINu, kteří by definitivně rozhodli o zrušení výjimky a zavedení eura. Tímto by byly ekonomické přípravy Dánska na vstoupení do eurozóny úspěšně ukončeny (zavedenieura.cz, 2014).

Evropská komise by po konzultaci s ECB stanovila neodvolatelný kurz dánské koruny vůči euru, tzv. přepočítací koeficient. Teprve poté by se se začátkem nového roku došlo, k tomu že by se euro stalo zákonnou měnou Dánska.

Obrázek č. 1 - Procedura zavedení eura

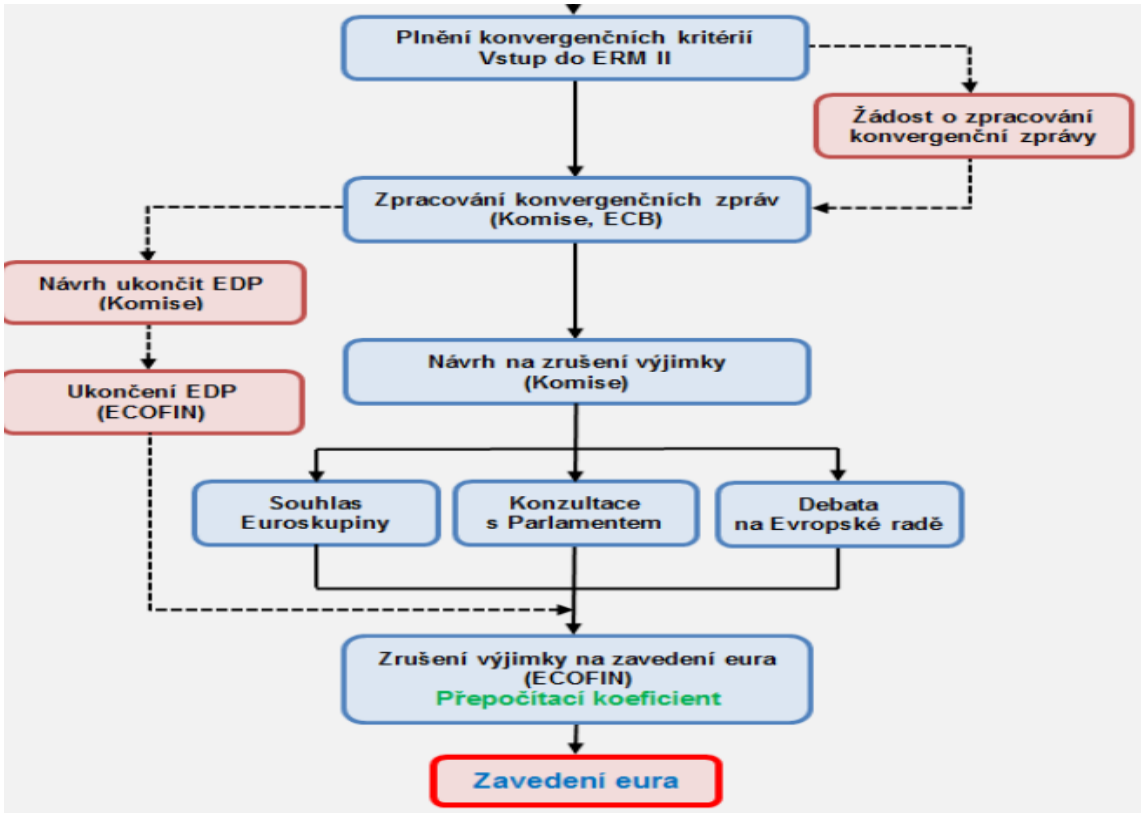

Zdroj: zavedenieura.cz (2014), vlastní zpracování

3. Dánsko v procesu měnové integrace, Dánsko a EU

Více než 35letý vztah mezi Dánskem a Evropskou unií patří i po tolika letech nadále ke komplikovanějším. Komplikace se projevily hlavně ve dvou důležitých EU referendech. V roce 1992 odmítli dánští voliči Maastrichtskou smlouvu a v roce 2000 nesouhlasili se vstupem Dánska do projektu společné jednotné měny euro. Podle dánského volebního systému musejí být smlouvy EU předloženy k národnímu referendu, pokud nemají podporu 5/6 Folketingetu (dánský národní parlament) a zároveň se týkají národní suverenity.

Lze tvrdit, že dánské členství v EU (tehdy ještě ES), které započalo v roce 1973, bylo „svazkem z rozumu“. Z pohledu Dánska nabídlo Evropské společenství prosperující ekonomickou budoucnost, kterou mu nemohly poskytnout zbývající skandinávské země. Po několik dekád v Dánsku vévodily debatám o ES (EU) určité výčitky svědomí ze vstupu. Hlavním smyslem této kapitoly je představit dánskou ekonomiku a zároveň poukázat na problém neustálého boje o vlastní dánskou identitu při vstupu Dánska do ES i v rámci pozdějšího fungování v Evropské unii. Již v roce 1972 se dánské vlády snažily nalézt pozitivní spojení mezi tím, co je vnímáno jako dánská identita, a EU.

Tento fenomén problému s vlastní identitou ke vztahu EU charakterizuje všechny severské země. Snad s výjimkou Finska, jehož vztahu s EU dominoval vždy bezpečnostní argument s ohledem na teritoriální blízkost Ruska. Všechny skandinávské země se snaží vztah mezi svou národní identitou a EU vybalancovat. Nalezení tohoto optima je obtížné, protože nordická identita zahrnuje částečně i snahu „být lepší než Evropa“. Dánsko se společně s dalšími skandinávskými zeměmi bojí, že by kvůli příliš úzké spolupráci se zbytkem Evropy mohly ztratit některé ze svých výhod skandinávského modelu (Friis, 2002).

Tato kapitola obsahuje devět podkapitol. Po charakteristice dánské ekonomiky je nastíněn vztah Dánska a EU, pro jehož pochopení je poukázáno na to, jak probíhala dánská cesta do Evropské unie a dále i v ní. Další část práce se zaobírá referendy, která v Dánsku proběhla a která se týkala evropské problematiky. Následuje část, která nastíní, jak vypadá dánská pozice v EU po jejich odmítavých postojích. Část práce se také věnuje otázce severské spolupráce a tomu, jak dosáhnout souladu mezi integrací do EU a národní identitou. V neposlední řadě je rozebrána také aktuální situace.

3.1 Dánská ekonomika

Dánská moderní průmyslově-tržní ekonomika závisí na dovážených surovinách a zahraničním obchodu. Životní úroveň zde patří mezi nejvyšší na světě. V ekonomice dominuje sektor služeb, v němž je zaměstnáno přibližně 80 % aktivní pracovní síly. Jedna třetina pracovní síly pracuje ve veřejném sektoru. Hrubý národní důchod na obyvatele byl v roce 2017 desátým nejvyšším na světě, a to konkrétně ve výši kolem 56 tisíc USD. Po korekci parity kupní síly bylo dánské HDP na hlavu ve výši 52 tisíc USD (Světová banka, 2018). Rozdělení příjmu je relativně rovnoměrné, ale nerovnost se v posledních desetiletích poněkud zvýšila, a to právě kvůli různým opatřením hospodářské politiky (Danish Economic Councils, 2016). V roce 2017 mělo Dánsko sedmý nejnižší Giniho koeficient (měřítko ekonomické nerovnosti) ze 28 zemí EU. S pouhými přibližně 6 miliony obyvatel má Dánsko 39. největší národní ekonomiku na světě, měřeno pomocí HDP, a 60. největší ekonomiku na světě měřenou paritou kupní síly (Eurostat, 2018).

Jako malá otevřená ekonomika se Dánsko obecně zasazuje o liberální obchodní politiku a její vývoz i dovoz tvoří přibližně 50 % HDP. Největším neevropským obchodním partnerem Dánska je USA, jedná se přibližně o 5 % z celkového dánského obchodu se zbožím. Mezi hlavní dánské vývozní položky patří průmyslové stroje, chemické výrobky, nábytek, léčiva, větrné mlýny a plastové hračky (Lego). Od roku 1990 má Dánsko trvale přebytek běžného účtu platební bilance s jedinou výjimkou v roce 1998. V důsledku toho se země stala významným věřitelem. Z tohoto důvodu je v Dánsku rozšířený povinně financovaný důchodový systém, který způsobil značné zvýšení soukromých úspor.

Hlavní prioritou měnové politiky dánské centrální banky je udržovat stabilitu měnového kurzu. V době vzniku této diplomové práce měla dánská centrální banka stanoveny všechny úrokové sazby na nulových či záporných hodnotách, čímž právě redukuje tlak na růst kurzu. Měnová politika země je stabilní. Dříve byla dánská koruna kotvena německou markou a od roku 1999 je fixována eurem (traveldocs.com, 2011).

Relativně velká část populace je součástí aktivní pracovní síly, zejména účast žen je velmi vysoká oproti jiným zemím. Nezaměstnanost je na evropské poměry relativně nízká, v říjnu 2018 byla na hodnotě 4,8 % (Eurostat, 2018). V Dánsku neexistuje zákonná minimální mzda, trh práce je charakterizován vysokým počtem odborů a kolektivních smluv.

Dánsko je tradičním příkladem skandinávského modelu, který se vyznačuje mezinárodně vysokými daněmi a odpovídající vysokou úrovní vládních služeb (zdravotnictví, vzdělávání) a transferů. Celkem činil příjem z daní zaplacených v roce 2017 46 % dánského HDP.

Dánové jsou hrdí na svůj model welfare státu, který zajišťuje, aby všichni Dánové dostali základní zdravotní péči a nemuseli se tak bát chudoby. Dánská fiskální politika je obecně považována za zdravou a udržitelnou, která je charakterizována dlouhodobým výhledem. Dánsko čelí také demografickým výzvám, které by mohly vést k nedostatku pracovních sil. Mezi zeměmi OECD má jednu z nejnižších úrovní růstu produktivity (traveldocs.com, 2011).

Dánsko věnuje kolem procenta (0,9 %) svého hrubého národního důchodu méně rozvinutým zemím hlavně za účelem míru a stability, čím se tato země stala jednou z mála zemí, které přispívají na pomoc více, než doporučuje OSN (cíl OSN je ve výši 0,7 HND).

Stejně jako zbytek světa bylo i Dánsko zasaženo globální hospodářskou krizí v letech 2008–2009. V té době došlo ke zvýšení nezaměstnanosti o více než tři procenta, výrazně se snížila i soukromá spotřeba a totéž platilo i pro průmyslovou výrobu. Poklesl mimo jiné i vývoz, konkrétně o dvacet procent.

Dánskou ekonomiku zasáhla do jisté míry i řecká finanční krize. S tím, jak klesala hodnota eura, klesala také hodnota koruny, což zvyšovalo konkurenceschopnost dánského vývozu. Příspěvek Dánska do finančního balíčku podpory pro Řecko byl ve výši 1,2 miliardy euro.

Dánsko má velké nerostné bohatství (zemní plyn, ropa) v Grónsku, které je součástí této země. Další součástí Dánska jsou Faerské ostrovy, kde je primárním odvětvím ekonomiky rybolov (traveldocs.com, 2011).

3.2 Cesta do ES (EU)

V porovnání se zbytkem států ze severního regionu se Dánsko stalo součástí Evropského společenství poměrně rychle. Zvažování vstupu do integračního procesu započalo již v roce 1951. Formálně požádalo Dánsko o vstup do Evropského společenství, předchůdce EU, v roce 1961. Stalo se tak den poté, co se přihlásila Velká Británie. Hlavním hospodářským důvodem pro vstup Dánů do ES bylo to, že si chtěli pro budoucnost zajistit své zemědělské vývozy do Spojeného království (Danish Institute for International Studies, 2011). Avšak tehdejší francouzský prezident Charles de Gaulle

britské členství vetoval a Dánsko se k ES bez Spojeného království nechtělo připojit. Po mnoha vyjednáváních a změně na pozici francouzského prezidenta nakonec Dánsko, Irsko a Velká Británie vstoupily do Evropského společenství v roce 1973. Dánsko a Irsko byly s Velkou Británii ekonomicky tak spjaty, že považovaly za naprosto nutné přistoupit k ES, když to udělalo samotné Spojené království (Bache, 2006). Celkem 63 % dánského obyvatelstva hlasovalo pro členství v ES při 90% účasti (Nohlen, 2010). Podle čl. 20 odst. 2 dánské ústavy musí být jakýkoliv zákon, který omezuje suverenitu dánského státu, schválen dánským parlamentem. Zákon je uzákoněn tehdy, pokud pro něj hlasuje 5/6 členů dánského Folketingetu. Jestliže většina členů dánského parlamentu hlasuje pro zákon, ale ne v poměru 5/6, zákon může být schválen ve veřejném referendu, jako tomu bylo v roce 1972 (Danish constitution, 2008). Pro ES se jednalo o první z několika rozšíření. V realitě se však Dánsko se svým pozdnějším vstupem do ES postavilo do pozice opozdilce vzhledem k ostatním členským státům. Prvních pár dekád Dánsko společně se svými hlavními obchodními partnery (Velkou Británií, Švédskem, Norskem, Finskem) preferovalo zůstat mimo integrační proces, který probíhal v Evropě. To, že Dánsko přistoupilo k ES až později, je hlavním důvodem vzniku dánského boje o vlastní identitu (Friis, 2002).

V roce 1973 většina politických argumentů pro členství, které hrály důležitou roli jinde (jako například v zemích Beneluxu), byla buď zastaralá, nebo se stala podnětem pro vznik jiných institucí. Argument o míru a stabilitě se jevil Dánům buď jako cíl, který byl již splněn, nebo cíl, který již měla na starost jiná organizace, ke které se Dánsko připojilo – NATO. V důsledku toho byly argumenty pro členství v ES zaměřeny hlavně na ekonomické přínosy. Problém tohoto ekonomického přístupu spočíval v tom, že se nepodařilo logicky spojit členství v ES s dánskou identitou. Druhá strana, která byla proti vstupu do ES, argumentovala hlavně „dánstvím“ a podporovala pokračování samostatného dánského státu. Obavy pramenily z přesvědčení, že by se Dánsko proměnilo jen v evropskou obec, jež by byla součástí federace nebo dokonce samostatného státu ES. Odpůrci vstupu se strachovali hlavně o „dánské hodnoty“ (sociální systém, participativní demokracie), které by nemusely být vhodné pro teoreticky vzniklou federaci ES. Rétorika strany, jež byla proti vstupu do ES, také spočívala v odkazování na nedemokratický charakter kapitalistického společného trhu. Strany pro „nevstoupení“ prosazovaly myšlenku na spojení sil se Švédskem, Finskem, Norskem a Islandem.

Zastánci vstupu do ES proti rétorice konkurenčních stran argumentovali příslibem hospodářských zisků a zdůrazňovali to, že Evropské společenství je mezivládní organizace

stejně jako organizace volného obchodu EFTA, ke které se Dánsko připojilo v brzkých 60. letech – ta nebyla hrozbou pro dánskou identitu. Dánská vláda v té době bagatelizovala veškeré nadnárodní a politické rysy ES. Mnohá prohlášení typu, že ES je „jen“ mezivládní organizací, kterou lze udržet na uzdě pomocí veta, vyvolala u voličů dojem, že je ES skutečnou hrozbou pro dánskou identitu. Sliby vydané v počáteční kampani před vstupem byly v rozporu s tím, jak probíhaly nové integrační kroky po vstupu. Ty způsobily problémy různým dánským vládám, protože byly v rozporu se sliby, které vláda vydala v počáteční kampani (Friis, 2002).

Během prvních let dánského členství v ES nebyly různé přísliby ze vstupu do ES Dány nijak analyzovány. Částečně kvůli ropné krizi se integrační proces vlekl přes celá sedmdesátá léta. Když integrační proces v 80. letech opět zrychlil, nová dynamika byla soustředěna kolem nového ekonomického projektu (jednotný trh), který by podle dánské vlády mohl být vylíčen jako potvrzení její kampaně pro vstup do ES na počátku 70. let. V té době měla dánská vláda za to, že všechny politické rysy takzvaného Jednotného evropského paktu zastavily všechny ambice ES vytvořit politickou unii. Z velké části proto, že bylo ES voličům vylíčeno jako pouhá ekonomická integrace, tudíž žádná skutečná hrozba pro dánskou identitu, byla dánská vláda schopná zajistit „ano“ u voličů v národním referendu. Vláda souhlasila s tím, aby Dánsko ratifikovalo Jednotný evropský akt. Jednalo se o poslední referendum týkající se Evropy, ve kterém sociální demokraté a sociální liberálové doporučovali ratifikaci. Jednotný evropský akt byl schválen 56 % voličů při volební účasti 75 % (Friis, 2002).

3.3 Od Maastrichtu k Edinburghu

Maastrichtská smlouva z roku 1992 byla pro dánské příznivce vstupu do ES zatěžkávacím testem. Smlouvu, která zahrnovala společnou měnu, společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a navrch občanství unie, bylo velmi složité v Dánsku vysvětlit. Začínalo být zřejmé, že ES již není pouze hospodářský projekt. Zastánci Evropského společenství na domácí scéně tak museli přejít k nové strategii. Museli v podstatě veřejně uznat, že dnes již neexistují žádné jasně dělící hranice mezi politikou a ekonomikou. ES začalo být také vnímáno jako nástroj, který nahrazuje darwinistický trh společnými pravidly ES, například v oblasti životního prostředí (Friis, 2002).

Posun směrem k političtějšímu vnímaní ES vyústil k tomu, že se Dánové v červnu 1992 vyslovili proti Maastrichtské smlouvě. K ratifikaci smlouvy chybělo méně než 50 tisíc hlasů. Výsledek referenda zněl 50,7 % voličů proti a volební účast se vyšplhala na úroveň 83 %. Odmítnutí bylo tvrdou ranou do procesu evropské integrace, ačkoliv tento proces nadále pokračoval. Od této chvíle však byly otázky týkající se evropské integrace podrobeny mnohem větší kontrole v celé Evropě a euroskepticismus nabíral na významu (Harmsen, 2004). Velká část kampaně „proevropských" v roce 1992 byla soustředěna na staré sliby, čehož se snažily skupiny euroskeptiků využít ve svůj prospěch a ukázat tak prstem na ty, kteří byli pro „ano" v hlasování v roce 1972 a 1986. To příznivci ES nahlas popírali a tvrdili, že nedošlo k porušení slibů z doby před referendem, protože ES (i po Maastrichtu) bylo stále z velké části mezivládní spolupráci na úrovni suverénních států.

Po neúspěchu došlo ke změnám ve smlouvě a k přidání tzv. Edinburské dohody, která uvádí čtyři dánské výjimky. Tyto výjimky se týkají třetí fáze EMU, společné bezpečnostní a obranné politiky, spravedlnosti a vnitřních věcí a nakonec občanství Evropské unie. To však neznamená, že Dánsko není v hospodářské a měnové unii (EMU). Výjimka se vztahuje pouze na třetí fázi EMU, která zavádí společnou měnu. S těmito výjimkami Dánové přijali smlouvu v druhém referendu, které se konalo v roce 1993. Pro bylo 57 % procent voličů při 87% účasti v referendu. Vzhledem k tomu, že Maastrichtská smlouva mohla vstoupit v platnost pouze tehdy, pokud ji ratifikují všichni členové Evropské unie, byl tento vyjednávací proces ukončen až po ratifikaci Dánů (Friis, 2002).

Nepovinnost účastnit se třetí fáze EMU pro Dánsko znamená, že nemusí nahradit dánskou korunu eurem. Dánsko se také neúčastní zahraniční politiky Evropské unie, co se obrany týče. Z tohoto důvodu se nezúčastňuje rozhodování a nepřispívá vojskům na mise, které jsou prováděny pod záštitou Evropské unie. Akty přijaté v oblasti vnitřních věcí nejsou pro Dánsko závazné, s výjimkou aktů týkajících se schengenského prostoru. Poslední výjimka se týká evropského občanství, které nenahrazuje národní, což později našlo uplatnění i u ostatních států (Europolitics, 2007). Ačkoliv referendum v roce 1993 schválilo edinburskou dohodu, situace v Dánsku byla jiná než stabilní. Strana pro EU se do značné míry odklonila od svého čistě ekonomického a utilitárního způsobu uvažování, ale nedokázala přesvědčit veřejnost, že evropská integrace není hrozbou pro dánskou národní identitu. Rozhodnutí uspořádat další referendum v roce 1993, hned rok po vyslovení „ne", také způsobilo mezi Dány „špatnou krev" (Friis, 2002).

3.4 Od Edinburghu k Amsterdamu, vliv Dánska v EU

S ohledem na tuto ne zrovna stabilní situaci se europříznivci v Dánsku pustili do kampaně před dalším referendem o Evropské unii s novou strategií. Ta se týkala Amsterodamské smlouvy v květnu 1998. První část strategie byla spojena přímo s přistoupením Švédska a Finska k Evropské unii v roce 1995. Vzhledem k tomu, že byly v EU najednou tři skandinávské státy, začalo být mnohem realističtější zahájit společně aktivní snahu o transformování EU na „nordičtější“ uskupení. Stranám proti EU se se vstupem dalších skandinávských států rozpadl argument, který tvrdil, že členství Dánska v EU (dříve ES) brání vzniku skandinávské alternativě pro spolupráci (Friis, 2002).

Přistoupení skandinávských „bratrů“ také vedlo k překlenutí klasického názoru v dánské společnosti na téma EU – „u nás“ ve Skandinávii a „u nich“ v EU. V úzké koordinaci se Švédskem a Finskem prosadili Dánové několik „severských témat“ na pořad jednání amsterodamské konference (nezaměstnanost, spotřebitelská politika, životní prostředí a sociální politika). V důsledku toho byla dánská vláda poprvé schopna uchopit EU jako možné rozšíření pravomocí Dánska v Evropě, a nikoliv jako hrozbu pro dánské hodnoty a identitu. Cílem Amsterodamské smlouvy bylo šířit tyto hodnoty do celé Evropy.

Druhá část strategie vyplývala nově ze zdůraznění důležité úlohy EU při udržování míru a stability ve střední a východní Evropě. Projekt integrace již nebyl jen o ekonomice, ale projektem se silnými ideály, se kterými se mohl libovolný volič ztotožnit. Ve skutečnosti to bylo poprvé, kdy dánští politici představili voličům vizi, proč je integrace v Evropě tak důležitá (Friis, 2002).

V období před amsterodamským referendem a během něj byla vláda v Dánsku zaneprázdněna poukazováním na silné výhody (výjimky), které zajišťují, že Dánsko nebude vázáno větší integrací. Již před amsterodamskou konferencí slíbil dánský premiér, že tyto čtyři výjimky zůstanou Dánsku zachovány. Vláda se tak soustředila na zdůrazňování, že euro, evropská obrana a spolupráce na úrovni justice a vnitřních věcí jsou v té době stále jen teoretickými projekty na papíře. V každém případě by nepřijetí eura podle tehdejšího premiéra Dánska mohlo vést pouze k nepatrně vyšší úrokové sazbě v Dánsku oproti eurozóně. Překážkou byl pro příznivce EU celkový vývoj v Evropské unii jako takový. Hlavní strany proti EU trávily značný čas argumentováním, že „vlaku evropské integrace“ dochází dech a celý proces integrace se příliš táhne (Friis, 2002).

Amsterodamské referendum přineslo vítězství prounijním stranám, při volební účasti okolo 76 % se vyslovilo pro 55 % voličů. Tato smlouva změnila smlouvu o Evropské unii, smlouvy o založení Evropského společenství a některé další s tím související akty. Členské státy se v ní dohodly na přenesení určitých pravomocí z různých oblastí z národních vlád na Evropský parlament (Friis, 2002).

3.5 Referendum o přijetí společné měny

Prounijní straně se nová strategie ohledně amsterodamské smlouvy vyplatila a nakonec bylo referendum prosazeno s bezpečným rozdílem. Lze však tvrdit, že vítězství v roce 1998 zadělalo na porážku v roce 2000 v referendu o euru. Sliby z kampaně před Amsterdamskou smlouvou se vrátily jako bumerang (Friis, 2002). Tato skutečnost poukazuje na to, jak je vztah Dánska k EU ovlivněn nejen bitvou o národní identitu („dánství“), ale taky faktorem referend konaných v Dánsku. Referenda EU mají tendenci být černobílá a stejně jako v národních volbách se vydává řada volebních slibů, které se v příštích volbách vracejí, aby „pronásledovaly“ politiky. Možná z důvodu složitosti záležitostí EU je tato tendence ještě výraznější, když jsou otázky týkající se EU zařazeny do programu referenda (Friis, 2002).

V zásadě lze tento faktor referenda vysvětlit také následovně. Pro vládu je zjevně mnohem snazší prosazovat proevropskou politiku (jako tomu bylo například ve Finsku), pokud sami občané nejsou zvyklí na svoji možnost ratifikovat všechna důležitá rozhodnutí EU. Kdyby Dánsko nerozvinulo tolik tradici referenda, bylo by dnes členem EU bez jakýchkoliv výhrad. S cílem objasnit tento zlomový faktor se nyní podrobněji podíváme na referendum o euru (Friis, 2002).

Jen co skončilo amsterodamské referendum, tak již v říjnu 1998 předseda vlády uvedl, že se bude jednat v referendu o přijetí eura, i když v té době ještě nebylo jasné kdy bude referendum. V březnu 2000 stanovil premiér dánské vlády Rasmussen datum referenda na 28. září 2000. Tento poněkud náhlý obrat okamžitě vyvolal v zemi prudkou debatu o porušených slibech z předchozí kampaně. Proč bylo najednou tak důležité, aby Dánsko přijalo euro, když tentýž předseda vlády v květnu 1998 tvrdil, že euro ovlivní Dánsko pouze okrajově (vyšší úrokové míry)?

Premiér Rasmussen posléze začal tvrdit, že se věci od května pro Dánsko změnily. Euro již nebylo pouze projektem na papíře jako dříve, bylo před zavedením a spekulace proti dánské koruně v srpnu 1998 prokázaly, že nečlenství v projektu euro s sebou přineslo

tvrdou daň. Na rozdíl od slabších zemí v eurozóně podléhala dánská měna spekulacím na finančních trzích. Vzhledem k tradici volebních slibů, které nebyly dodržovány v celém rozsahu, toto vysvětlení nemohlo přesvědčit většinu dánských voličů. Problém s důvěryhodností prounijních stran se dostal do popředí ve veřejném mínění. V únoru 2000 předseda dánské vlády uvedl, že rozhodnutí o euru nemusí být nutně konečné a Dánsko by při komplikacích mohlo znovu zavést svoji dánskou korunu (Friis, 2002).

To, že se jednalo o nedůvěryhodnou informaci, se prokázalo při pozdější návštěvě předsedy Evropské komise Romana Prodiho v Dánsku. Ten vyvrátil možnost návratu k předchozí domácí měně po přijetí eura, což poškodilo skupiny, které byly pro zavedení eura, a zpochybnilo důvěryhodnost premiéra. Kombinace všech těchto aspektů navýšila pochybnosti.

V posledních dnech kampaně před referendem proběhla ještě podobná diskuze na téma důchodového systému. Dánský předseda vlády se po silném tlaku protiunijních skupin zaručil, že dánský důchodový systém bude udržen i při přijetí eura. Podpořen byl následně i prohlášením dánského ministra zahraničí, který potvrdil, že Dánsko bude vetovat jakýkoliv návrh, který by negativně ovlivnil dánský důchodový a sociální systém. Ačkoliv obě tyto iniciativy měly uklidnit voliče, ve skutečnosti to mělo opačný účinek. Společnost naznala, že tím, jak ministři slibují veta, asi i oni sami částečně vnímají možné budoucí kroky jako určitou budoucí hrozbu pro dánský model (Friis, 2002).

Různé sliby, staré i nové, přispěly s největší pravděpodobností k tomu, že nakonec Dánové zvolili 28. září v referendu možnost „ne“. Volební účast v tomto referendu činila 88 % a vstup do eurozóny odmítlo 53 % voličů. Největší politické strany, včetně opozičních liberálů a konzervativců, byly všechny pro vstup do třetí fáze EMU. Proti vstupu do třetí fáze EMU vyšel jeden národní dokument (Ekstra Bladet), za nějž se postavily relativně malé protiunijní strany, které v parlamentu představovaly pouze 39 ze 179 křesel (Marcussen, 2003). Většina slibů byla opět ekonomicky zaměřena, čímž se prounijní skupina dostala zpátky ke své úplně původní strategii. S touto strategií bylo velmi obtížné představit společnosti shodu mezi dánskou identitou a eurem. Nepodařilo se ani přijít s nějakým argumentem proti argumentům skupin protiunijních.

Na rozdíl od kampaně před amsterodamskou smlouvou se dánská vláda rozhodla velmi brzy zahájit kampaň, která zdůrazňovala hlavně ekonomické přínosy. V dubnu 2000 dánský premiér vyslovil čtyři argumenty pro přijetí eura: zajištění ekonomického růstu, ochrana proti měnovým spekulacím, ochrana pracovních míst, dánská důstojnost – Dánsko nemůže být na vedlejší koleji. Ačkoli politické argumenty nechyběly, byly vždy zastíněny těmi ekonomickými. Vláda byla tehdy zřejmě přesvědčena, že takový pragmatický a utilitární přístup se vyplatí, protože Dánové nikdy moc nefavorizovali se zvýšením míry politické integrace (Friis, 2002).

- **Důvody pro hlasování ne:**

  37 % – Nepřeji si hlubší integraci k EU

  23 % – Hájení dánské identity, do které patří dánská koruna

  23 % – Nedůvěra k EU jako takové

  17 % – Jiné

- **Důvody pro hlasování ano:**

  50 % – Zachování dánského vlivu v EU

  23 % – Prohloubení politické integrace

  11 % – Ekonomické výhody, důvody

  16 % – Ostatní

Názory po referendu o euru naznačují, že tato strategie vlády byla chybná. Pro obě strany „sporu“ hrála ekonomika jen okrajovou roli. Ve skutečnosti pouze každý devátý volič zaškrtl „ano“ z ekonomických důvodů. Nejvíce uškodila vládnímu programu skutečnost, že hospodářská strategie nepředstavovala pro Dány žádné věrohodné spojení mezi eurem a dánskou identitou. Strana pro přijetí eura se očividně pokusila tvrdit, že vstup do třetí fáze EMU byl nejlepší způsob, jak pojistit fungování dánského modelu a ekonomický úspěch. Skutečnost, že sama vláda označovala Dánsko za nejlepší „welfare state“ na světě, ji postavila do obranných pozic. Dánští obyvatelé měli v hlavě jinou dedukci. Pokud je dánský model tak nadřazený všem ostatním, pak je teoreticky větší riziko, že by tento model mohl být zruinován zbytkem Evropy, pokud se Dánsko stane součástí hospodářské a měnové unie (Friis, 2002).

Reálnost tohoto nebezpečí byla zvýšena skutečností, že většina Dánů, zjevně reflexivně, přijala tvrzení, že dánský důchodový systém je lepší než ten v Německu, Švédsku a Francii. Strana proti euru se naopak nemusela potýkat s žádnými z těchto problémů. Dokonale fungovala strategie postavená na obraně dánské identity. Pokračovalo tedy hlásání, že pokud voliči odmítnou euro, všechno bude fungovat jako obvykle a dánský model úspěchu bude pokračovat. Pokud by voliči hlasovali pro přijetí eura, Dánsko by dle nich více či méně zmizelo z mapy jako nezávislý stát, protože národní měna je nedílnou součástí státnosti. Úspěšnost tohoto argumentu lze vidět nejen v průzkumu veřejného mínění z té doby, ale také ve skutečné debatě, která se o euru v Dánsku v té době vedla.

Během celé kampaně nebyla nikdy protiunijní strana sporu tlačena k tomu, aby představila alternativní vizi pro Dánsko s eurem. Alternativou bylo jednoduše to, že současný stav byl také podporován různými dánskými symboly od královny až po vlajku (Friis, 2002).

Na neúspěšném referendu o euru se také podepsala pololetní zpráva dánské hospodářské rady z jara 2000. Podle nezávislých ekonomů by byly ekonomické přínosy z připojení se k euru malé a nejisté. A tento projekt považovali spíše za politický. Tato zpráva měla zásadní vliv na debatu v Dánsku a podkopala prounijním stranám kampaň. Na výsledku referenda se dokonce podílel i pád eura. Od zavedení v roce 1999 euro pokleslo o 25 % vůči americkému dolaru, což vyvolalo obavy o jeho životaschopnost. Vznikla jakási představa „potápějícího se Titaniku“ a Dánové nechápali, proč by se měli připojit k potápějící se lodi. Na rozdíl od června 1992, kdy zvolení „ne“ šokovalo dánskou vládu i EU, v roce 2000 nikoho nepřekvapilo, že v Dánsku došlo k zavrhnutí návrhu.

Bezprostředním důsledkem referenda byl názor dánské vlády, že se voliči neobrátili zády k Evropě, protože se hlasování týkalo pouze eura. Přestože se hlasovalo pouze o přijetí eura, vláda dospěla k názoru, že žádná další z dánských výjimek nemůže být po nějakou dobu předložena k referendu. Poté, co vláda prohrála referendum o euru, bylo jednoduše považováno za sebevražedné pořádat jakékoliv jiné referendum o některé z dalších dánských výjimek. Odmítnutí eura mělo pro Dánsko širší důsledky v tom, že země není na cestě, která vede k plnohodnotnému členství v EU (Friis, 2002).

Tyto čtyři výhrady byly od roku 1992 dánskými europartnery vnímány jako prozatímní opatření nebo určitý prostor, který Dánsko po referendu v roce 1992 potřebovalo, než dohonilo ostatní členské státy ES. Poté EU partneři očekávali, že se Dánsko stane plnohodnotným členem. Po dalším dánském „ne“ byla situace již úplně jiná.

Dánsko ostatním členským státům naznačilo, že si výhrady zachová. Je velmi pravděpodobné, že ostatní členské státy jsou od té doby méně pozorné, když některý z dánských zástupců na evropské půdě dostane slovo k politické otázce, na kterou má Dánsko výjimku. Zadruhé je třeba zdůraznit, že se EU po roce 2001 velmi liší od EU v roce 1993. V roce 1993, kdy byly přijaty dánské výjimky, byly důležité oblasti (euro, spravedlnost, vnitřní záležitosti a obrana) stále jen na papíře. Po roce 2000 jsou již jedněmi z hlavních aspektů evropské integrace a současně se jedná o prvky, které definují EU. Nečlenství v těchto konkrétních oblastech má proto pravděpodobně širší konsekvence na vliv země a schopnost stanovovat agendu. Ačkoliv se EU obecně vyvíjí a je stále pružnější unií (zvyšující se spolupráce, zvláštní protokoly), žádná jiná země nemá tři výhrady jako Dánsko (Friis, 2002).

Dánsko je jedinou zemí, která se nemusí účastnit obranných iniciativ, a jedinou zemí, která nemůže přijmout nadnárodní právní předpisy v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí. Zatímco Dánsko řeklo třetí fázi EMU své jasné „ne“, Švédsko je stále považováno za člena s odkladem. Toto jedinečné postavení Dánska však nutně neznamená, že Dánsko nějak změnilo svou politiku v EU. Na jedné straně je pro něj mnohem obtížnější prosazovat prounijní politiku. Na straně druhé dánská vláda stále zdůrazňuje své tradiční politické obavy: zaměstnanost, větší zapojení národních parlamentů v EU atd.

Z výsledků mezivládní konference v Nice v prosinci 2000 lze vidět, že se nic, co se týče dánské politiky v EU, nezměnilo. Po „ne“ Dánsko pokračovalo a pokračuje v téměř stejné politice jako předtím. Jedinou výslovnou změnou byl pohled na posílenou spolupráci. Pro Dánsko bylo stěží udržitelné používat samo flexibilitu a odepřít ji ostatním členským státům (Friis, 2002).

Co se týče důležitých oblastí, jako je velikost Evropské komise nebo hlasování kvalifikovanou většinou o sociálních věcech, bylo Dánsko v Nice úplně izolované od ostatních. V těchto tématech byla veškerá aktivita skutečně ponechána na ostatních. Jelikož nová smlouva neobsahovala žádný převod suverenity, Dánsko ratifikovalo smlouvu z Nice v parlamentu 1. června 2001 (Friis, 2002).

3.6 Referendum o nové evropské ústavě, Lisabonská smlouva

Dánské referendum o nové evropské ústavě bylo naplánováno na 27. září 2005. Většina politických stran v dánském Folketingetu podporovala novou evropskou ústavu. Průzkum veřejného mínění z listopadu 2004 naznačil, že se očekává, že 49 % Dánů bude hlasovat ve prospěch ústavy, přičemž 26 % voličů bude proti (web.archive.org, 2004). Poté, co voliči ve Francii a Nizozemsku hlasovali proti nové ústavě, dánský premiér Rasmussen naznačil, že referendum bude v Dánsku zrušeno. 24. dubna 2008 dánský parlament ratifikoval bez referenda nástupce této „smlouvy“, kterým byla Lisabonská smlouva. Lisabonská smlouva je mezinárodní dohoda, jež mění dvě předchozí smlouvy, které tvořily ústavní základ Evropské unie. V platnost vstoupila 1. prosince 2009 (web.archive.org, 2008).

Tato smlouva mění a doplňuje Maastrichtskou smlouvu z roku 1992 a rovněž mění a doplňuje protokoly, které byly u smluv k založení Evropského společenství pro atomovou energii (EURATOM). Mezi významné změny patří přechod od jednomyslného hlasování k hlasování kvalifikovanou většinou, změna výpočtu takové většiny, zvětšení pravomoci Evropského parlamentu, vznik pozice předsedy Evropské rady, vznik právně závazných listin základních práv a práv EU. Smlouva poprvé poskytla členským státům výslovné zákonné právo opustit EU a uvedla postup, jak odchod učinit. Jejím hlavním cílem bylo zvýšit účinnost a demokratickou legitimnost EU a zlepšit soudržnost mezi smlouvami, které se týkají EU (Preambule Lisabonské smlouvy, 2007).

Odpůrci této smlouvy tvrdili, že centralizuje EU a oslabuje demokracii „přesunem moci“ od národních voličů. Zastánci byli toho názoru, že do systému EU přináší více kontrol a vyvážení díky silnějšímu Evropskému parlamentu a novou roli pro národní parlamenty (Bonde, 2007).

Tato smlouva však nebyla považována za ohrožení národní suverenity, takže dle dánského parlamentu nemuselo být uspořádáno referendum, jak káže dánská ústava v opačných případech (BBC World, 2007). Tehdejší vývoj EU však nechal vládu bez skutečné volby. Původně zamýšlenou novou evropskou ústavu bylo dánským občanům jen těžko možné vykreslit jako pouhou hospodářskou iniciativu. Ve skutečnosti lze tvrdit, že pokud v Dánsku přijde na referendum, tak se Dánsko potýká s referendem pouze jednoho typu – kde platí všechno, nebo nic, kde je v sázce členství jako takové (Friis, 2002).

3.7 Další pokusy o zrušení dánských výjimek

Předseda vlády Rasmussen ve svém projevu ze dne 22. listopadu 2007 poté, co vyhrál parlamentní volby, oznámil, že proběhne jedno nebo více referend o zrušení jedné nebo více dánských výjimek. Liberálně konzervativní dánská vláda plánovala uspořádat referendum o zrušení výjimky/výjimek (Parker, 2003). Kolem roku 2004 byly tyto úmysly příznivě kvitovány, v té době jim bylo příznivě nakloněno veřejné mínění v Dánsku. Ovšem tyto plány byly upozaděny v té době plánovanou novou evropskou ústavou (z referenda nakonec sešlo) a následně Lisabonskou smlouvou (Friis, 2002).

Průzkum veřejného mínění z počátku června 2008 ale poukázal na stále jasnou většinu hlasů ve prospěch zrušení výjimek ve věcech obranných a justičních i eura (web.archive.org, 2009). Začátkem roku 2009 byl oznámen úmysl uskutečnit již druhé referendum o přistoupení Dánska k eurozóně v roce 2010. Průzkumy veřejného mínění prokázaly v průběhu let kolísavou podporu společné měny. Po některé roky byla skutečně většina Dánů pro zavedení eura i pro zrušení zavedených výjimek, ale podpora začala klesat po turbulenci na finančních trzích v roce 2009. Podpora ve zrušení výjimek se zhroutila také s ohledem na stupňující se krizi evropského státního dluhu (berlingske.dk, 2011).

Nakonec se neuskutečnilo žádné referendum a snahy o prohloubení dánských politik s politikami EU vyšly v daném časovém období naprázdno. O tom, zda by Dánsko mělo zrušit dánskou korunu a připojit se k euru, proběhlo mnoho průzkumů. V letech 2008 a 2009 mělo u Dánů přijetí eura podporu (viz Graf č. 9) Od roku 2011 průzkumy veřejného mínění trvale vyjevují, že Dánové stojí v opozici vůči vstupu do eurozóny, což je znázorněno na grafu č. 10.

Graf č. 9 - Názor na euro v Dánsku

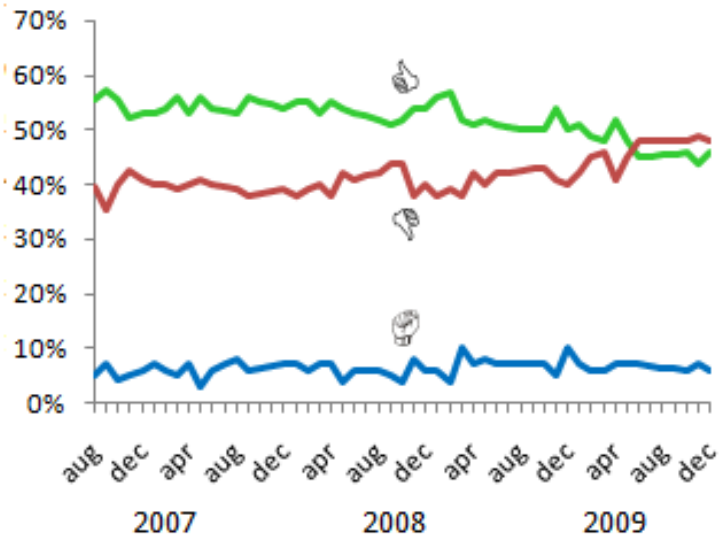

Zdroj: Børsen (2011)

Graf č. 10 - Veřejná podpora eura v Dánsku

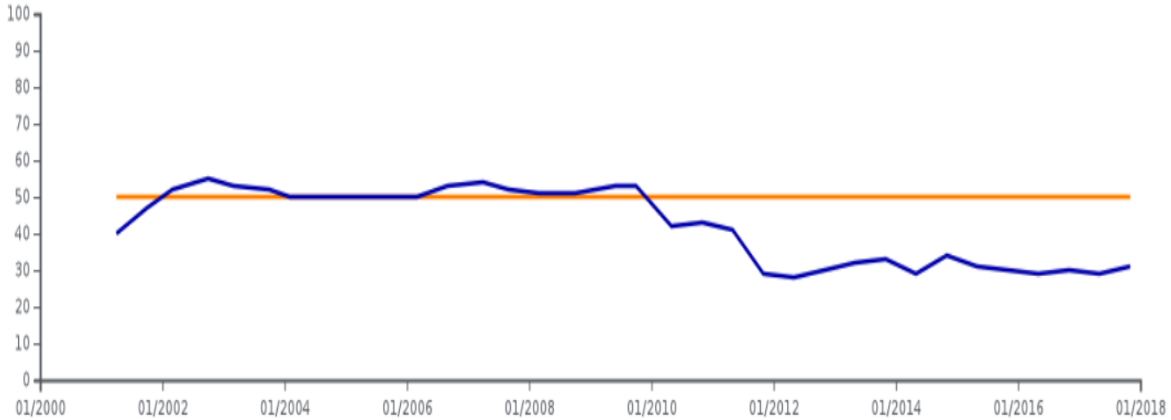

Zdroj: Eurobarometr (2018)

3.8 Dánsko po finanční krizi

Od finanční krize v roce 2008 byl růst dánského reálného hrubého národního produktu ve srovnání s několika sousedními zeměmi nízký. Nelze to přičíst dánské politice fixního směnného kurzu vůči euru. Dánská politika fixního směnného kurzu vytvořila stabilní rámec pro hospodářský vývoj v Dánsku, které je dnes považováno za bezpečné útočiště pro mezinárodní investory. Po dlouhou dobu byla úroveň úrokových sazeb nižší než ve Švédsku ve prospěch investic. Dánská ekonomika byla zasažena prudkým poklesem v době finanční krize a trvalo jí dlouho, než se z recese zotavila. Od roku 2013 rostla ekonomika a reálný hrubý národní produkt a v současné době je již o 8 % vyšší než v roce 2007, tj. těsně před vypuknutím krize. Ovšem několik sousedních zemí dosáhlo i lepších výsledků, pokud jde o vývoj čistého HDP (např. Švédsko a Německo).

Graf č. 11 - Reálné HDP v %

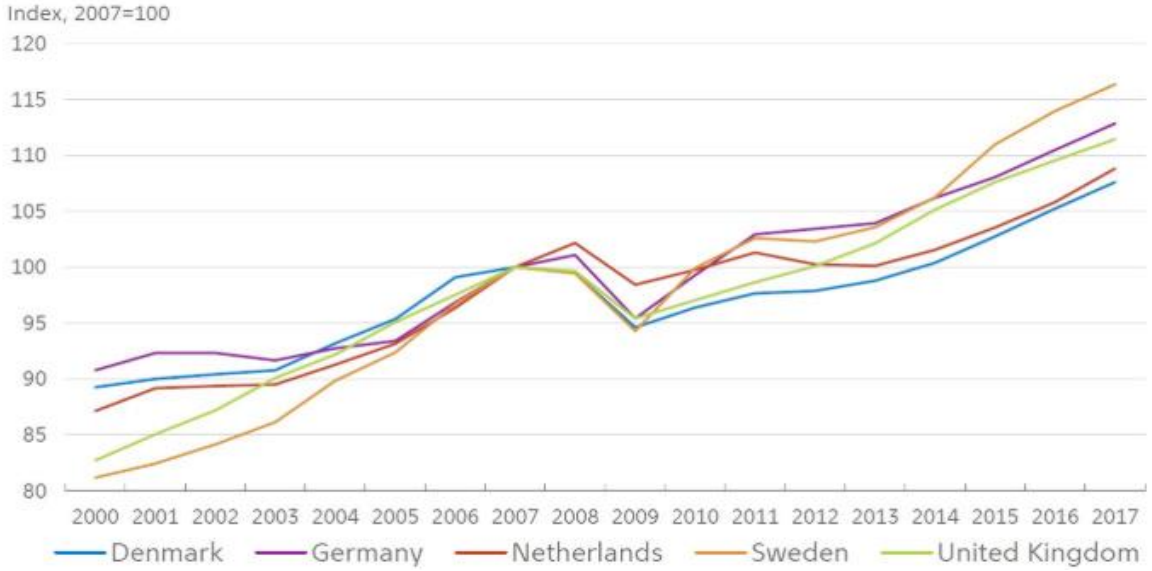

Zdroj: Eurostat, Danmarks Nationalbanken (2018)

Dánský rozvoj prosperity se promítl do rozvoje sousedních zemí. Měřítkem je průměrná roční míra růstu hrubého národního důchodu na hlavu pro obyvatelstvo ve věku 20–64 let (populace v produktivním věku), která je očištěná o směnné relace. Takto ošetřené HND je lepším měřítkem rozvoje a prosperity ve společnosti (viz Graf č. 12). Od roku 2007 je vývoj prosperity v Dánsku mírně vyšší než ve Švédsku (nationalbanken.dk, 2017).

Nyní je již dánská konkurenceschopnost dobrá. To se odráží na vysoké úrovni zaměstnanosti a průmyslové výroby (z té se velká část vyváží). Celkově ze zprávy dánské centrální banky plyne, že Dánsko významně těží ze své politiky fixního směnného kurzu a důvěryhodnosti své hospodářské politiky. A zároveň vyšší tempo růstu reálného HDP ve Švédsku není způsobeno tím, že by švédský režim směnných kurzů byl lepší než dánský (nationalbanken.dk, 2017).

Graf č. 12 - Rozvoj prosperity v různých zemích 2007-2017

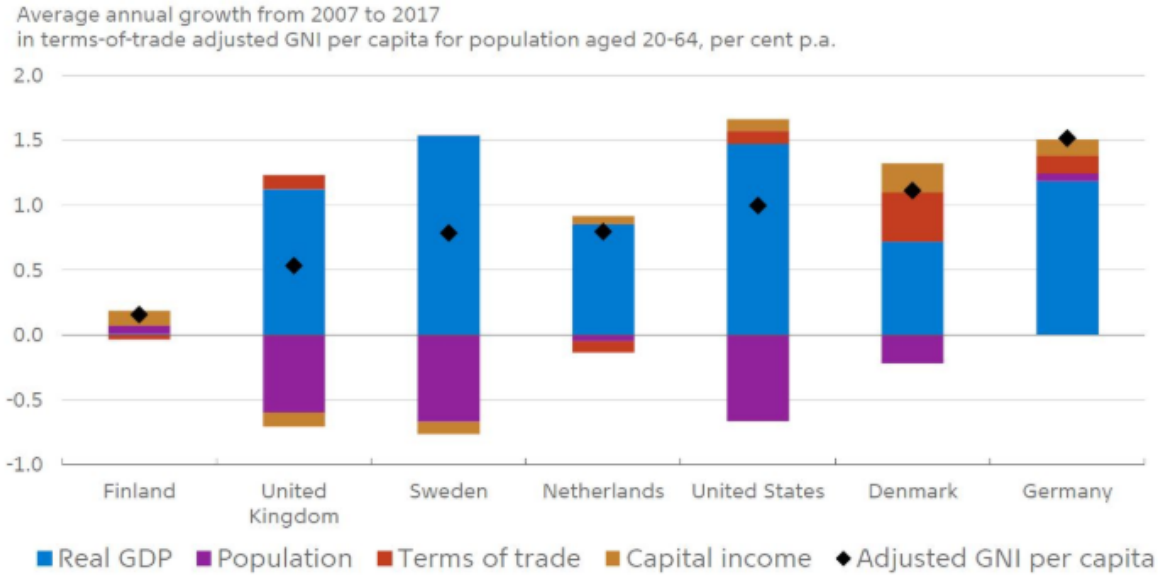

Zdroj: Danmarks Nationalbanken (2018)

Poznámka: Upravený HND/obyvatele je průměrný roční růst HND/obyvatele za období 2007–17 pro obyvatelstvo ve věku 20–64 let, upravený o směnné relace. Kapitálový důchod je roven návratnosti čistých zahraničních aktiv.

3.9 Současnost

Ve volbách v září v roce 2011 vyhrála levicová koalice Thorning-Schmidtové. Tato vláda prohlásila, že plánuje uspořádat referendum o zrušení výjimky týkající se vnitřních záležitostí a spravedlnosti (Pop, 2011). Nicméně v červnu 2012 stejná vláda oznámila, že nepředpokládá konání referenda dříve, než nastane v Evropě určitá stabilita a pořádek po krizích (euobserver.com, 2012).

Dne 25. května 2015 bylo schváleno referendum o připojení se k Jednotnému patentovému úřadu. Pro bylo 63 % dánských voličů. Výsledek tohoto referenda umožnil vládě ratifikaci dohody o spoluúčasti v Jednotném patentovém úřadu. Úřad je institucí společnou pro několik členských států EU pro řízení týkajících se evropských patentů. Ratifikace dánského parlamentu způsobila, že jednotlivé patenty budou použitelné v Dánsku, čímž Dánové významně narušili svoji výjimku o vnitřních záležitostech (EurActiv, 2013).

V říjnu 2014 premiérka Thorning-Schmidtová oznámila plány na uspořádání referenda o přeměně/zrušení nepružné výjimky, která se týká vnitřních věcí a spravedlnosti. Dánští vládní představitelé měli zájem o to, aby tato jejich výjimka byla pružnější, tak jako tomu je ve Spojeném království nebo v Irsku. V projevu v dánském parlamentu premiérka Thorning-Schmidtová uvedla, že se obává, že po 16 letech bude muset Dánsko opustit Europol, agenturu EU pro vymáhání práva v trestním řízení, a to z důvodu konkrétního znění dánské výjimky v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí.

Znění dánské výjimky již bylo v rozporu s novými pravidly Europolu. Opuštění by mělo dle premiérky negativní důsledky na bezpečnost Dánů (Euractive.com, 2014). Referendum mělo dle původních plánů proběhnout v září 2015, nakonec se však konalo o pár měsíců později.

Referendum o výjimce týkající se vnitřních věcí a spravedlnosti se konalo dne 3. prosince 2015. Dánští voliči odmítli navrhovanou změnu výjimky z úplné na flexibilní, která se týká vnitřních věcí a spravedlnosti a je podobné té, jakou mají Irsko a Velká Británie. Pro možnost účasti Dánska v Europolu, dle jeho nových pravidel, bylo nutné schválení v referendu avšak 53 % voličů v Dánsku bylo proti. Za předpokladu schválení v referendu by se Dánsko připojilo k 22 předpisům EU, kterých se v současné době nemůže účastnit, včetně Římského nařízení (Ministry of Foreign Affairs of Denmark, 2015).

Po dalším zklamání většiny parlamentních stran z rozhodnutí občanů se již další referendum týkající se této výjimky nebo jakýchkoliv jiných výjimek do současné doby neuskutečnilo. Poslední zprávy ohledně referenda o přijetí společné měny jsou takové, že se žádné referendum v blízké době neplánuje. Ačkoliv v květnu 2019 Rasmussen znovu navrhl referendum o zrušení výjimky týkající se vnitřních věcí a spravedlnosti během následujícího volebního období. Jeho vláda však, nezávisle na tomto prohlášení, prohrála parlamentní volby (thelocal.dk, 2019).

Závěr této kapitoly je věnován menšímu shrnutí. Dánskému vztahu k Evropské unii dominuje rys, který hraje roli ve všech severských zemích (s výjimkou Finska). Tímto rysem je obtížné hledání důvěryhodného spojení národní identity s projektem (identitou) EU. Evropská cesta je tak velmi hrbolatá vzhledem k tomu, že se skandinávské země tradičně vyznačují silnou vírou ve vlastní výjimečnost (nordický model). Nicméně Dánsko se liší od ostatních skandinávských zemí a ostatních členských států v tom, že má ve své ústavě (i v historické tradici) zakotveno předkládat důležitá rozhodnutí, která se týkají EU a zároveň suverenity země, k referendu. Referendum je prostředkem, který poskytuje účinný kanál pro euroskeptismus svým černobílým charakterem. Tento charakter vedl vždy v minulosti k procesu, ve kterém se volební sliby proslovené před referendem transformovaly v následujícím v referendu na „bumerang“ a ovlivnily tak politické kariéry i vlády (Friis, 2002).

Budoucí vztah Dánska k EU bude vždy do značné míry záviset na nalezení lepšího souladu mezi dánskou identitou („dánstvím“) a EU jako takovou. Dánové však nejsou „antievropští“ ani vůči euru nepřátelští, pouze se stejně jako Švédové obávají příliš centralizované EU a nechtějí se tak vzdávat aspektů nezávislosti ať už ekonomické nebo politické. Podle průzkumu v lednu 2019 chce pouze 8 % obyvatelstva Dánska opustit EU (Eurobarometr, 2019).

Dánsko je země, kterou navštěvují turisté z Německa, Švédska a Norska. To v průběhu let vedlo k pragmatickému přístupu k měnám těchto zemí, které jsou obvykle přijímány bez velkého rozruchu. Proto zřejmě neexistuje důvod, proč by se s eurem v Dánsku nemělo zacházet stejně. Při vědomí, že Dánové jsou jedním z předních uživatelů kreditních karet na světě a nejsou tak se svojí národní měnou ani tolik fyzicky v kontaktu. To znamená, že Dánové by mohli přijmout euro, ale drží se dánské koruny z politických a symbolických důvodů (Pihl, 2002).

Za okolností, kdy je dánská koruna již navázána na euro, by se Dánsko mohlo připojit k euru a získat tak „místo u stolu, kde se přijímají rozhodnutí“ v ECB. Pokud by Dánsko přijalo euro, měnová politika by byla převedena z národní centrální banky do ECB. Teoreticky by to omezilo schopnost Dánska vést nezávislou měnovou politiku. Avšak studie dánské měnové politiky ukazují, že jeho centrální banka vždy sleduje změny provedené ECB, přestože nemá v ECB zastoupení, což vidí mnozí Dánové jako politický problém (bloomberg.com, 2008).

Danmarks Nationalbank je součástí Evropského systému centrálních bank, ESCB. ESCB se skládá z Evropské centrální banky (ECB) a centrálních bank všech 28 členských států EU. Centrální banky členských států EU, které nezavedly euro, se účastní pouze určitých oblastí spolupráce. Část ESCB, která se zabývá eurem a jednotnou měnovou politikou, se nazývá eurosystém. Eurosystém tvoří ECB a národní centrální banky členských států eurozóny. ECB má tři řídicí orgány: Výkonnou radu, Radu guvernérů a Generální radu. Dánsko je součástí pouze Generální rady. Jedním z jejích úkolů je přispět k přípravě vstupu nových členských států do eurozóny. Diskutuje se v ní také o hospodářském a finančním vývoji a fungování mechanismu směnných kurzů EU (ERM 2). Generální rada také přispívá k poradním a statistickým úkolům ECB. Generální rada bude existovat pouze do doby, dokud budou existovat členské státy EU, které ještě nezavedly euro (nationalbanken.dk, 2015)

Očekávané praktické výhody zavedení eura jsou snížení transakčních nákladů s eurozónou, lepší transparentnost zahraničních trhů pro dánské spotřebitele a především snížení úrokových sazeb, které mají vliv na růst.

Kdyby někdy Dánsko se zavedeným eurem zasáhla hospodářská krize, muselo by spoléhat pouze na fiskální politiku a reformy trhu práce. V důsledku evropské dluhové krize v roce 2010 zřídili evropští představitelé evropský nástroj finanční stability, který je účelovým nástrojem zaměřeným na zachování finanční stability v Evropě pomocí poskytování finanční pomoci státům eurozóny v obtížích.

Do první části tohoto fondu přispívají všechny země EU poměrným způsobem a druhá část se týká povinně pouze států eurozóny. V případě přistoupení Dánska do eurozóny by muselo začít financovat i druhou část, jež je tvořena úvěry zajištěnými vládou, které mají za cíl zlepšit důvěru v trh (Moya, 2010).

Mnohokrát byla podpora eura v Dánsku velmi vysoká, ale načasování vzhledem k dalším okolnostem bylo pro eurozastánce bohužel vždycky velmi špatné.

Poslední část tohoto shrnutí věnuji zamyšlení se nad tím, proč Dánsko zafixovalo svoji národní měnu k euru, ale nechce k této měně přistoupit.

Dánská koruna byla původně v roce 1982 navázána na silnou a relativně nízko-inflační německou marku. Důvodem pro zavedení politiky fixního směnného kurzu byla snaha vyhnout se vysoké inflaci a uvolněné měnové politice. Dalším důvodem pro zavedení politiky fixního směnného kurzu bylo také omezení dánských politiků, kteří v té době přivedli zemi blízko k bankrotu. Rozhodnutí zavést politiku fixního směnného kurzu

pro účely hospodářské politiky bylo učiněno po období vysoké nezaměstnanosti, inflace a velké nerovnováhy v dánské ekonomice.

Politika fixního směnného kurzu v této zemi platí již 37 let a ani dnes se v Dánsku neuvažuje o žádné jiné možnosti. Od vytvoření ECB v roce 1999 a po ukončení existence německé marky je dánská koruna navázána na euro (mises.org, 2016).

Vzhledem k vysokému stupni konvergence uzavřelo Dánsko s ECB dohodu o užším fluktuačním pásmu ERM 2 ve výši +/- 2,25 % odchylka od centrální parity. Od konce 90. let Danmarks Nationalbanken v praxi stabilizovala korunu na úrovni mnohem blíže k centrálnímu kurzu. Dánská koruna je ovšem „plovoucí“ vůči všem ostatním měnám kromě eura. Směnný kurz koruny vůči euru je určován nabídkou a poptávkou po koruně vůči euru. Danmarks Nationalbanken odpovídá za to, že směnný kurz koruny nedosáhne horního nebo dolního limitu fluktuačního pásma, ale pokud možno zůstane blízko centrálního kurzu (nationalbanken.dk, 2018).

Danmarks Nationalbanken obecně používá dva nástroje k udržení stability koruny vůči euru: intervenci a úpravu úrokových sazeb. Za předpokladu, že se směnný kurz koruny vzdálí od centrálního kurzu, může Danmarks Nationalbanken intervenovat - tj. nakupovat a prodávat koruny za euro a obráceně.

Danmarks Nationalbanken může také upravit úrokové sazby, aby stabilizovala korunu vůči centrální sazbě. Danmarks Nationalbanken zvýší úrokové sazby, pokud se kurz koruny depreciuje směrem od centrálního kurzu, a naopak sníží úrokové sazby, pokud se kurz koruny apreciuje od centrálního kurzu (nationalbanken.dk, 2018).

Od evropské dluhové krize v roce 2009 drží ECB úrokové sazby na nízké a po několik let i na dokonce záporné úrovni. Stejně tak Danmarks Nationalbanken má úrokové sazby na nulové či záporné úrovni. V praxi již ve stejný den po každém prohlášení ohledně změn úrokových sazeb ECB obvykle následuje podobné prohlášení týkající se úrokových sazeb i od Danmarks Nationalbanken.

I díky této politice účastníci trhu považují dánskou národní banku za důvěryhodnou, což napomáhá dánské koruně držet se v rozmezí fluktuačního pásma. Odchylky od stanoveného centrálního směnného kurzu bývají díky tomu potlačeny očekáváním účastníků na trhu (mises.org, 2016).

Danmarks Nationalbanken je při provádění měnové politiky nezávislá a měnovou politiku nemůže ovlivňovat ani Folketinget (parlament) ani vláda. Vláda se stará o fiskální politiku, která je rovněž nezbytná k zachování stability fixního směnného kurzu.

Členství v ERM II tedy nebylo a není pro Dánsko nějakou zásadní novinkou. Ve skutečnosti má tato země velmi dlouhou tradici v praktikování politiky fixního směnného kurzu. Pevný závazek k fixní směnné politice vychází z velmi špatného výkonu makroekonomické politiky a následně ze špatného výkonu dánské ekonomiky v 70. letech 20. století. Na pozadí vysoké inflace, nadměrných rozpočtových schodků, trvalých schodků na běžném účtu platební bilance, častých devalvací koruny a vysokých nominálních úrokových sazeb dosáhly dánské orgány začátkem 80. let úspěšného obratu na stabilitou orientovaný makroekonomický režim.

Politika pevného směnného kurzu byla a stále je důležitým prvkem makroekonomického rámce v Dánsku. Účast v ERM I a ERM II tak byla a je pro dánské hospodářství přínosem sama o sobě (Thomsen, 2003).

Zjednodušeně řečeno tak nastává určitá tenze mezi nepřijetím eura a zafixováním své měny na něj. Dánové euro nechtějí přijmout převážně z vlastní hrdosti, tradice, citového vztahu ke své měně a kvůli nynější situaci v Evropě. Na druhé straně je však dánská měna zafixována již po téměř 40 let. Dánové v předešlých dobách, před zavedením politiky fixních směnných kurzů v zemi, stavěli svoji ekonomiku do těžkých situací. Tuto měnovou politiku tak mají v Dánsku již zažitou (a pomohla jim v těžkých časech) a je pro dánské hospodářství pravděpodobně nejlepší variantou vzhledem k dalším možným alternativám měnových politik, které v Dánsku nemají takovou tradici. Na jedné straně tak stojí tradice vlastnění národní měny, na druhé straně se nachází dlouholetá tradice mít svoji měnu fixovanou na jinou. V případě přijetí eura by se museli v Dánsku vzdát rovnou obou těchto tradic, což pro Dány v této chvíli není přípustné. Navíc by Dánové přišli i o samostatnost v měnové politice, která však vzhledem k tomu, jak dánská centrální banka reaguje na kroky ECB, je tak trochu jen „na oko“.

4. Aplikace teorie OCA na Dánsko

Potenciální přistoupení Dánska k eurozóně by se nemělo odvíjet pouze od plnění tzv. maastrichtských konvergenčních kritérií, jejichž smyslem je posoudit míru ekonomické konvergence k ostatním členům EMU a zabránit tak vzniku nestability v zemi samotné nebo dokonce v celém systému (zavedenieura.cz, 2013). Ve skutečnosti jsou tato kritéria pouze začátek. Tato kritéria se týkají pouze nominální konvergence, kterou je třeba splňovat, aby došlo na splnění základního požadavku na přijetí eura jako společné měny ze strany institucí EU. Bohužel nám tato kritéria nemohou dát odpověď na otázku, zda je reálně země připravená vzdát se své měnové politiky.

Vstup do EMU je totiž také podmíněn určitým stupněm reálné konvergence. Pro reálnou konvergenci neexistuje kvantitativní měřitelné kritérium. Jedná se o kvalitativní prvek úvahy, zda je země v unii schopná obstát s ohledem na ekonomickou sladěnost dané země s eurozónou. Úvahy se vedou zejména o otevřenosti dané ekonomiky, obchodní a vlastnické provázanosti s eurozónou, přílivu zahraničních investic z EU, institucionálním rámci dané země a dalších hůře kvantifikovatelných aspektech ekonomiky. V sázce totiž leží hospodářský vývoj dané země, který může být přistoupením ke společné měně ovlivněný jak pozitivně, tak negativně. Jedině pokud země konverguje i reálně, je pravděpodobně možné, že bude mít vyšší přínosy ze společné měny než náklady z užívání společné měny v dlouhém období.

Podat obsáhlou zprávu o připravenosti dané země na přistoupení ke společné měně není jednoduché právě kvůli faktorů, které připravenost ovlivňují. V této kapitole se zaměřuji na konvergenci Dánska k EU prostřednictvím některých kritérií teorie optimální měnové oblasti (OCA). Konkrétně jsem se zaměřil na analýzu těchto kritérií dle tradiční teorie OCA podle Mundella: otevřenost ekonomiky, mobilita výrobních faktorů a diverzifikace výroby (produkce). Následně provádím analýzu dvou kritérií, která se týkají monetární integrace, a to jmenovitě sladěnosti hospodářského cyklu a stupně reálné konvergence.

Hypotéza mé diplomové práce zní, že je Dánsko připraveno na vstup do eurozóny, avšak i po zjištění určitých hodnot není úplně zřejmé, zda dánská ekonomika na euro připravena. je, nebo není.

4.1 Otevřenost ekonomiky

Otevřenost ekonomiky je velmi zásadní, pokud jde o členství v měnové unii. Dle teorie OCA se předpokládá, že vyšší přínosy než náklady z vlastnění společné měny budou mít ty země, které mají otevřenou ekonomiku. S přijetím eura odpadají veškerá rizika, která souvisejí s možnými změnami měnového kurzu. Otevřenost ekonomiky také ovlivňuje schopnost domácích výrobců soupeřit s mezinárodní konkurencí, která vychází z přirozeného porovnávání cen mezi zeměmi. Jedno z možných měření otevřenosti ekonomiky vychází ze součtu exportu a importu zboží a služeb v milionech eur vzhledem k hrubému domácímu produktu, který je také uveden v milionech eur.

Tabulka č. 5 - Otevřenost dánské ekonomiky v %

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
HDP (mil. EUR) - tržní ceny	241 613,5	231 278,0	243 165,4	247 879,9	254 578,0	258 742,7	265 757,0	273 017,6	283 109,7	292 408,0	301 340,9
Export zboží a služeb (mil. EUR)	130 896,1	108 992,2	122 854,3	133 409,3	139 077,2	141 865,5	145 138,2	151 301,3	151 254,1	161 230,5	167 670,9
Import zboží a služeb (mil. EUR)	122 383,0	98 591,5	105 964,3	117 558,6	123 751,6	124 769,2	126 635,2	132 768,6	132 333,4	140 771,8	149 448,6
Otevřenost ekonomiky	**104,8**	**89,8**	**94,1**	**101,2**	**103,2**	**103,1**	**102,3**	**104,0**	**100,2**	**103,3**	**105,2**

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Z tabulky číslo 5 vyplývá, že se dánská ekonomika vyznačuje vysokým podílem zahraničního obchodu na dánském hrubém domácím produktu v tržních cenách. Dánská ekonomika nepatří mezi největší na evropském kontinentu a to musíme vzít v potaz při vyhodnocování této tabulky. Mezi mírou otevřenosti a velikostí ekonomiky funguje nepřímá úměrnost. Z tabulky číslo 5 je patrné, že je dánská ekonomika otevřená. Jen v období hospodářské krize v roce 2009 klesl tento ukazatel pod 90 %. Po tomto roce došlo k posílení v tomto ohledu a hodnota ukazatele se ustálila přibližně kolem předkrizové úrovně. Dánská ekonomika byla nejotevřenější v roce 2018 a nejméně otevřená v roce 2009. Na základě těchto dat můžeme tedy konstatovat, že dánská ekonomika patří mezi malé otevřené ekonomiky. To s sebou přináší, že domácí ceny jsou dosti ovlivňovány měnovým kurzem.

Dle znění kritéria teorie OCA (McKinnon), které se týká otevřenosti ekonomiky, tak můžeme konstatovat, že dánská ekonomika je dostatečně otevřená a Dánsko by se tedy na základě těchto výsledků mohlo stát členem eurozóny.

4.2 Mobilita výrobních faktorů

Kritérium, které se týká mobility výrobních faktorů, je obzvlášť důležité. Země, která je součástí měnové unie, totiž nemůže použít měnový kurz jako nástroj v případě, kdy ji postihl asymetrický hospodářský šok. Způsobilost ekonomiky čelit asymetrickým šokům bez užití tohoto nástroje a nástroje úrokových měr je v měnové unii naprosto zásadní. V té chvíli může ekonomiku dané země navrátit do bodu optima mobilita pracovní síly. Tudíž je velmi podstatné, aby mobilita pracovní síly ekonomiky dané země byla na dostatečné úrovni.

Teorie optimálních měnových oblastí také poukazuje na to, že je podstatné se zaměřit se i na ostatní přizpůsobovací mechanismy trhu práce. Pružnost trhu práce dokládají tyto ukazatele: míra dlouhodobé nezaměstnanosti, regionální disparity v mírách nezaměstnanosti, míra ochrany trhu práce a přeshraniční mobilita pracovní síly (Brůžek, 2007). Tyto ukazatele mohou poskytnout odpověď na to, zda jsou mechanismy trhu práce dané ekonomiky schopny potlačit působení asymetrických šoků.

Míra dlouhodobé nezaměstnanosti vychází z dlouhotrvající strukturální nezaměstnanosti, která se týká změn ve struktuře dané ekonomiky. Vlivem změn ve struktuře došlo na zánik některých pracovních míst a mnoho lidí se tak ještě nestihlo překvalifikovat na volná pracovní místa, která daná ekonomika nabízí. Průběh dánské dlouhodobé nezaměstnanosti je zobrazen na tabulce č. 6.

Tabulka č. 6 - Míra dlouhodobé nezaměstnanosti (v %)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
EU - 28	38,9	34,4	41,2	44,4	45,8	48,7	50,9	49,8	48,2	46,5	44,7
Eurozóna - 19	40,3	36,1	43,3	46,3	47,4	50,6	53,5	52,4	51,0	49,9	47,8
Dánsko	16,2	10,5	23,1	27,7	31,7	28,6	28,2	29,7	25,5	25,6	23,9

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Na základě dat z tabulky č. 6 je patrné, že si Dánsko vede v porovnání s EU i s eurozónou velmi obstojně. Po krizovém roce 2009 došlo sice k nárůstu podílu míry dlouhodobé nezaměstnanosti na celkové nezaměstnanosti, avšak dánská „čísla“ jsou v porovnání s daty EU, popřípadě eurozóny nízká. Hodnoty jsou srovnatelné s hodnotami ostatních vyspělých zemí v EU. V roce 2018 spolu se Švédskem a Finskem měli Dánové jako jediní poměr dlouhodobé nezaměstnanosti na celkové nezaměstnanosti pod 25 %.

Statistické zkoumání regionálních disparit (rozdílů) v mírách nezaměstnanosti probíhá na základě sledování měr nezaměstnanosti ve statistických územních jednotkách NUTS. Dle NUTS Evropský statistický úřad (eurostat) vymezuje jednotlivé regiony dané země. Dle vymezení NUTS 2 se dánské území dělí na celkem 5 regionů (územních jednotek), což je dáno i menší rozlohou země. Dánská rozloha totiž činí jen něco okolo 43 tisíc km^2. Dánské územní rozdělení do územních jednotek dle NUTS 2 dokládá mapa níže. Dánsko se dělí na regiony: Hovedstaden, Sjaeland, Syddanmark, Midtjylland a Nordjylland.

Obrázek č. 2 - Dánsko dle NUTS 2

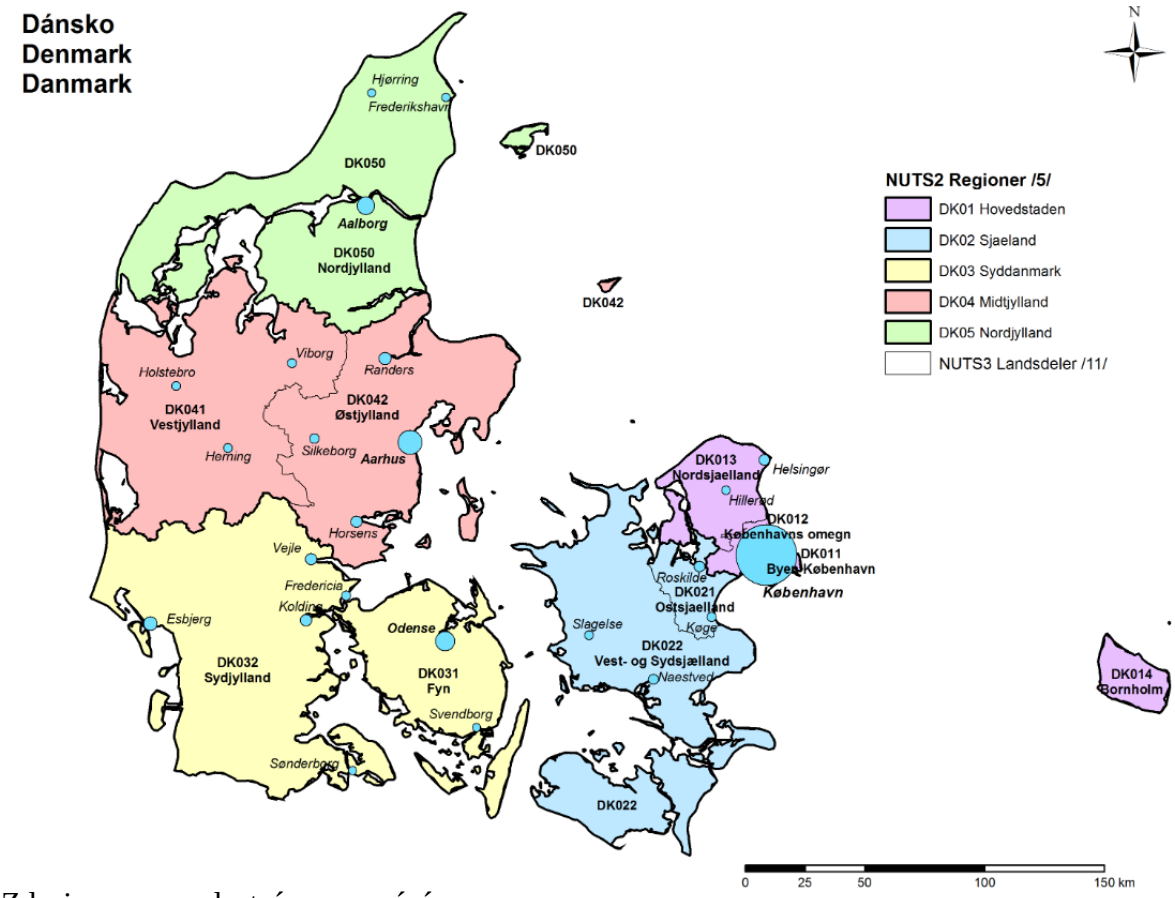

Zdroj: czso.cz, vlastní zpracování

V následující tabulce č. 7 jsou zaznamenány dánské regionální disparity v míře nezaměstnanosti na úrovni územních jednotek dle NUTS 2 ve sledovaném období od roku 2008 do roku 2018.

Tabulka č. 7 - Regionální disparity v míře nezaměstnanosti (NUTS 2, v %)

GEO/TIME	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
EU - 28	7,1	9,0	9,6	9,7	10,5	10,9	10,2	9,4	8,6	7,6	6,9
Eurozóna - 19	7,6	9,6	10,2	10,2	11,4	12,0	11,6	10,9	10,0	9,1	8,2
Dánsko	3,4	6,0	7,5	7,6	7,5	7,0	6,6	6,2	6,2	5,7	5,0
Hovedstaden	3,7	6,2	7,9	8,1	8,2	7,4	7,1	6,7	6,6	6,1	5,3
Sjælland	3,4	5,3	6,8	7,2	6,4	6,8	6,3	5,9	6,2	5,4	4,8
Syddanmark	3,3	6,0	7,6	7,7	7,9	7,2	6,7	6,1	6,3	6,1	4,8
Midtjylland	3,2	5,8	7,2	6,7	6,8	6,5	6,1	5,6	5,5	5,3	4,6
Nordjylland	3,7	6,9	7,4	8,0	7,9	6,4	6,4	6,3	6,2	5,4	5,3

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Na základě dat, která obsahuje tabulka č. 7, můžeme usoudit, že po vypuknutí finanční a hospodářské krize v roce 2009 došlo k výraznému nárůstu regionálních disparit. Tento růst rozdílů mezi regiony se zastavil až v roce 2012. Od tohoto roku hodnota regionálních disparit klesala až do posledního roku sledovaného období. Nejvyšší hodnoty ukazatel regionální disparity v míře nezaměstnanosti dosáhl v roce 2011. Nejnižší úroveň téhož ukazatele byla naměřena v roce 2008 před vypuknutím krize.

Tabulka číslo 8 nahlíží na regionální disparity v míře dlouhodobé nezaměstnanosti v procentech na územní úrovni NUTS 2. Regionální disparity v míře dlouhodobé nezaměstnanosti kopírují průběh regionálních disparit v míře nezaměstnanosti ve sledovaném období.

Tabulka č. 8 - Regionální disparity v dlouhodobé míře nezaměstnanosti (NUTS 2, v %)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
EU - 28	2,6	3,0	3,8	4,2	4,7	5,1	5,0	4,5	4,0	3,4	3,0
Eurozóna - 19	3,0	3,4	4,3	4,6	5,3	6,0	6,1	5,6	5,0	4,4	3,8
Dánsko	0,5	0,6	1,5	1,8	2,1	1,8	1,7	1,7	1,4	1,3	1,1
Hovedstaden	0,6	0,7	1,5	1,8	2,1	2,0	1,9	1,9	1,7	1,5	1,1
Sjælland	:	:	1,2	2,0	1,8	2,0	1,8	1,7	1,5	1,3	1,1
Syddanmark	0,4	0,5	1,5	2,1	2,4	2,1	1,6	1,6	1,0	1,2	1,0
Midtjylland	0,3	0,4	1,4	1,6	2,0	1,4	1,4	1,4	1,1	1,0	0,9
Nordjylland	:	0,9	2,1	2,0	2,0	1,2	1,3	1,6	1,5	1,3	1,1

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Míra ochrany pracovního trhu také může velmi ovlivnit mobilitu pracovní síly, která je skutečně důležitým atributem při nalezení opětovného optima ekonomiky po zásahu asymetrickým hospodářským šokem. Strnulý pracovní trh může mít velmi záporný dopad na zaměstnanost a nezaměstnanost v dané zemi a tím také negativně ovlivňovat mobilitu trhu práce. Pozitiva ve strnulém pracovním trhu nalezneme v oblasti míry zaměstnanosti, která je na fixním trhu stabilní a ochraňuje pracovníky před propouštěním v době, kdy je ekonomika v recesi. Na druhou stranu přehnaná ochrana pracovního trhu vede ke snížení celkové flexibility trhu a snižuje tak schopnost působení přizpůsobovacích mechanismů.

OECD má vlastní ukazatel legislativní ochrany trhu práce. Tento ukazatel se zaměřuje na tři hlavní části trhu práce: regulace pracovních úvazků na dobu určitou, ochrana pracovníků před výpovědí a požadavky na kolektivní výpověď. Hodnota tohoto kritéria nabývá hodnot 0–6. Čím blíže je hodnota ukazatele nule, tím je pracovní trh flexibilnější. Na pracovním trhu s mírou ochrany kolem hodnoty šest jsou velmi fixní podmínky. Dánsko dosáhlo při posledním měření OECD v roce 2013 hodnoty 2,32, což znamenalo, že dánská ekonomika měla, v té době vzhledem k průměru zemí OECD (2,28), mírně vyšší ochranu pracovního trhu. Nicméně vzhledem k době, kdy je psána tato diplomová práce, jsou tato data již velmi neaktuální.

Nový fenomén na dánském trhu práce představuje flexikurita. Flexikurita je zásadním prvkem modernizace trhu práce EU. Jedná se o integrovanou strategii kombinující flexibilitu a jistotu na trhu práce. Jejím cílem je brát v úvahu potřeby zaměstnavatelů i zaměstnanců (eur-lex.europa.eu, 2015). Model dánského pracovního trhu Flexicurity má mnohá specifika. Jedná se o jeden z nejorganizovanějších trhů na světě (míra sdružování se do odborů je kolem 80 %), ale zaměstnavatelům to nezpůsobuje žádné obtíže, pokud jde o přizpůsobování své poptávky po pracovní síle hospodářskému cyklu.

Tento model stojí na pečlivě vybudované aktivní politice zaměstnanosti v kombinaci s fungujícím systémem sociálních dávek a s účinnou hospodářskou politikou zaměstnanosti. Základním atributem dánského trhu práce je tripartitní spolupráce mezi odbory, organizacemi zaměstnavatelů a státem. Státu se v Dánsku daří jemně nastavovat mantinely a celá spolupráce stojí na dohodách mezi jednotlivými stranami. Odbory a zaměstnavatelé se podílejí na tvorbě legislativy a politiky zaměstnanosti (kariera.ihned.cz, 2018)

Flexibilita dánského trhu spočívá v jednoduchosti najímání a propouštění zaměstnanců. Stupeň ochrany zaměstnance před propuštěním je v Dánsku mnohem nižší

než ve Švédsku nebo Německu. Dánsko má rovněž vysokou mzdovou flexibilitu ve srovnání s jinými zeměmi. Dánský model je příkladem funkčního a úspěšného modelu trhu práce (kariera.ihned.cz, 2018). Můžeme tedy konstatovat, že dánský trh práce patří mezi ty flexibilnější v Evropě, což je velmi dobře s ohledem na mobilitu faktoru práce, které se týká tato podkapitola.

Poslední část této podkapitoly se bude týkat mobility pracovní síly přes hranice. Mobilita práce přispívá k hospodářskému růstu navzdory tlaku na snižování vnitrostátní minimální mzdy. Všechny formy pracovní mobility a služeb vytvářejí příležitosti, snižují náklady a jsou celkovým přínosem pro evropské hospodářství. Na druhé straně obsahuje téma mobility práce po EU problém odlivu mozků ze zemí s menší produktivitou práce do zemí s vyšší produktivitou práce. To, jak jsou Dánové ochotní stěhovat se za prací přes hranice Dánska, i navzdory bariérám při vstupu na trh práce v různých zemích, popisuje následující tabulka č. 9. Obecně se očekává, že mobilita pracovních sil v EU je nízká vzhledem k institucionálním faktorům (trh s byty, jiný daňový systém, jazykové a kulturní bariéry, administrativa atd.). Některé z institucionálních faktorů může ovlivnit domácí vláda, jiné jako například kulturní zvyky jsou velmi pevné (Labour Mobility Report, 2018).

Tabulka č. 9 - Emigrace Dánů v čase podle věku

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
20 - 29 let	4 049	3 746	3 630	3 901	3 752	3 699	3 869	4 008	4 094	4 040	4 008
30 - 39 let	2 100	1 765	1 720	1 757	1 539	1 441	1 334	1 270	1 278	1 241	1 243
40 - 49 let	1 100	1 036	954	948	900	942	852	827	826	772	749
50 - 59 let	524	502	485	495	472	506	464	474	549	495	532
60 - 69 let	459	339	362	391	326	325	264	286	316	266	242
Celkem	8 232	7 388	7 151	7 492	6 989	6 913	6 783	6 865	7 063	6 814	6 774

Zdroj: Statistics Denmark, vlastní zpracování

Na základě dat z tabulky č. 9 vidíme, že dánská migrace do ostatních zemí EU je v průběhu let přibližně konstantní. Každý rok kolem 7–8 tisíc Dánů emigruje z Dánska do ostatních zemí EU. Samozřejmě je možný i jejich návrat do vlasti, ale ten statistiky neuvádějí. Statisticky jsou data migrace oproti skutečnosti podhodnocená, protože někteří lidé o svém přestěhování nepodají informace příslušným úřadům (Statistics Denmark, 2018).

4.3 Diverzifikace výroby

Optikou OCA je diverzifikace výroby (výrobní struktury) velmi důležitá, jak již bylo zmíněno v kapitole č. 2. Za předpokladu široké struktury výstupu domácí ekonomiky se snižuje pravděpodobnost, že bude dotyčná země zasažena asymetrickým šokem. Pokud se asymetrický šok v ekonomice vyskytne, pravděpodobně působí pouze na určitou část spektra široké výrobní struktury, takže šok jako takový nemusí mít velký dopad na celou ekonomiku země. Úroveň HDP i zaměstnanosti bude ovlivněna s mnohem menší pravděpodobností než u ekonomik, které nedisponují širokou výrobní strukturou.

Jednou z možností analýzy diverzifikace ekonomiky může být ukazatel exportu SITC (Standard International Trade Classification). Tento ukazatel zobrazuje, jaký typ zboží dle standardní mezinárodní klasifikace zboží daná země exportuje.

Tabulka č. 10 - Podíl tříd SITC na exportu v roce 2018 (v mil. EUR)

ROK 2018	SITC 0+1	SITC 2+4	SITC 3	SITC 5	SITC 7	SITC 6+8	SITC 9	SITC 0-9
EU - 28	349 024,0	115 109,2	210 565,0	566 222,7	957 080,2	1 299 327,5	26 605,9	3 523 934,5
Dánsko	11 444,1	2 324,8	3 845,5	8 452,3	15 246,4	14 534,3	746,7	56 594,2

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Poznámka: EU – 28 = celkový export v EUR v rámci EU

Tabulka č. 10 dokládá data ohledně exportu dánské ekonomiky optikou různých typů zboží dle standardní mezinárodní klasifikace zboží (SITC) za rok 2018. Na základě uvedených dat můžeme konstatovat, že je dánská ekonomika poměrně diverzifikovaná do různých odvětví. Celkově Dánsko do zbytku EU exportovalo zboží za 56 594 milionů euro. Největší podíl na této částce mají skupiny SITC 7 (stroje a dopravní prostředky) a kombinace skupin SITC 6+8 (tržní výrobky, průmyslové spotřební zboží). Nejméně Dánsko exportuje do EU nepoživatelné suroviny (SITC 2), minerální paliva a maziva (SITC 3) a ostatní nezařazené předměty obchodu (SITC 9). Data zahrnující pouze EU – 19 (eurozóna) nebyla bohužel dostupná, takže jsem se rozhodl vybrat k porovnání data za skupinu EU – 28. Jejich přepočtení na EU – 19 by nevedlo ke správným výsledkům.

Tabulka č. 11 - Podíl tříd SITC na exportu v roce 2018 (v %)

ROK 2018	SITC 0+1	SITC 2+4	SITC 3	SITC 5	SITC 6+8	SITC 6+8	SITC 9	SITC 0-9
EU - 28	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Dánsko	3,3	2,0	1,8	1,5	1,6	1,1	2,8	1,6

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Tabulka č. 11 zobrazuje, jak velkým podílem Dánsko participuje na celkovém exportu v rámci celé EU. Dánská ekonomika patří v rámci EU k menším, a tak procenta nejsou tak vysoká jako u některých jiných států, které dosahují někdy i 10 % v různých skupinách zboží (VB, Itálie, Německo, Francie, …). Nejvyšší podíl má Dánsko na skupinách zboží SITC 0+1 (potraviny, zvířata, nápoje a tabák) a SITC 9 (ostatní). Důležitým faktem je, že i tato data poukazují na pestrou a diverzifikovanou dánskou ekonomiku. Procentuálně se tak Dánové podílejí na exportu v rámci EU přibližně stejným dílem ve všech skupinách zboží. Mírně zaostávají v podílu u skupiny SITC 6+8 (tržní výrobky, průmyslové a spotřební zboží).

Nicméně tato data nemusejí být nutně úplně prokazující, protože se jedná jen o jednu z možností pohledu na diverzifikaci ekonomiky. Pomoci by mohl i detailnější rozbor jednotlivých tříd zboží velmi hrubého členění SITC. Druhým možným způsobem nahlédnutí na strukturu dánské ekonomiky je pohled na data odvětvové struktury podle klasifikace NACE. Tato data poskytuje tabulka č. 12 níže.

Tabulka č. 12 - Odvětvová struktura dánské ekonomiky dle NACE v roce 2017

NACE	2017	%
A	701 282,63	1,25
B-F	30 757 848,48	54,98
G-L	21 473 143,08	38,38
M-U	3 011 945,27	5,38
CELKEM	55 944 219,46	100,00

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Tabulka č. 12 obsahuje data týkající se odvětvové struktury dánské ekonomiky v roce 2017 podle klasifikace NACE. Částka celkem představuje dánský export (za všechna odvětví) v tisících eur do ostatních zemí EU za rok 2017. NACE A se skládá ze zemědělství, lesnictví a rybářství a celkově tvořila 1,25 % částky dánského exportu do ostatních zemí EU. Největší podíl na dánském exportu do „unijního“ zahraničí měla skupina NACE B-F, která zahrnuje průmysl a stavebnictví. Na pomyslném druhém místě

se umístila skupina NACE G-L (služby, obchod, doprava, ICT, peněžnictví, realitní služby), která se podílela na celkovém exportu 38,38 %. Kategorie NACE M-U se skládá z ostatních služeb v celkové výši podílu na exportu rovnému 5,38 %. Z vyhodnocení výsledků dánské ekonomiky dle klasifikace NACE vyplývá, že více než polovina dánského exportu do zbytku EU pochází z odvětví průmyslu a stavebnictví, ale významnou roli mají v tomto ohledu také služby.

Stejně jako u ukazatele SITC ani tato statistika nemusí být úplně průkazná, a to hlavně z důvodu hrubého řazení do velmi širokých skupin dle klasifikace NACE. Pro potřeby této práce si na základě těchto výsledků dovolím předpokládat, že dánská ekonomika má dostatečně diverzifikovanou strukturu.

4.4 Sladěnost hospodářského cyklu

Za předpokladu dostatečné sladěnosti dánské ekonomiky s eurozónou se stává pravděpodobnost nastání asymetrického šoku nižší. Při vhodné míře sladěnosti se také navíc úměrně zvyšuje pravděpodobnost, že měnová politika bude vhodná i pro Dánsko.

Možné přijetí eura Dánskem v budoucnu by mělo zvýšit přínosy, které vyplývají z hlubší integrace mezinárodních ekonomických vztahů. Přijetím společné měny dochází k eliminaci kurzového rizika v rámci eurozóny a tím se snižují náklady ze zahraničního obchodu a investic. Kromě přínosů s sebou akceptování eura jako společné měny nese i náklady a rizika, která jsou spjata se ztrátou autonomní měnové politiky a flexibility měnového kurzu. Za předpokladu vysoké míry sladěnosti dánské ekonomiky s ekonomikou eurozóny by byly náklady ztráty autonomní měnové politiky relativně nízké. Na hospodářském vývoji Dánska vzhledem k hospodářskému vývoji eurozóny tedy velmi záleží. Na základě podobnosti těchto dvou cyklů závisí schopnost přizpůsobit se ekonomickým šokům a také to, zda nastavení monetárních nástrojů ECB bude odpovídat potřebám dánské ekonomiky (ČNB, 2018).

Ekonomická sladěnost na základě podobnosti struktury mezi jednotlivými ekonomikami (dánská, eurozónní) byla probírána v předchozí podkapitole. Nyní se na ekonomickou sladěnost a připravenost dánské ekonomiky na vstup do třetí fáze EMU podíváme optikou dlouhodobých ekonomických trendů. Podobnost trendů, stejně jako strukturální podobnost ekonomik, má dopad na schopnost dané ekonomiky tlumit případné

budoucí šoky. Sladěnost hospodářského cyklu lze pozorovat na vývoji reálného hrubého domácího produktu (meziroční změna reálného HDP).

Tabulka č. 13 - Růst reálného HDP (meziroční změna, v %)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
EU - 28	0,5	-4,3	2,2	1,8	-0,4	0,3	1,7	2,3	2,0	2,6	2,0
Eurozóna - 19	0,4	-4,5	2,1	1,7	-0,9	-0,2	1,4	2,1	1,9	2,5	1,9
Dánsko	-0,5	-4,9	1,9	1,3	0,2	0,9	1,6	2,3	3,2	2,0	2,4

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Graf č. 13 - Sladěnost ekonomického cyklu Dánska s eurozónou a EU

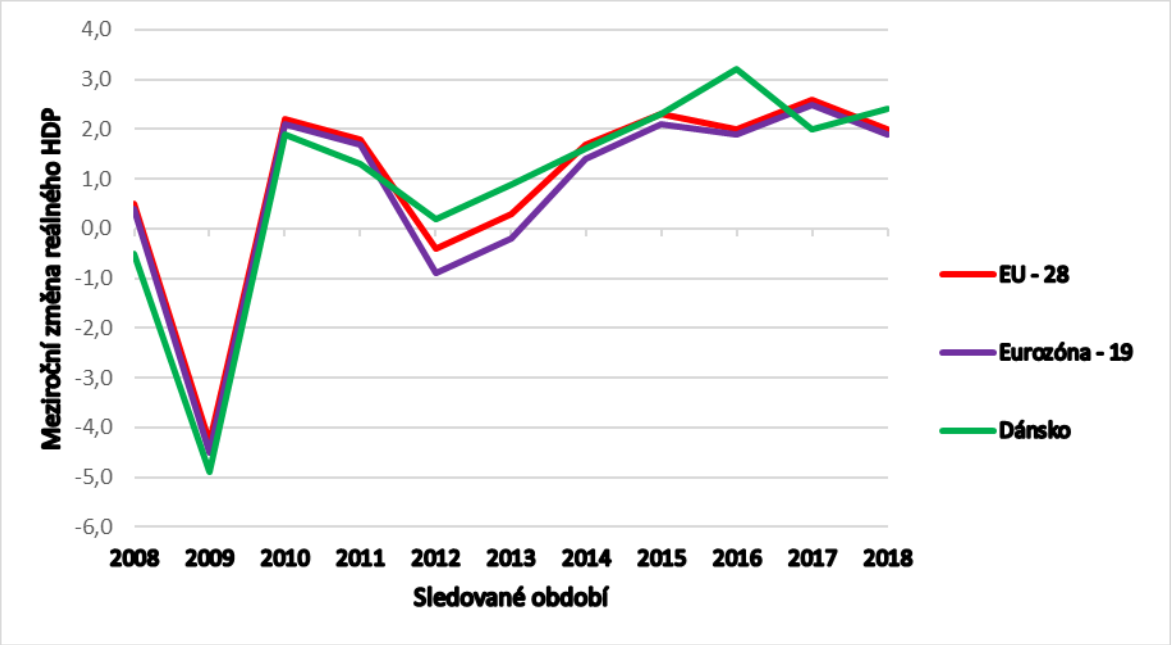

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Tabulka č. 13 nabízí data, která se týkají meziročních změn reálného HDP v letech 2008 až 2018 v dánské ekonomice. Tato data jsou doplněna také o meziroční změny reálného HDP za stejné období pro eurozónu a celou EU. Pro lepší vykreslení těchto dat z tabulky č. 13 slouží spojnicový graf č. 13.

Z dat, která vycházejí z tabulky, resp. z grafu, plyne, že dánský hospodářský cyklus byl v období 2008 až 2011 poměrně synchronizován s vývojem v eurozóně/EU. V roce 2012 je vidět odklon cyklu dánské ekonomiky od zbylých dvou. Tento odklon ve vývoji byl způsoben vyšším růstem reálného HDP v Dánsku oproti eurozóně a EU. V roce 2013 tento efekt ještě doznívat a poté v období 2014 až 2015 se hospodářské cykly sledovaných entit opět synchronizovaly. Po tomto sblížení nastal další odklon v následujících třech

letech, kdy byl dánský růst reálného HDP nejprve dynamičtější než ten v eurozóně a rok poté tomu bylo obráceně. V posledním měřeném roce (2018) byla meziroční změna v % růstu reálného HDP vyšší u Dánska o 0,5 % než u eurozóny. Jinými slovy opět došlo na situaci, kdy dánské reálné HDP rostlo rychlejším tempem než reálné HDP eurozóny.

Další roky lze jen obtížně predikovat podle posledních tří let, ve kterých došlo k odloučení v průběhu cyklů, proto se nyní zaměříme na další podstatný ukazatel, jímž je stupeň reálné konvergence dánské ekonomiky s eurozónou.

4.5 Stupeň reálné konvergence

Stupeň reálné konvergence patří mezi důležité indikátory podobnosti mezi dánskou ekonomikou a ekonomikou eurozóny. Proces konvergence se sleduje na několika klíčových ukazatelích, mezi které patří HDP na hlavu a cenová hladina. Pokud dánská ekonomika v těchto ohledech za eurozónou zaostává představuje to pro ni významnou překážku pro vstup do třetí fáze EMU. Významným předpokladem pro vstup do třetí fáze EMU je skutečnost, že hospodářství vstupující země do projektu společné měny vykazuje podobný vývoj s celkovým hospodářstvím eurozóny. Jedině za tohoto předpokladu může jednotná měnová politika ECB vyhovovat novému členu eurozóny. V případě nesourodosti mezi cykly přistupující země a tím, který má eurozóna, musí být přistupující země připravena na vyrovnávání se s případnými asymetrickými šoky jinými přizpůsobovacími mechanismy (fiskální politika, mobilita výrobních faktorů – práce, přizpůsobení mezd). Srovnání stupně nominální konvergence dle konvergenčních kritérií bylo již provedeno v kapitole 2.

Nyní se zaměříme na ukazatele, které se nejčastěji uvádějí jako indikátory stupně reálné konvergence. Mezi tyto ukazatele patří: sbližování ekonomické úrovně, sbližování cenových hladin, sladěnost hospodářského cyklu a strukturální podobnost ekonomik. Poslední dvě témata již byla probírána v podkapitolách výše.

Tabulka č. 14 - Ekonomická úroveň Dánska a eurozóny (HDP na obyvatele v PPS)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
EU - 28	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Eurozóna - 19	109	108	108	108	107	107	107	106	106	106	106
Dánsko	125	125	129	128	127	128	128	127	126	128	126

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Poznámka: EU – 28 = 100, index

Porovnávat ekonomickou úroveň Dánska a eurozóny můžeme na základě úrovně hrubého domácího produktu na hlavu v paritě kupní síly. Z tabulky č. 14, která obsahuje právě tato data, plyne, že si Dánsko oproti eurozóně stojí velice dobře, protože za eurozónou nezaostává, dokonce ji svou ekonomickou úrovní převyšuje. Bylo tomu tak v každém roce ze sledovaného období. Rozdíl v rámci ekonomické úrovně je poměrně konstantní v rámci let 2008 až 2018.

Dalším velmi důležitým aspektem při reálné konvergenci je vývoj inflace, jinými slovy sbližování cenových hladin. Toto sbližování a celkový vývoj cenové hladiny v průběhu let zachycuje harmonizovaný index spotřebitelských cen – HICP. Data vývoje cenové hladiny pro dánskou ekonomiku a ekonomiku eurozóny nalezneme v tabulce č. 15. Na základě nich můžeme usoudit, že Dánsko od roku 2009 do roku 2013 mělo nepatrně vyšší cenovou hladinu, než jaká byla v eurozóně. Od roku 2014 však probíhá konvergence cenových hladin. V rámci sledovaného období byla dánská cenová hladina ve srovnatelné výši oproti cenové hladině v eurozóně.

Tabulka č. 15 - Cenové hladiny v Dánsku, EU-28 a EU-19 (HICPs, 2015=100)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
EU - 28	89,72	90,61	92,49	95,35	97,87	99,35	99,90	100,00	100,25	101,96	103,89
Eurozóna - 19	91,37	91,65	93,13	95,67	98,06	99,38	99,81	100,00	100,23	101,78	103,56
Dánsko	91,20	92,10	94,10	96,60	98,90	99,40	99,80	100,00	100,00	101,10	101,80

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Doplňující tabulkou, která dokresluje celkový vývoj inflace, je tabulka č. 16. Ta obsahuje míru inflace jak v dánské ekonomice, tak v ekonomikách EU – 28 a eurozóně. Jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách, míra inflace patří mezi jedno z kritérií nominální měnové konvergence (maastrichtská kritéria).

Tabulka č. 16 - Míra inflace v Dánsku, EU-27 a EU-19 (v %)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
EU - 28	3,7	1,0	2,1	3,1	2,6	1,5	0,6	0,1	0,2	1,7	1,9
Eurozóna - 19	3,3	0,3	1,6	2,7	2,5	1,3	0,4	0,2	0,2	1,5	1,8
Dánsko	3,6	1,0	2,2	2,7	2,4	0,5	0,4	0,2	0,0	1,1	0,7

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Míra inflace se měří pomocí harmonizovaného indexu spotřebitelských cen (meziroční růst v %). Na základě dat z této tabulky zjišťujeme skutečnost, že dánská míra inflace, ačkoliv byla v letech 2011 až 2012 a 2014 až 2017 srovnatelná, byla v posledním roce sledovaného období nižší než v eurozóně o 1,1 %. Tento fakt znamená, že v tomto ohledu Dánsko zaostává za eurozónou. Dále z dat plyne, že se Dánové lépe vyrovnali s hospodářskou krizí (2009, 2010) než eurozóna. Ta si naopak vedla lépe v tomto ukazateli v roce 2013 a posledním roce sledovaného období – 2018.

Témata sladěnosti hospodářského cyklu a strukturální podobnosti ekonomik Dánska a eurozóny byla probrána již v podkapitolách výše. Pro přehlednost si je můžeme zopakovat. Sladěnost hospodářského cyklu lze pozorovat na vývoji reálného hrubého domácího produktu (meziroční změna reálného HDP). Dánský hospodářský cyklus byl v období 2008 až 2011 poměrně synchronizován s vývojem v eurozóně/EU. V roce 2012 byl zpozorován odklon cyklu dánské ekonomiky od ostatních dvou. Tento odklon ve vývoji byl způsoben vyšším růstem reálného HDP v Dánsku oproti eurozóně/EU. V roce 2013 tento efekt ještě doznívat a poté (v období 2014 až 2015) se hospodářské cykly sledovaných entit opět synchronizovaly. Po tomto sblížení nastal další odklon v následujících třech letech, kdy byl dánský růst reálného HDP nejprve dynamičtější než v eurozóně a rok poté tomu bylo obráceně. V posledním měřeném roce (2018) byla meziroční změna v % růstu reálného HDP vyšší u Dánska o 0,5 % než u eurozóny. Snížení sladěnosti má za následek zvýšení potenciálních nákladů pro dánskou ekonomiku, které by vyplývaly ze ztráty autonomní měnové politiky a z přijetí eura za vlastní národní měnu.

Co se týče strukturální podobnosti a šíře diverzifikace výroby, je na tom dánská ekonomika v porovnání s ekonomikou eurozóny následovně. Dánská ekonomika patří mezi menší v rámci EU, a tak procenta nejsou tak vysoká jako u některých jiných států. Nejvyšší podíl má Dánsko na skupinách zboží SITC 0+1 (potraviny, zvířata, nápoje a tabák) a SITC 9 (ostatní). Důležitým faktem je, že tato data poukazují na pestrou a diverzifikovanou dánskou ekonomiku. Procentuálně se tak Dánové podílejí na exportu v rámci EU přibližně stejným dílem ve všech skupinách zboží. Mírně zaostávají v podílu

u skupiny SITC 6+8 (tržní výrobky, průmyslové a spotřební zboží). Podle klasifikace NACE měla největší podíl na dánském exportu do „unijního“ zahraničí skupina NACE B-F, která zahrnuje průmysl a stavebnictví. Na pomyslném druhém místě se umístila skupina NACE G-L (služby, obchod, doprava, ICT, peněžnictví, realitní služby), která se podílela na celkovém exportu 38,38 %. Ve výsledcích pro dánskou ekonomiku dle klasifikace NACE můžeme vidět, že více než polovina dánského exportu do zbytku EU plyne z odvětví průmyslu a stavebnictví, ale významnou roli mají v tomto ohledu také služby.

Stejně jako u ukazatele SITC ani tato statistika nemusí být úplně průkazná hlavně z důvodu hrubého řazení do velmi širokých skupin dle klasifikace NACE. Pro potřeby této práce si na základě těchto výsledku dovolím předpokládat, že má dánská ekonomika dostatečně diverzifikovanou strukturu. Nicméně případná krize, která by dopadla na odvětví průmyslu a stavebnictví, by v dánské ekonomice způsobila asymetrický šok kvůli většímu podílu skupiny SITC 6 na celkovém dánském exportu do zemí EU.

Na druhou stranu jedním z důvodů, proč by mělo Dánsko vstoupit do eurozóny, je intenzivní obchodní a vlastnická provázanost s eurozónou. Tato obchodní a vlastnická integrace dánské ekonomiky a ekonomiky eurozóny zvyšuje pravděpodobnost sladěnosti hospodářského vývoje mezi jednotlivými ekonomikami. Mimo jiné se tím také snižuje pravděpodobnost vzniku asymetrického šoku v Dánsku po přistoupení do eurozóny. Tato skutečnost vede k tomu, že se potenciální náklady snižují s přijetím společné měnové politiky a současně se zvyšují potenciální přínosy, které plynou z odstranění kurzového rizika a úspory transakčních nákladů po zavedení eura (ČNB, 2018).

Dalším ukazatelem, který může naznačit, jak by vyhovovala měnová politika ECB dánské ekonomice, je diferenciál krátkodobých úrokových sazeb. Tento diferenciál má podobu rozdílu mezi úrokovou mírou v tuzemsku a v zahraničí. V případě, kdy je tato míra vyšší v tuzemsku, se jedná o kladný diferenciál (ekonomickyslovnik.cz, 2018). Dlouhodobě jsou úrokové sazby dánské centrální banky ohlašovány s ohledem na prohlášení ECB ohledně úrokových sazeb. Z tohoto důvodu jsou dánské sazby blízko eurovým, což znamená, že riziko výrazného šoku při přijetí eura je relativně malé.

4.6 Dánská ekonomika a kritéria OCA + doplňková kritéria

Na základě předchozích podkapitol tedy víme, že Dánsko úspěšně splňuje dvě kritéria dle teorie OCA. Konkrétně se jedná o kritérium otevřenosti ekonomiky a diverzifikace výroby. Třetí kritérium teorie optimálních měnových oblastí, které se týká mobility pracovní síly, splňuje z větší části. Dánský pracovní trh je velmi flexibilní, což je velmi pozitivní zjištění vzhledem k plnění daného kritéria. Bariérou pro úplné splnění tohoto kritéria dánskou ekonomikou je mobilita pracovní síly přes hranice, která je vzhledem k institucionálním faktorům nízká po celé eurozóně (a EU). I přes toto neúplné plnění kritéria mobility pracovní síly pokládám výkon dánské ekonomiky stále za schopný naplnění těchto tří kritérií teorie optimální měnové oblasti OCA.

Co se týče dvou doplňkových kritérií (sladěnost hospodářských cyklů a stupeň reálné konvergence), byly zjištěny tyto závěry. V poslední době není dánská ekonomika synchronizovaná s vývojem ekonomiky eurozóny, tudíž kritérium sladěnosti mezi dánskou ekonomikou a ekonomikou eurozóny není splněno. Co se týče stupně reálné konvergence, je vyhodnocení složitější. S přihlédnutím pouze na diferenciál krátkodobých úrokových sazeb, obchodní a vlastnickou provázanost ekonomik a konvergenci cenových hladin ve sledovaném období můžeme konstatovat, že dánská ekonomika reálně konverguje k eurozóně. Dánská ekonomika ekonomiku eurozóny převyšuje v ukazateli, který popisuje úroveň ekonomiky. Tím je HDP/hlavu v PPS (parita kupní síly). Problematicky se, z pohledu dánského přistoupení do eurozóny, prokázal vývoj míry inflace. Ten nenavázal na období v letech 2014 až 2017, kdy byl srovnatelný s vývojem míry inflace v eurozóně. V posledním roce sledovaného období došlo k poklesu v míře dánské inflace oproti té v eurozóně, což v tomto ohledu poukazuje na momentální zaostávání dánské ekonomiky oproti ekonomice eurozóny. Finální rozhodnutí ohledně plnění kritéria reálné konvergence je poněkud černobílé. Některé části úvahy o stupni reálné konvergence vykazují pozitivní výsledky vzhledem k dánskému přistoupení do eurozóny. Na druhou stranu existují i ukazatele, které přijetí eura Dánskem nepodporují. Tabulka č. 17 zachycuje veškeré výsledky získané v kapitole 4.

Tabulka č. 17 - Shrnutí plnění kritérií dánskou ekonomikou

Kritérium		Splněno ?
Teorie OCA	Otevřenost ekonomiky	ANO
	Diverzifikace výroby	ANO
	Mobilita pracovní síly	ČÁSTEČNĚ
Sladěnost hospodářských cyklů	Sladěnost vývoje hospodářských cyklů	NE
Stupeň reálné konvergence	Ekonomická úroveň ekonomiky	ANO
	Vývoj cenové hladiny	ANO
	Míra inflace	NE
	Obchodní a vlastnická provázanost	ANO
	Diferenciál krátkodobých úrokových sazeb	ANO

Zdroj: vlastní zpracování

4.7 Má Dánsko přijmout euro?

Ze závěru předchozí podkapitoly vyplývá, že výsledky splnění zvolených kritérií nejsou úplně jednoznačné. Realita je příliš komplexní a výsledky neumí vždy jednoznačně odpovědět na otázku, zda je pro danou zemi vhodné vstoupit do eurozóny, či nikoliv. Avšak zjištěné výsledky mohou být pomocnou silou k úvahám o vstoupení, či nevstoupení do eurozóny.

Úvahy a finální rozhodnutí jsou v kompetenci lidí, resp. politiků. Jak víme z předchozích kapitol, v Dánsku má přijetí eura za národní měnu ve Folketingetu (dánský parlament) většinovou podporu, avšak tato podpora bohužel pro eurozastánce není v poměru 5/6. Podle dánského volebního systému musí být smlouvy EU předloženy k národnímu referendu, pokud nemají podporu 5/6 Folketingetu a zároveň se týkají národní suverenity. Vzhledem k této specifice se týkají úvahy a finální rozhodnutí o přijetí eura jako společné měny i dánských občanů. Dánští občané se v současné době staví k přijetí eura negativně. To dostává do nepříjemné situace Folketinget, protože musí více občanům vysvětlovat, proč euro přijmout, a klást ještě větší důraz na dialog mezi politiky a občany. To však občané mnohdy vnímají negativně jako vyvíjení tlaku ze strany vlády. Velkým fenoménem v rozhodování ohledně přijetí eura je také dánská hrdost a suverenita („dánství“), která je spjata i s placením vlastní měnou a jejím inkasováním. K té mají Dánové citový vztah podobně jako ke královské rodině.

Podstatným faktem je dále skutečnost, že Dánové získali při vyjednávání s EU určité výjimky poté, co dánští voliči v roce 1992 odmítli v referendu ratifikaci

Maastrichtské smlouvy. Mezi tyto výjimky mimo jiné patří i možnost uchovat si vlastní měnu (nepovinnost přijmout euro za svoji měnu). Ačkoliv je Dánsko členem ERM II (Evropský mechanismus směnných kurzů II), což je „mezistupeň“ v procesu přijetí eura, to přijetí eura za společnou měnu momentálně neuvažuje.

Dánové jsou proevropští, ale jejich chuť hlouběji se integrovat do EU má v rámci let tendenci kolísat. Od té doby, kdy se dánští občané vyslovili v referendu konaném v roce 2000 proti přijetí eura, měla idea společné jednotné euroměny v zemi střídavě podporu i nepodporu. Dánské vlády několikrát zvažovaly, zda neuskutečnit referendum, které by se zabývalo změnou nynějších výjimek, ale na další referendum o zavedení společné měny zatím nedošlo.

Dánská ekonomika patří mezi malé otevřené ekonomiky a zároveň je poměrně diverzifikovaná do různých odvětví. Celkově Dánsko do zbytku EU exportovalo zboží za 56 594,2 milionů euro. Největší podíl na této částce mají skupiny SITC 7 (stroje a dopravní prostředky) a kombinace skupin SITC 6+8 (tržní výrobky, průmyslové spotřební zboží). Polovina dánského exportu do zbytku EU plyne právě z těchto odvětví (průmyslu a stavebnictví), ale významnou roli mají v tomto ohledu také služby.

Jedním z důvodů, proč by mělo Dánsko vstoupit do eurozóny, je intenzivní obchodní a vlastnická provázanost s eurozónou. Tato obchodní a vlastnická integrace dánské ekonomiky a ekonomiky eurozóny zvyšuje pravděpodobnost sladěnosti hospodářského vývoje mezi jednotlivými ekonomikami. Mimo jiné se tím také snižuje pravděpodobnost vzniku asymetrického šoku v Dánsku po přistoupení do eurozóny.

Země, která je součástí měnové unie, ovšem nemůže použít měnový kurz jako nástroj v případě, kdy ji postihne asymetrický hospodářský šok. Způsobilost ekonomiky čelit asymetrickým šokům bez užití tohoto nástroje a nástroje úrokových měr je v měnové unii naprosto zásadní. V té chvíli může ekonomiku dané země navrátit do bodu optima mobilita pracovní síly. Tudíž je velmi podstatné, aby mobilita pracovní síly ekonomiky dané země byla na dostatečné úrovni.

Nový fenomén na dánském trhu práce představuje flexikurita. Flexikurita je zásadním prvkem modernizace trhu práce EU. Jedná se o integrovanou strategii kombinující flexibilitu a jistotu na trhu práce. Model stojí na pečlivě vybudované aktivní politice zaměstnanosti v kombinaci s fungujícím systémem sociálních dávek a s účinnou hospodářskou politikou zaměstnanosti. Základním atributem dánského trhu práce je tripartitní spolupráce mezi odbory, organizacemi zaměstnavatelů a státem. Na základě tohoto modelu můžeme tedy potvrdit, že dánský trh práce patří v rámci Evropy

k flexibilnějším, což je velmi dobře s ohledem na pravděpodobný vznik asymetrického šoku po přistoupení do měnové unie.

Od finanční krize v roce 2008 byl růst dánského reálného hrubého národního produktu ve srovnání s několika sousedními zeměmi nízký. Dánská ekonomika byla zasažena prudkým poklesem v době finanční krize a trvalo jí dlouho, než se z recese zotavila. Od roku 2013 rostla ekonomika a reálný hrubý národní produkt a v současné době je již o 8 % vyšší než v roce 2007, tj. těsně před vypuknutím krize. Nyní je již dánská konkurenceschopnost dobrá. To se odráží na vysoké úrovni zaměstnanosti a průmyslové výroby (z té se velká část vyváží). Nicméně dalším důvodem pro přijetí eura by mohl být fakt, že většina zemí, ve kterých se platí eurem, se s hospodářskou krizí vyrovnala lépe než Dánsko. To sice neznamená jistotu, že by tomu tak bylo stejně při další případné krizi, ale jedná se o další podnět k přemýšlení o přijetí eura Dány.

Když se některá země rozhodne vstoupit do třetí fáze hospodářské a měnové unie, potýká se s náklady a přínosy přechodu z národní měny na měnu společnou. Důležité pro představitele státu, kteří zvažují vstup do třetí fáze EMU (hospodářská měnová unie), je aby byly přínosy ze společné měny vyšší než náklady. Mezi přínosy patří například eliminace transakčních nákladů, které jsou spjaty se směnou jedné měny za druhou při obchodování, eliminace kurzového rizika v rámci měnové unie a cenová stabilita (dlouhodobě nízká míra inflace). Potenciální šoky se stávají méně pravděpodobné i díky zavedení jednotné měnové politiky ECB v kombinaci s jednotnou měnou. Mezinárodní firmy mohou také potenciálně ušetřit náklady, které jsou spjaty s vedením účetnictví ve vícero měnách. S jednou měnou tyto náklady mizí. Obecně platí, že pokud se ekonomiky stávají otevřenějšími, mezi členy dochází k růstu přínosů, které plynou z jednotné měny.

Na druhé straně by na Dánsko čekaly i různé náklady spjaté s přistoupením k projektu společné měny. Pokud země opustí svoji národní měnu, pak tyto náklady spočívají ve ztrátě schopnosti provádět svoji vlastní monetární politiku. Dánsko by přišlo o samostatnost v rozhodování ohledně monetární politiky. V celé měnové unii totiž provádí jednotnou měnovou politiku již zavedená centrální banka. Stabilizovat ekonomiku, při vzniku asymetrického poptávkového šoku, je tak nemožné skrze autonomní měnovou politiku. Stabilizaci hospodářské situace lze pak provádět pouze pomocí flexibility mezd a mobility pracovní síly. Země, která se rozhodně vstoupit do měnové unie, se musí smířit se ztrátou významného hospodářského nástroje – měnového kurzu. Po vstupu do měnové unie tak země v situaci vnější nerovnováhy nemůže spoléhat na použití nástroje měnového kurzu. Šoky můžou na jednotlivé státy působit rozdílně i kvůli odlišným právním

systémům v jednotlivých zemích. Rozdílný institucionální rámec v členských zemích unie má tedy svůj podíl na potenciálních nákladech vstupu do měnové unie. Mezi ostatní náklady zahrnujeme také administrativní náklady (převedení smluv a bankovních účtů na novou měnu), legislativní náklady (např. změna účetnictví) a provozní náklady (přepočítávání cen, náklady jídelníčku apod.).

Dánsko splňuje všechna nominální konvergenční kritéria (maastrichtská kritéria), a pokud se rozhodne, může se za jistých okolností připojit k euru. V takovém případě by muselo projít celou procedurou k přijetí eura. Evropská komise a Evropská centrální banka by vypracovaly své konvergenční zprávy, v nichž by vyhodnotily to, jak Dánsko plní konvergenční kritéria. Za předpokladu kladných výsledků by muselo dojít na zrušení dánské výjimky Radou EU. Rada EU ke svému finálnímu rozhodnutí o zrušení výjimky potřebuje souhlas Euroskupiny, Evropské rady, Evropského parlamentu a ECOFINu. Ačkoliv Dánsko momentálně splňuje všechna nominální konvergenční kritéria, tak tato kritéria nejsou dostatečná pro posouzení skutečnosti, zda je země připravená vstoupit do třetí fáze EMU.

Z tohoto důvodu bylo v této diplomové práci zkoumáno dánské plnění vybraných kritérií teorie optimálních oblastí OCA (otevřenost ekonomiky, diverzifikace výroby, mobilita pracovních sil) a doplňkových kritérií, které se týkaly sladěnosti hospodářského cyklu a stupně reálné konvergence dánské ekonomiky k ekonomice eurozóny. Dánsko úspěšně splňuje dvě kritéria dle teorie OCA. Konkrétně se jedná o kritérium otevřenosti ekonomiky a diverzifikace výroby. Třetí kritérium teorie optimálních měnových oblastí, které se týká mobility pracovní síly, splňuje z větší části. Dánský pracovní trh je velmi flexibilní, což je velmi pozitivní zjištění vzhledem k plnění daného kritéria. Bariérou pro úplné splnění tohoto kritéria dánskou ekonomikou je přeshraniční mobilita pracovní síly, která je vzhledem k institucionálním faktorům nízká po celé eurozóně (a EU). I přes toto neúplné plnění kritéria mobility pracovní síly pokládám výkon dánské ekonomiky za schopný naplnění těchto tří kritérií teorie optimální měnové oblasti OCA.

V poslední době dánská ekonomika není synchronizovaná s vývojem ekonomiky eurozóny, tudíž kritérium sladěnosti mezi dánskou ekonomikou a ekonomikou eurozóny není splněno. S přihlédnutím pouze na diferenciál krátkodobých úrokových sazeb, obchodní a vlastnickou provázanost ekonomik a konvergenci cenových hladin ve sledovaném období můžeme konstatovat, že dánská ekonomika reálně konverguje k eurozóně. Dánská ekonomika převyšuje ekonomiku eurozóny v ukazateli, který popisuje

úroveň ekonomiky. Problematicky se, z pohledu dánského přistoupení do eurozóny, prokázal vývoj míry inflace.

Navzdory původní hypotéze se přikláním k názoru, že ačkoliv Dánsko splňuje maastrichtská kritéria, kritéria OCA a zvětší části kritéria stupně reálné konvergence, tak skutečnost, že momentální vývoj dánské ekonomiky (cyklus) není v tuto chvíli synchronizován s vývojem ekonomiky eurozóny, je natolik zásadní, že Dánsko není pro tento moment připravené vstoupit do eurozóny.

Závěr

Cílem této práce bylo na základě aktuálních ekonomických dat z období 2008–2018 (krizové a pokrizové období) porovnat Dánsko se současnými členy eurozóny za použití vybraných kritérií teorie optimální měnové oblasti (OCA), dle definice R. Mundella, aplikovanými na dánskou ekonomiku. Práce dala odpověď na to, ve kterých kritériích OCA Dánsko vyniká nad zeměmi eurozóny, a naopak na která kritéria by se mělo soustředit, aby minimalizovalo náklady, které by s sebou případné členství v eurozóně přineslo. Připravenost dánské ekonomiky na přijetí eura jako měny jsem v práci zkoumal jak z pohledu teorie měnových oblastí (OCA), tak optikou plnění maastrichtských konvergenčních kritérií. Navíc jsem zařadil i dvě doplňková kritéria, které se týkají sladěnosti hospodářského cyklu Dánska s eurozónou a stupně reálné konvergence mezi těmito entitami. Na základě cíle jsem si stanovil hypotézu diplomové práce ve znění: Dánsko je v tuto chvíli připraveno na vstup do eurozóny. Nicméně data tuto hypotézu nepotvrdila.

V první kapitole byl stanoven cíl a představena hypotéza diplomové práce. Tato kapitola byla dále doplněna o popis metodiky, která byla použita na zpracování této práce.

Druhá kapitola byla věnována základním kritériím teorie optimální měnové oblasti. Mezi tato kritéria patří: kritérium otevřenosti ekonomiky, kritérium diverzifikace výroby a kritérium mobility výrobních faktorů (pracovní síly). Dále byla diskutována i ostatní kritéria teorie OCA. Před závěrem této kapitoly byl zmíněn i alternativní přístup k teorii optimálních měnových oblastí (OCA), který předpokládá endogenní charakter procesu měnové integrace. V neposlední řadě došlo na téma analýzy přínosů a nákladů členství v měnové unii. Tento přístup porovnávání přínosů a nákladu byl podpořen mimo jiné představením modelu GG-LL. Úplný závěr této kapitoly se dotkl maastrichtských konvergenčních kritérií a analýzy plnění těchto kritérií dánskou ekonomikou.

V kapitole č. 3 jsem se v úvodu zaměřil na popis charakteru a atributů dánské ekonomiky. Po tomto úvodu se na řadu dostala historie procesu dánské hospodářské a měnové integrace v rámci ES (EU). Navíc byla tato kapitola doplněna i o pohled na dánskou ekonomiku po finanční krizi a současnou situaci s ohledem na případnou možnost uskutečnění dalšího referenda, které by se týkalo zrušení dánských výjimek. Celá tato kapitola se nesla ve znamení dánského boje za vlastní „identitu“ na poli ES/EU. Hlavním tématem této kapitoly byl však vztah Dánů k euru jako měně.

Čtvrtá a poslední kapitola patřila analýze plnění vybraných kritérií teorie OCA dánskou ekonomikou. Co se týče těchto kritérií, tak si dánská ekonomika vede velmi obstojně. Úplně byly naplněny požadavky u kritérií týkajících se otevřenosti ekonomiky a diverzifikace výroby. Částečně pak bylo naplněno i kritérium týkající se mobility výrobních faktorů (mobility práce). Pracovní trhy se vyznačují flexibilitou, což přispívá k naplnění tohoto kritéria, ale bariérou pro úplné splnění tohoto kritéria je neochota Dánů stěhovat se za prací do jiných zemí – přeshraniční mobilita práce. Tento institucionální faktor je však pochopitelný a je možné sledovat ho i v jiných zemích EU. Následně proběhla analýza sladěnosti hospodářského cyklu Dánska s hospodářským cyklem eurozóny. Toto kritérium se vzhledem k přijetí eura Dánskem nepodařilo ohodnotit pozitivně, protože cykly nejsou v momentální době sladěné. Případné přistoupení k euru by tak pro Dánsko znamenalo vyšší náklady než přínosy z členství v měnové unii. Nenaplnění tohoto kritéria pak vede k nepotvrzení původní hypotézy této diplomové práce. V závěru této kapitoly jsem se zabýval zhodnocením stupně reálné konvergence mezi dánskou ekonomikou a ekonomikou eurozóny. Toto kritérium bylo splněno jen částečně. Hlavním důvodem je především komplexita reálného světa, která se jen velmi obtížně dá důvěryhodně popsat čísly.

Výsledky těchto kritérií bývají černobílé a nejednoznačné. Mohou být však využity jako pomocná síla při vedení úvah ohledně vstupu do třetí fáze EMU. Tyto úvahy leží na bedrech politiků. Rozhodnutí o přistoupení do eurozóny závisí především na jejich schopnosti předat tyto úvahy občanům, kteří následně v referendu rozhodují o možném přijetí eura za svoji zákonnou národní měnu. V návaznosti na zjištěné výsledky doporučuji v tuto chvíli navzdory původní hypotéze Dánsku euro nepřijmout.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1 - Harmonizovaný index spotřebitelských cen (růst v %) ... 26
Tabulka č. 2 - Výnosy do splatnosti 10letých státních dluhopisů na sekundárním trhu (růst v %) ... 27
Tabulka č. 3 - Saldo sektoru vládních institucí (v % HDP) ... 27
Tabulka č. 4 - Vládní dluh (v % HDP) ... 28
Tabulka č. 5 - Otevřenost dánské ekonomiky v % ... 53
Tabulka č. 6 - Míra dlouhodobé nezaměstnanosti (v %) ... 54
Tabulka č. 7 - Regionální disparity v míře nezaměstnanosti (NUTS 2, v %) ... 56
Tabulka č. 8 - Regionální disparity v dlouhodobé míře nezaměstnanosti (NUTS 2, v %) . 56
Tabulka č. 9 - Emigrace Dánů v čase podle věku ... 58
Tabulka č. 10 - Podíl tříd SITC na exportu v roce 2018 (v mil. EUR) ... 59
Tabulka č. 11 - Podíl tříd SITC na exportu v roce 2018 (v %) ... 60
Tabulka č. 12 - Odvětvová struktura dánské ekonomiky dle NACE v roce 2017 ... 60
Tabulka č. 13 - Růst reálného HDP (meziroční změna, v %) ... 62
Tabulka č. 14 - Ekonomická úroveň Dánska a eurozóny (HDP na obyvatele v PPS) ... 64
Tabulka č. 15 - Cenové hladiny v Dánsku, EU-28 a EU-19 (HICPs, 2015=100) ... 64
Tabulka č. 16 - Míra inflace v Dánsku, EU-27 a EU-19 (v %) ... 65
Tabulka č. 17 - Shrnutí plnění kritérií dánskou ekonomikou ... 68

Graf č. 1 - Optimální velikost měnové oblasti ... 6
Graf č. 2 - Poptávkový asymetrický šok AD-AS ... 7
Graf č. 3 - Automatické vyrovnávající mechanismy AD-AS ... 8
Graf č. 4 - Přínosy formování měnové unie ... 13
Graf č. 5 - Působení ekonomické integrace ... 15
Graf č. 6 - Křivka GG ... 19
Graf č. 7 - Křivka LL ... 20
Graf č. 8 - Model GG-LL ... 21
Graf č. 9 - Názor na euro v Dánsku ... 44
Graf č. 10 - Veřejná podpora eura v Dánsku ... 44
Graf č. 11 - Reálné HDP v % ... 45
Graf č. 12 - Rozvoj prosperity v různých zemích 2007-2017 ... 46
Graf č. 13 - Sladěnost ekonomického cyklu Dánska s eurozónou a EU ... 62

Obrázek č. 1 - Procedura zavedení eura ... 29
Obrázek č. 2 - Dánsko dle NUTS 2 ... 55

Zdroje

ANGUS REID. *Danes Assess Reversion of EU Exemptions* [online]. 2009 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20090603165603/http:/www.angus-reid.com/polls/view/30935/danes_assess_reversion_of_eu_exemptions

BACHE, I. BULMER, S., GEORGE, S., PARKER, O. *Politics in the European Union*. Fourth edition. New York, NY: Oxford University Press, 2014. ISBN 9780199689668.

BALDWIN, R., WYPLOSZ, CH. *Ekonomie evropske integrace*, 2. vydání, Praha: Grada Publishing, 2008. 480 s. ISBN 978-80-247-1807-1.

BAYOUMI, T., EICHENGREEN, B. *Operationalizing the Theory of Optimum Currency Areas*. CEPR Discussion Paper, No. 1484, 1996.

BBC NEWS. *No Danish vote on Lisbon Treaty* [online]. 2007 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7138138.stm

BERÁNKOVÁ, V. *Teorie optimální měnové oblasti a možnosti její aplikace na Velkou Británii* [online]. Ostrava, 2011 [cit. 2019-12-08]. Dostupné z: http://hdl.handle.net/10084/84727. Diplomová práce. Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava.

BERLINGSKE. *Danskerne siger nej tak til euroen* [online]. 2011 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://www.berlingske.dk/oekonomi/danskerne-siger-nej-tak-til-euroen
BRŮŽEK, A., SMRČKOVÁ, G., ZÁKLASNÍK, M. *Evropská měnová integrace a Česká republika*. 1. vydání. Praha: Velryba, 2007. 197 s. ISBN 978-80-85860-19-1.

BONDE, J. P. *The Treaty of Lisbon is the same as the rejected constitution. Only the format has been changed to avoid referendums."* [online]. 2008 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: http://www.tuks.nl/docs/From_EU_Constitution_to_Lisbon_Treaty_april_2008.pdf

BORSEN. *Greens Analyseinstitut* [online]. 2009 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://img.borsen.dk/img/cms/cmsmedia/877_content_2_2936.pdf

BRŮŽEK, A., SMRČKOVÁ, G., ZÁKLASNÍK, M. *Evropská měnová integrace a Česká republika*. 1. vydání. Praha: Velryba, 2007. 197 s. ISBN 978-80-85860-19-1.

CZSO. *Denmark - NUTS* [online]. 2018 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/denmark-nuts

DANMARKS NATIONALBANK. *DANMARKS NATIONALBANK'S ROLE IN THE ECB AND IN THE EU'S ECONOMIC AND FINANCIAL COOPERATION.* Danmarks Nationalbank [online]. 2015 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: http://www.nationalbanken.dk/en/monetarypolicy/Denmark_and_the_euro/Pages/default.aspx

DANMARKS NATIONALBANK. *DENMARK'S FIXED EXCHANGE RATE POLICY.* Danmarks Nationalbank [online]. 2018 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: http://www.nationalbanken.dk/en/about_danmarks_nationalbank/frequently_asked_questions/Pages/Denmarks-fixed-exchange-rate-policy.aspx

DANMARKS NATIONALBANK. *HOW HAS DENMARK MANAGED SINCE THE FINANCIAL CRISIS?* Danmarks Nationalbank [online]. 2018 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: http://www.nationalbanken.dk/en/publications/themes/Pages/How-has-Denmark-managed-since-the-finansial-crisis.aspx

DE ØKONOMISKE RÅD. *Dansk Økonomi, efterår 2016*. De Økonomiske Råd [online]. 2016 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://dors.dk/vismandsrapporter/dansk-oekonomi-efteraar-2016

DE GRAUWE, P. *Economics of Monetary Union*. 6. vydání, Oxford: Oxford Univerzity Press, 2005. ISBN 0-19-92770-1.

DE GRAUWE, P. *Economics of Monetary Union*. 7. vydání, New York: Oxford Univerzity Press, 2007. 281 s. ISBN 978-0-19-929780-1.

DĚDEK, O. *Maastrichtská kritéria*. Ministerstvo financí ČR [online]. 2013 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://www.zavedenieura.cz/cs/euro/eurozona/maastrichtska-kriteria

DĚDEK, O. *Procedura přijetí eura.* Ministerstvo financí ČR [online]. 2014 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://www.zavedenieura.cz/cs/euro-a-ceska-republika/narodni-plan-zavedeni-eura/procedura-prijeti-eura

EKONOMICKYSLOVNIK. *Úrokový diferenciál* [online]. 2019 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://www.ekonomickyslovnik.cz/urokovy-diferencial/

EUBUSINESS. *Half of Danes in favour of European constitution: poll* [online]. 2004 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20041224092752/http:/www.eubusiness.com/afp/041109112823.lmcsioug

EUOBSERVER. *Danish prime minister skips referendum commitments* [online]. 2012 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://euobserver.com/tickers/116756

EUR-LEX.EUROPA. *Flexikurita – zásadní prvek modernizace trhu práce EU* [online]. 2015 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=LEGISSUM:c10159

EUR-LEX EUROPA. *Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství,* [online]. 2007 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:12007L/TXT

EUROPEAN COMMISSION. *2018 Annual report on intra-EU labour mobility* [online]. 2019 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/futurium/en/employment/2018-annual-report-intra-eu-labour-mobility

EUROPEAN COMMISSION. *One Market, One Money. An Evaluation of the Potential Benefits and Costs of Forming an Economic and Monetary Union.* Oct. 1990, no. 44, ISSN 0379-0991., pp. 657–665.

EUROPEAN COMMISION. *Public Opinion* [online]. 2017 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/index#p=1&instruments=STANDARD&yearFrom=1999&yearTo=2017

EUROPOLITICS. *Treaty of Lisabon here is what changes!* [online]. 2007 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: http://www.europolitics.info/web/external-file/pdf/gratuit_en/Europolitics_3407_special_treaty.pdf

EUROSTAT. *Database* [online]. 2019 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/data/database

FOLKETINGET. *THE CONSTITUTIONAL ACT OF DENMARK* [online]. 1953 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20080227110116/http:/www.folketinget.dk/pdf/constitution.pdf

FRANKEL, J., ROSE, A. *The Endogenity of the Optimum Currency Area Criteria.* Economic Journal, 1998. vol. 108, Issue 449, pp. 1009–1025.

FRIIS, L. *The Battle Over Denmark: Denmark and the European Union*: Scandinavian Studies. University of Illinois Press [online]. *2002 [cit. 2019-12-02]. Dostupné* z: https://www.jstor.org/stable/40920394

HARMSEN, R., Spiering, M., *Euroscepticism: Party Politics, National Identity and European Integration.* Amsterdam: Radopi B.V., 2004. 978-90-420-1946-1

HORVÁTH, R. *Splňuje Česka republika kriteria teorie optimalnich měnovych zon k přijeti eura?*. Praha: Nakladatelství ČVUT, 2006. 71 pp. ISBN 80-86729-26-5.

JACOBSEN, H. *Danish PM postpones EU referendum* [online]. 2014 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://www.euractiv.com/section/elections/news/danish-pm-postpones-eu-referendum/

JACOBSEN, H. *Denmark bundles patent court referendum with 2014 EU election* [online]. 2015 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://www.euractiv.com/section/elections/news/denmark-bundles-patent-court-referendum-with-2014-eu-election/

KARIERA WEB. *Dánové jsou ve flexibilitě trhu práce vzorem celé Evropy. Je jejich model přenositelný k nám?* [online]. 2018 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://kariera.ihned.cz/c1-66132010-danove-jsou-ve-flexibilite-trhu-prace-vzorem-cele-evropy-je-jejich-model-prenositelny-k-nam

KENEN, P. B. *The Theory of Optimum Currency Areas: An Eclectic View*. In: MUNDELL, R., SWOBODA, A. (eds.). *Monetary Problems in International Economy.* Chicago: University of Chicago Press, 1969. no. 4, pp. 657–665.

KRUGMAN, P. *Increasing Returns and Economic Geography*. Journal of Political Economy, 1991, vol. 99, pp. 483–499.

KRUGMAN, P., OBSTFELD, M. *International Economics: Theory and Policy*. New York: Addison-Wesley, 1996. 766 pp. ISBN 0-673-52497-3.

KRUGMAN, P. *Lessons of Massachusets for EMU* in TORRES, F. a GIAVAZZI, F.: *Adjustment and Growth in the European Monetary Union*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1993, pp. 241–261

KUČEROVÁ, Z. *Teorie optimální měnové oblasti a možnosti její aplikace na země středni a vychodni Evropy*. ČVUT, 2005. ISBN 80-86729-18-4.

LACINA, L., RUSEK, A. a kol. *Evropska unie: trendy, přiležitosti, rizika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 260 s. ISBN 978-80-7380-077-2.

LACINA, L. a kol. *Měnova integrace. Naklady a přinosy členstvi v měnove unii*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2007, 538 s. ISBN 978-80-7179-560-5.

LUISE, H. P. *The euro in Denmark and Sweden.* European Business Review, *14*(4), 311. 2002, doi:http://dx.doi.org.zdroje.vse.cz:2048/10.1108/ebr.2002.05414dab.003

MARCUSSEN, M., & ZOLNER, M. *The Danish EMU Referendum 2000*: Business as Usual. Government and Opposition, *36*(3), 2001, 379-402. doi:10.1111/1477-7053.00071

MCKINNON, R. *The Theory of Optimum Currency Area*. American Economic Review, Sept. 1963, vol. 4, pp. 717–729.

MERRILD, U. *Danish Central Bank Stumbles with Its Currency Peg to the Euro*. Mises Institute [online]. 2016 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://mises.org/wire/danish-central-bank-stumbles-its-currency-peg-euro

MINISTERSTVO FINANCÍ ČR. *Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladěnosti ČR s eurozónou - 2018*. Ministerstvo financí ČR [online]. 2018 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/pristoupeni-cr-k-eurozone/maastrichtska-kriteria-a-sladenost-cr/2018/vyhodnoceni-plneni-maastrichtskych-konve-33673

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF DENMARK. *One step closer to a referendum on the JHA opt-out – modalities have now been decided* [online]. 2016 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://um.dk/en/news/newsdisplaypage/?newsid=85867e49-b075-4425-97d5-d6fcf73f4bf4

MOYA, E. *Debt crisis Q&A: How the EU bailout will work. The Guardian* [online]. 2010 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://www.theguardian.com/business/2010/may/10/eu-rescue-packa

MUNDELL, R. A. *A Theory of Optimum Currency Areas*. The American Economic Review. 1961, vol. 51, no. 4, s. 657–665.

MUNDELL, R. A. *Uncommon Arguments for Common Currencies*. In JOHNSON, H. G., SWOBODA, A. K. *In the Economics of Common Currencies.* Cambridge: Harvard University Press, 1973. s. 114–132.

NOHLEN, D., STÖVER, P. *Elections in Europe: a data handbook*. Baden-Baden, Germany: Nomos, 2010. ISBN 978-3-8329-5609-7.

NACHTIGAL, V., TOMŠÍK, V. *Konvergence zemi středni a vychodni Evropy k Evropske unii.* Praha: Linde Praha, a. s., 2002. 231 s. ISBN 80-7201-361-0.

OECD. [online]. 2019 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: http://www.oecd.org/denmark/

POLITIKEN. EU-traktat vedtaget uden Fogh [online]. 2008 *[cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20080502160255/http:/politiken.dk/politik/article499686.ece*

POP, V. *New Danish government rolls back border controls* [online]. 2009 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://euobserver.com/justice/113809

ROZMAHEL, P. *Metodologicke aspekty posuzovani připravenosti kandidatskych zemi pro vstup do eurozony z pohledu teorie optimalnich měnovych oblasti*. Disertační práce. 2006

STATISTICS DENMARK. [online]. 2019 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://www.dst.dk/en#

THE LOCAL. *Rasmussen wants danish referendum on closer eu defence relationship* [online]. 2019 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://www.thelocal.dk/20190515/rasmussen-wants-danish-referendum-on-closer-eu-defence-relationship

THOMSEN, J. *Denmark and the euro - a special relationship*. Bank for International Settlements [online].2003[cit.2019-12-02]. Dostupné z: https://www.bis.org/review/r030516d.pdf

TRAVELDOCS. *Denmark Economy* [online]. 2018 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://www.traveldocs.com/world-atlas/Denmark-atlas61#Economy

WIENBERG, C. *Debt Crisis Pushes Danish Euro Opposition to Record, Poll Shows* [online]. 2011 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z:

https://www.bloomberg.com/news/articles/2011-09-27/debt-crisis-pushes-danish-euro-opposition-to-record-poll-shows

WORLD BANK. *World Development Indicators.* World Bank [online]. 2018 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators

ZAHRADNÍK, P. *Vstup do Evropské unie. Přínosy a náklady konvergence*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2003. 359 s. ISBN 80-7179-472-4.